

- Privilegium Monasterii. Creditæ speculationis im-** A **Privilegium firmationis loci. Quæcumque intuitu**
pellitur cura, etc. **pietatis, etc.**
- Item privilegium. Spiritualium præmiorum muni-**
secutiam, etc. **Privilegium, quando suo proprio loco conceditur.**
Dum magna nobis cura, etc.
- Item privilegium. Cum magna orbis sollicitu-**
dine, etc. **Privilegium ad confirmationem Monasterii. Desi-**
derium, quod ad religiosum, etc.
- Item Privilegium. Convenit apostolico modera-**
mini, etc. **Privilegium, quando loca, quæ ablata sunt a Mo-**
monasterio, in usus pristinos restituntur. Divinæ præ-
ceptiones movent, etc.
- Item privilegium. Tanto plus Ecclesiasticæ res, etc.**
Item privilegium. Divina nos ac saluberrima præ-
cepta, etc. **Securitas. Justitiæ consentaneum, etc.**
- Item privilegium. Cum piæ desiderium volunta-**
sis, etc. **Securitas. Constat magnitudini, etc.**
- Prologus in Judicatum. Cum pro exequendis justi-**
tiæ, etc. **Epistola ad Episcopum adhortandum. Miratur ni-**
mi, etc.
- Privilegium. Convenit Apostolico moderamini, etc.** B **Epistola consolatoria. Apostolici sermonis sumentes**
Item aliud. Semper religiosus, etc. **principium, etc.**
- Privilegium Monasterii in alia provincia. Si sem-**
per sunt concedenda, etc. **Epistola vocatoria. Dilectissimis fratribus.**
- Præceptum de concedendo Xenodochio. Petentium**
desideriis, etc. **Si tanta est, quanta hic exhibetur, utriusque**
Item aliud. Qui in commissis sibi, etc. **exemplaris discrepantia, si tanta etiam utriusque**
Præceptum de Præpositura. Quantum nobis fide-
liam, etc. **confusione evadere, et naturam sequi ducem, quæ et**
Præceptum, quando Clericus siet absens. Qui in
commissis sinceriter, etc. **singulis titulis ordinem tribuit, et ad quæ capita sint**
Præceptum, quando laeus tonsuratur, et sit Regio-
naires. Quos bonæ vitæ opinio, etc. **sive quique revocandi, præmonstrat : idque præstitimus,**
Præceptum de concedendo puero in Monasterio.
Nihil credimus minus, etc. **nisi fallor, probabiliter, capitibus septem quæ expo-**
Privilegium Diaconias. Dum pro adipiscendis, etc. C **sita sunt, complexi.**
- Item privilegium. Supernæ miserationis respe-**
ctu, etc. **Ea porro confusio nihil detrahit de pretio libri,**
Item privilegium. Summam gerentes sollicitudi-
nam, etc. **quandoquidem antiquæ omnes fere collectiones ejus-**
modi rerum hoc vitio laborant. Marculphi formulæ
vix habent quidquam ordinis, vix codices Canonum,
sive qui Ecclesiæ universæ vulgo dicuntur, sive qui
Romanæ. In eo certe, qui nuper editus est, et pro
antiquissimo suppositus, nullus fere est ordo tempo-
ris, non magnus rerum delectus, indocta nonnun-
quam titulorum ratio, ut videatur merito, quod ait
Editor pag. 670. n. tom. Rudior imperiî conscri-
ptoris opera.

LIBER DIURNUS

ROMANORUM PONTIFICUM.

CAPUT PRIMUM.

INDICULUM SCRIBENDÆ EPISTOLÆ

1 **ARGUMENTUM.** — In epistolis, quas summus Pontifex scribit, observanda sunt tria : superscriptio, subscriptio, et compellatio. Superscriptio præfigitur litteris ; subscriptio subjungitur ; compellatio inseritur. Forma primæ et secundæ habetur in Diurno, deest tertia ; sed facile potest vel ex prioribus aliis duabus, vel ex literis Pontificum, præsertim Gregorii Magni, suppleri. — Epistolæ summi Pontificis sunt vel ad sæculares, vel ad ecclesiasticas personas. Inter sæculares eminent Imperator, Augusta, Rex, et qui primas in aula tenent, cujusmodi Patricii, Exarchi, Comites, Consules. Inter ecclesiasticas censebantur id ætatis Patriarcha, Archiepiscopus Ravennæ, Episcopi tum forenses, tum qui ordinationi sedis Apostolicæ subjacebant, Presbyteri, Diaconi, Primicerii et Secundicerii. Ad hos, quorum numero cæteri 2 comprehenduntur, scribendi formulæ sunt undecim ; accedit duodecima, quæ subscribitur constituto. — Quoad istas voces, *Indiculum scribendæ epistolæ* ; observa veteres formulas inscriptionum et subscriptio-num frustra ex edito Gregorii Magni Regesto sperari, unde tamen spes videri poterat aliqua esse : collector enim, prætermisissis honorificis titulis, id unum fere epistolæ fronti inscripsit, quis cui s. viberet. Reperiuntur tamen veterum auctorum libris insertæ Gregorii epistolæ, quæ integram et solemnem formulam præferant : ex quo apertum est, non a Pontifice omissam, quod ex Joanne Diacono intelligitur,

sed a collectore neglectam, non parvo antiquitatis historicæ dispendio. Idipsum contigit epistolis Leonis Magni: quare non sunt audiendi, qui non aliter inscriptas utriusque Pontificis epistolas ausi sunt asserere, quam quomodo in codicem collectæ sunt.

TITULUS I.

^a *Ad Principem.*

^b *Superscriptio.* ^c Domino ^d piissimo et serenissimo, victori ac triumphatori filio, amatori Dei et Domini nostri **3** Jesu Christi, ^e Ill. Augusto, Ill. Episcopus ^f servus servorum Dei.

Et ^g *subscriptio ejus.* Piissimum domini imperium gratia superna custodiat, eique omnium ^h gentilium colla substernat.

TITULUS II.

ⁱ *Ad Augustam.*

Superscriptio. Domine piissimæ filix Ill. Augustæ, Ill. Episcopus servus servorum Dei.

Et subscriptio ejus. Vestræ pietatis imperium gratia superna custodiat, domina filia.

^a *Ad Principem.* Orientalis Imperii: jamdudum enim Occidentale a barbaris excisum fuerat, et Roma tunc, cum Liber Diurnus collectus est, pulsus barbaris, sub Orientis imperio cum exarchatu et insulis erat.

^b *Superscriptio.* Usurpata est ante VI. Concilium a Leone Magno scribente ad Theodosium juniorem, a Gregorio Magno, a Martino I. ab Agathone, etc. et post Concilium VI. a Leone II. etc.

^c *Domino.* Usitata pristinis temporibus compellatio circiter nonum sæculum desuevit. Joannes Diaconus lib. iv. vitæ S. Gregorii M. *Omnes Gregorius sacerdotes fratres et ministros; clericos autem diversi ordinis dilectissimos filios: at vero laicos viros, dominos, et feminas dominas, in suis literis nominabat.*

^d *Piissimo,* etc. Ratio hujusce appellationis aliarumque occurrentium ex eo petenda est, quod in Principe christiano suscipiatur, et dignitas, qua dicitur augustus; et potestas, qua dominus; et studium religionis, quo dilector Dei et Christi; et affectus erga ecclesiam, quo filius; et potentia adversus hostes, qua victor et triumphator; et amor in subditos, quo pius, quod idem ac pater patriæ; et gubernandi modus, quo serenus seu tranquillus, id est, pacificus, et tranquillitatis, quæ pacem consequitur, largitor. Additur aliquando, a Deo dilectus et coronatus, atque etiam gloriosus, ut imperandi jus viteque modus prædicetur. Verum si consideretur popularum affectus, omnibus nominibus præcedunt duo, piissimus nempe et serenissimus: unde in nummis tam crebra mentio patris patriæ, et tranquillitatis, pacisque.

^e *Ill.* Ita veteres pro eo, quod nunc N. ponitur, cum locum nominis indicare placet.

^f *Servus servorum Dei.* Hæc loquendi formula non fuit a summis Pontificibus, quod sciam, usurpata ante tempora Gregorii Magni, qui ea usus est, cum vellet Constantinopolitanum Episcopum se universalem Episcopum dicentis fastum humilitatis sæ exemplo comprimere. Ita Joannes Diaconus lib. II. vitæ S. Greg. cap. 4.

^g *Subscriptio.* Hæc ipsa legitur in litteris Martini I. Agathonis et Leonis II. ad Constantinum Pogonatum, etc. Observandum porro subscriptionem manu Pontificis, inscriptionem et epistolam manu Notarii exaratam: quare ex subscriptione magis quam aliunde constat, quæ foret Pontificis erga eum, cui scribebat, affectio. Loco appreciationis, quæ subscriptione olim continebatur, nunc nominis appositio subjicitur. Observandum etiam summorum Pontificum mos antiquus, ejus cui scribebant, nomen præponendi suo, sine discrimine personarum.

^h *Gentium colla.* Non erat tutum illis temporibus

A *Item alia.* Incolumem serenitatem vestram divina conservet majestas, domina filia.

4. TITULUS III.

ⁱ *Ad Patricium.*

Superscriptio. Domino excellentissimo, atque præcellentissimo filio Ill. Patricio, Ill. Episcopus servus servorum Dei.

Item subscriptio ejus. Incolumem excellentiam vestram gratia superna custodiat.

TITULUS IV.

^k *Ad Comitem imperialis obsequii,* et ^l *Exarchum.*

Subscriptio. Incolumem excellentiam vestram gratia superna custodiat, domine filii.

B propter dominantes in Italia Reges, non gentilium tantum, sed etiam hæreticorum aut hostium meminisse.

ⁱ *Ad Augustam.* Inviderunt magna ex parte nobis collectores epistolarum SS. Leonis et Gregorii, formulam, qua inscriberentur subscriberenturque litteræ Pontificum ad Augustas, nullus tamen dubito, quin eadem foret, aut non admodum dissimilis ei, quam colligo ex epistola Gregorii Magni ad Constantiam lib. III. epist. 30. quæ incipit: *Serenitas vestræ pietatis.* Et postea: *Sed quia serenissimæ domine religiosum desiderium,* etc. vel quemadmodum est in 4. part. Conc. Chalced. *Gloriosissimæ et humanissimæ filix Pulcheriæ Leo Episcopus.* Inde enim confici potest inscriptio, Domine piissimæ ac serenissimæ filix Augustæ Constantiæ.

^j *Ad Patricium.* Eo nomine appellatur, non, ut olim, qui ex senatore parente ortus, sed qui post magistratus illustriores gestos vocaretur ad sanctius Imperatoris consilium.

^k *Ad Comitem,* etc. Una eademque est superscribendi formula in litteris ad Patricium, Comitem imperialis obsequii, et Exarchum, propter dignitatis paritatem. Generali porro nomine Comitum imperialis obsequii, comprehensi sunt omnes, qui primas in aula dignitates tenerent, ut Magistri militum, Magistri officiorum, Comites S. L. et alii.

^l *Ad Exarchum.* Præfectum Imperatoris Constantinopolitani in Italia; ea porro dignitas ducentis ferme annis mansit: Longinus enim primus a Justino juniore institutus est Exarchus anno 567. Postremus Euty chius ab Aistulpho Longobardorum Rege pulsus anno 752. Tanta fuit Exarchorum potentia, ut in tyrannidem aliquando evaserit: quod ex litteris sancti Gregorii manifestum est. Ad eum certe, sicut ad Imperatorem, Apocrisiarium a sede Apostolica mittebatur, ut constat ex cap. 2 hujus Diurni, in quo est forma litterarum ad Apocrisiarium Ravennæ de electione Pontificis. Fuit vero tantæ potentia, tantæque ex potentia nascentis arrogantia causa, 1. quod Exarchi longe absentes Constantinopoli ab urbe regia. 2. quod copiosum contra barbaros exercitum haberent in potestate. 3. quod facile possent, si modo aliquid ab Imperatore timerent, fœdus inire cum barbaris, eoque se tueri. 4. quod diuturnus esset ille magistratus, adeo ut Isaacus Exarchorum octavus et ærarii ecclesiastici sub Honorio Papa directore, viginti quinque annos dominatus sit; Theodorus Calliopus sancti Martini persecutor, triginta quinque aut etiam sex. Spatio certe 185. annorum, quo exarchatus existit, non plures quam decem et octo hoc magistratu functi sunt, ut probabilior fert opinio.

5 TITULUS V.

^a *Ad Consulem.*

Superscriptio. Domino eminentissimo filio Ill. Consuli, Ill. Episcopus servus servorum Dei.

Et subscriptio ejus. Deus te incolumem custodiat, Domine fili.

TITULUS VI.

^b *Ad Regem.*

TITULUS VII.

^c *Ad Patriarcham.*

Superscriptio. Dilectissimo fratri Ill. Ill.

Et subscriptio ejus. Deus te incolumem custodiat, dilectissime frater.

6 TITULUS VIII.

^d *Ad Episcopum forensensem.*

Superscriptio. Dilectissimo nobis Ill. Ill.

Et subscriptio ejus. Deus te incolumem custodiat, dilectissime nobis.

TITULUS IX.

^e *Ad Archiepiscopum Ravennæ.*

Superscriptio. Reverentissimo et sanctissimo fratri Ill. coepiscopo Ill. servus servorum Dei.

^a *Ad Consulem.* Ea tempestate consulatus, qui fuerat olim apex dignitatum, eo usque depressus erat, ut inanis fere titulus foret. Suppressus pene fuit a Justiniano; sed a consequentibus imperatoribus etsi quoquo modo restitutus est, pristinum tamen splendorem non recuperavit.

^b *Ad Regem.* Nulla vel inscriptio vel subscriptio apposita est: neque vero opus fuit, cum eadem foret, quæ ad patricium. Sic enim apud Bedam lib. II. hist. Angl. cap. 17. Honorius Eduino Regi Anglorum: *Domino excellentissimo atque præcellentissimo filio Eduino Regi Anglorum Honorius Episcopus servus servorum Dei. Subscriptio: Incolumem excellentium vestram gratia superna custodiat. Et apud eundem lib. III. hist. cap. 24. Vitalianus Ozuvio domino excellentissimo filio Regi Saxonum, etc. et eadem subscriptio. Leo II. eadem formula Ervigio Regi inscribit et subscribit epistolam. Hadrianus I. eadem fere utitur forma ad Carolum Magnum Regem.*

^c *Ad Patriarcham.* Eadem fuit a primis usque temporibus inscribendi et subscribendique forma. Quinto certe sæculo (*) Cælestinus datas Cyrillo Alexandrino, Joanni Antiocheno, et Nestorio C. P. literas *Inscripsit, dilecto fratri: subscripsit vero posteriores duas, Deus te incolumem custodiat, frater carissime, vel honorandissime.* Leo Magnus Flaviano Constantinopolitano: *Dilectissimo fratri Flaviano Leo Episcopus.* In eadem formam Simplicius Acacio Constantinopolitano, Gelasius Euphemio ejusdem urbis Episcopo, Gregorius Magnus Joanni Constantinopolitano, aliisque Patriarchis.

^d *Ad Episcopum forensensem.* Quis hic Episcopus forensensis dicatur, dubitare possit quispiam. Conjectio partim ex originatione vocis, partim ex tituli ordine, quo forensis collocatur Patriarcham inter et Archiepiscopum Ravennæ, magnæ tunc, cum Liber Diurnus fieret, auctoritatis intelligi vel Episcopum civitatis extra Italiam positæ, vel Exarchum, id est, Antistitem, qui nulli Episcopo sit obnoxius, et jus tamen habeat in Episcopos etiam metropolitans, cujusmodi Carthaginensis in Africa, Cæsariensis in Cappadocia, Ephesinus in Asia, Thessalonicensis in Illyrico. Nam vox ista *forensis*, vel a foris sive

^A *Et subscriptio ejus.* Deus te incolumem custodiat, reverentissime et sanctissime frater.

7 TITULUS X.

^f *Ad Episcopum.*

Superscriptio; ut supra.

Subscriptio ejus. Deus te incolumem custodiat, reverentissime frater.

TITULUS XI.

^g *Ad Presbyterum, Diaconum, Primicerium et Secundicerium.*

Superscriptio. Dilectissimo filio Ill. Ill. servus servorum Dei.

Et subscriptio ejus. Deus te incolumem custodiat, dilectissime fili.

TITULUS XII.

Subscriptio constituti.

Ill. Episcopus sanctæ ecclesiæ catholicæ atque apostolicæ, urbis Romæ, Ill. ^h constituto a nobis facto subscripsi.

extra, vel a foro sive jurisdictione deduci potest. In priorem conjecturam magis inclino, quia originatione vocis usitatior est, et Ravenna Italiæ civitas est. Posteriorem suadet ordo dignitatis, qui videtur servatus inter personas, quibus Pontifices scribunt. Conjecturam juvat aliquatenus, quod Leo literas suas ad Anastasium Thessalonicensem inscribit perinde ac Patriarchis datas, *dilectissimo fratri.* Verum nec hoc argumentum firmissimum est, cum et ad Episcopos eadem forma scriberet.

^e *Ad Archiepiscopum Ravennæ.* Magnæ, ut dictum est, tunc, cum Diurnus liber fieret, auctoritatis erat, partim propter selem Exarchi Ravennæ positam: partim quoniam ipsiusmet Archiepiscopi intercessione in negotiis ecclesiasticis promovendis apud Exarchum opus erat: partim denique quia Exarchorum exemplum secuti Ravennæ Præsules impune sibi visi sunt, posse Romanis injuriam inferre, quippe quibus Exarchi impotenter dominabantur.

Porro autem observanda sunt duo: alterum, Ravennæ Præsulem non dici Episcopum, sed Archiepiscopum; alterum, honorificentius quam ipsum etiam Patriarcham compellari, hic enim *dilectissimus frater, ille reverentissimus, et sanctissimus frater.* Utrumque fecit miserabilis conditio temporum, quibus adulari prudentiæ fuit, et de rigore sancti Gregorii nonnihil remittere, æconomicæ necessitatis. Inde vero urbis illius Præsules tantum sibi assumpservunt, ut præ arrogantia Romanis Pontificibus, Christi vicariis, Petri successoribus, et ecclesiæ capitibus nolent subijci, vixque potuerint toto summorum Pontificum annisu ad officium reduci.

^f *Ad Episcopum.* Formula hæc prioribus sæculis inusitata post editum Diurnum solemniter fuit: sic enim Gregorius secundus tertiusque, et Zacharias sanctum Bonifacium Germanorum Apostolum compellant, ino et alios Episcopos.

^g *Ad Presbyterum.* Sic Leo Magnus, et Eutychem epist. 6. et Faustum epist. 98. compellat; sic Gregorius Magnus plures non Presbyteros tantum, sed etiam Diaconos, Subdiaconos, Notarios, Defensoresque et Curatores patrimonii.

^h *Constituto.* Ita Gregorius Magnus ann. 594. Gregorius secundus ann. 721. Zacharias ann. 743. in sua quisque Synodo Romana subscribunt.

(*) I part. conc. E, les., cap. 15, 18, 20.

§ CAPUT II

DE ORDINATIONE SUMMI PONTIFICIS.

ARGUMENTUM. — Sexto, septimoque, et octavo sæculo, in ordinatione summi Pontificis hæc observabantur. — I. Ubi primum summus Pontifex excesserat vita, nuntius ad Exarchum mittebatur ab iis, qui sedis Apostolicæ vicem servabant. — II. Post justa defuncto persoluta, indictumque tridui jejuniū, eligebatur Pontifex, convenientibus cleri, optimatum et populi votis, decretumque condebatur, quod ab eligentibus subscriberetur. — III. De electione mox referebatur ad Principem, id est, Constantinopolitanum Imperatorem, postulabaturque electionis approbatio. — IV. Referebatur etiam ad Exarchum Ravennæ, cum precibus ut electionem vel nomine Principis confirmaret, vel confirmandam curaret. — V. Scribebatur pariter ad Judices, Archiepiscopum et Apocrisarium Ravennæ, et ut certum videtur, ad Patri- cium, Antistitem, et Apocrisarium Constantinopolis, a paribus. — VI. Accepta confirmatione electus solemnī ritu deducebatur ad confessionem sancti Petri. — VII. Illic nondum ordinatus ad corpus Apostolorum Principis profitebatur fidem. — VIII. Mox ordinatus eandem iterum exponebat. — IX. Denique de fide concionem in urbe habebat, et ad universam Dei ecclesiam mittebat. Singula hæc suas habent in Diurno formulas. Desiderari possunt duæ, altera Imperatoris rescriptis; altera Exarchi: verum nuspiam reperiuntur, quod quidem meminere me legere. Quæ formulæ undecim hoc capite continentur, desumptæ sunt ex iis, quæ contigerunt in ordinationibus quatuor Pontificum 9 Bonifaci V. anno 617. Leonis II. ann. 682. Cononis ann. 686. et Gregorii II. ann. 714. quantum conjectura assequi fas est.

TITULUS I.

Nuntius ^a ad exarchum ^b de transitu pontificis.

Superscriptio. Domino excellentissimo atque præcellentissimo, et a Deo nobis longæviter in principibus ministeriis feliciter conservando, Ill. excelsuli, patricio et exarcho Italiæ, Ill. archipresbyter, Ill. archidiaconus, Ill. primicerius notariorum, ^c servantes locum sanctæ sedis apostolicæ.

10 Quamvis non sipe gravi gemitu et vere flebili voce, a Deo servatæ excellentiæ Domini nostri, per has nostras innotescimus humiles syllabas, Dei iudicio, cujus dispensatione universus regitur orbis, ab hac luce fuisse subtractam dominum Ill. sanctissimum nostrum pontificem, cujus cuncti vere, et si dicendum est, etiam lapides ipsi fleverunt exitum. ^d Die enim Ill. instantis mensis obiit, pro cujus conster-

A nati, ut diximus, funere, omnes grandi tristitiæ premimur mole, ad solam Christi Dei nostri cordis oculos miserationem atollentes, ut ipse dignetur subvenire desperatis, et suæ providere dignum rectorem ecclesiæ, a quo fundata est, qui etiam est pollicitus, non ei prævalere portas inferi (Math. xvi, v. 18). Post divinum auxilium ad vestram excellentiam, domine Ill. excellentissime, et a Deo nobis multis temporibus concedende, omnes habemus fiduciam. Ecce eventum lugubrem indicavimus, quia ad nostram consolationem humanam alibi non habemus confugium.

TITULUS II.

^e Decretum de electione ^f pontificis.

Inter cætera, quæ summæ divinitatis consilio disponuntur, pontificalis promotionis sublimitas, ipso,

^a Ad exarchum. Si modo vera sint quæ dicturi sumus ad consequentes titulos, exarchus ille ad quem scripta est epistola, quæ evasit in solemnem formulam, fuit Scholasticus, cujus mentio fit in vita Constantini papæ apud Anastasium.

^b De transitu pontificis. Constantini, qui Gregorium II præcessit. Nam nuntius ille de obitu pontificis, totus quantus est, respondet relationi ad exarchum de electione. Relatio vero pertinet ad electionem Gregorii secundi, ut postea declarabitur. Accedat quod ingens ille fletus funeri Constantini conveniat, ut qui fuerit, si Anastasio Bibliothecario credimus, et mitissimus erga omnes, et adversus Romanos liberalis.

^c Servantes locum sedis apostolicæ. Observa penes quos ea ætate fuerit, vacante sede, rerum gerendarum potestas: fuit enim penes archipresbyterum, archidiaconum et primicerium notariorum; nunc aliis moribus vivitur. Non vacante tantum sede, sed etiam absente summo pontifice summa rerum fuit penes illos tres qui dicti sunt. Id scimus, cum aliunde, tum ex epistola xv. Martini I. ad Theodorum de suis calamitatibus scribentis, antequam in ipsius locum subrogatus esset Eugenius. ^d In absentia pontificis archidiaconus, et archipresbyter, et primicerius locum præstant pontificis. ^e Animadvertite archidiaconum priore loco a Martino appellatum, cum hic secundo tantum censeatur. Similis fere inscriptio legitur inter epistolas Joannis IV. ad episcopos et presbyteros Scythiæ. ^f Dilectissimis et sanctissimis, etc. Hilarius archipresbyter servans locum

sedis apostolicæ, Joannes diaconus, et in Dei nomine electus, item Joannes primicerius et servans locum sedis apostolicæ, etc. ^g Qua in inscriptione nota, Joannem, licet electum in Romanum pontificem, secundo tamen post archipresbyterum loco inscribi, unde quatuor constant. Primum, electo nihil fuisse juris ad res gerendas donec ordinaretur. Alterum, quando ætate exarchorum atque etiam antea, cum Gothi regnarent, dicitur aliquandiu vacasse apostolica sedes, tempus non ab obitu pontificis ad electionem successoris, sed ad ipsius ordinationem computandum: vix enim electio post triduum protracta est, cum schismata non fuerunt. Tertium, peculiare fuisse privilegium Gregorii Magni et consequentium nonnullorum, quod clero annuente res administraverint ante ordinationem. Postremum, tunc electum in literis non se pontificem Romanum inscripsisse, sed electum.

^d Die Ill. instantis mensis. Die nona Aprilis, ut constat ex Anastasio Bibliothecario ann. 713, indict. 13, Anastasio seu Artemio imperante.

^e Decretum de electione. Observa, qui dicantur decreto a se facto subscripsisse, et inde æstima, a quibus electio tunc temporis fieret. Suntne hæc alique subscribendi formæ hominum laicorum, qui consentiant tantum laudentque electionem, an qui revera eligant cum clericis?

^f Pontificis. Si non temere accidit, ut sub formulæ finem mentio fieret mensis et indictmentis alicujus certæ ac definitæ: quod vix opinari, cum in aliis formulis non certus mensis certaque indictio, sed

a quo procedit omne quod bonum est, prædestinante ac largiente, **11** conceditur : nimirum a novit humanis rebus providentia divina succurrere, et merentium fletus ac gemitus in exultationem convertere, ut qui nuper consternabantur afflicti, postmodum appareant nimium consolati. Canentis enim Regis sunt dicta, quæ sanctus Spiritus de templo prophetalis cordis insonnit. *Ad vesperum demorabitur fletus, et ad matutinum lætitia* (Psal. xxix, v. 6). Qui et iterum gratias referens Deo, beneficiorum ejus magnificentiam canit et dicit : *Convertisti planctum meum in gaudium mihi, concidisti saccum meum, et præcincisti me lætitia, ut cantet tibi gloria mea, et non compungar* (Ibid., v. 12 et 13). *Ipsi enim cura de nobis est* (I Petr. v, v. 7), ut vas electionis et veræ fidei monet integritas. Quippe quæ sunt tristitiæ, ad gaudium miserando perducit, quod et nobis exiguis et peccatoribus opem de ejus misericordia præstolantibus dignatio cælestis exhibuit.

Etenim pontificalis memoriæ domuo Ill. papa de presentibus curis ad æternam requiem evocato, ut assolet humanis rebus accidere, **b** magna nos tristitiarum moles obstrinxerat **12** proprio dispensatore destitutos; sed **c** non diu in afflictione persistere consueta Dei nostri benignitas sperantes in se dereliquit. Divina enim nobis in oratione mahentibus, ut cælestis dignatio demonstraret, quem dignum ad successionem apostolicæ vicis jubeat eligendum, etis gratia suffragante, et omnium animis inspirante, in votum convenientibus nobis, **d** ut moris est, id est, cunctis sacerdotibus ac proceribus ecclesiæ, et universo clero atque optimatibus, et universa militari præsentia, seu civibus honestis, et cuncta generalitate populi istius a Deo servatæ Romanæ urbis, si

pro more tantum mens. ill. indict. ill. apponatur; si id, inquam, temere non accidit, in neminem aptius conjectura convenire potest, quam in Bonifacium V. qui sedere cepit ann. 617, mense Decembri, ut habet Baronius ex Anastasio, postquam sedes præcessoris Deusdedit vacasset mensem unum et dies 6. aut 16. Bonifacii enim V. ordinationi videntur congruere, quæ septem memorantur. 1. Quod electus fuerit presbyter. 2. Quod virtutibus omnibus ornatus ac mitissimus. 3. Quod concordi sententia electus. 4. Quod post magnum defuncti desiderium. 5. Quod sedes diu non vacaverit. 6. Quod mense Novembri electio peracta sit. 7. Quod indictione quarta. Nam Bonifacius ex Ecclesiæ Romanæ presbytero pontifex factus est, vir mitissimus misericors et liberalis, nulla dissensione partium, post præcessorem sanctissimum et cunctis carissimum, mox ab obitu prædecessoris ordinatus mense Decembri, atque adeo electus mense Novembri, die 14. aut 24. Decembris, indictione quidem quinta, ut est apud Anastasium, verum facile fuit ut in alterutrum locum error irreperet, et præsertim in Diurnum inerudita manu descriptum. Quæ de Bonifacio V. diximus constant ex Vita ipsius ab Anastasio scripta, et epitaphio quod Honorius suo præcessori posuit : sic enim post sex versus doloris testes, sequitur :

Hic vir ab exortu est Petri innutritus orilli,
Sed meruit sancti Pastor adesse gregis.
Pura fides hominis votis mandata benignis,
Exultat Christi cantibus byzantiensis,
Simplicitas sapiens, vivax solertia, simplex.
Serpentina fuit simplicitate vicens.

A dici est, a parvo usque ad magnum, in personam Ill. sanctissimi hujus sanctæ apostolicæ sedis Romanæ Ecclesiæ presbyteri, Deo cooperante, et beatorum apostolorum annisu concurrat, atque consensit electio.

Cujus Deo amabilis viri tantum meruit apud omnium conscientias bonæ et pudicæ conversationis perfectio, ut nullus in ejus electione dissideret, nullus abesset, nullusve seipsum subtraheret, quem nempe ad hoc apostolicæ vicis officium incomparabilis atque indeficiens Dei nostri providentia prædestinatum habuerat. Quomodo non et humanis mentibus unanims consonantia conveniret in id quod procul dubio in Dei præsentia tenebatur affixum?

Cujus et decretum solemniter facientes, et desideria cordium circa ejus electionem manuum subscriptionibus confirmantes, prostitemur ipsum Deo amabilem nostrum electum, castum, pudicum, sobrium ac benignum, et in omnibus **13** piis operibus esse perfectum, atque orthodoxæ fidei et sanctorum Patrum traditionis defensorem et fortissimum observatorem.

Hunc omnes, ut profecto **e** mitissimum virum, pro ejus suavissima ac bonæ voluntatis constantia unanimiter nobis clegimus pastorem atque pontificem, unde ob ejus piæ conversationis integritatem imuenas Redemptori nostro laudes referimus, consona cum Prophæta canentes voce : *Magnus es, Domine Deus noster, et magna virtus tua* (Psal. cxlvi, v. 5). *Quis enim loquetur potentias tuas, Domine, et auditas faciet omnes laudes clementiæ tuæ?* (Ibid. cv, v. 2.) Quoniam vota petentium te ex audiens, pium nobis contulisti pastorem, qui sanctam tuam universalem Ecclesiam, et cunctas

Canque quater deos completeret Presbyter annos,
Sera senectutis mens tamen alma fuit.
Culmen Apostolicum coluit tres ferme per annos,
Perfectum numerum terque quaterque gereus.
Hoc tibi pro meritis successor Honorius amplis,
Marmore construxit munus epitaphii.

a *Novit humanis rebus*, etc. Hæc et alia quæ sequuntur ad ea usque, *subscriptionibus confirmantes*, totidem verbis leguntur in relatione de electione pontificis ad exarchum, titulo iv, hoc ut discrimine, quod hic presbyter, illic archidiaconus electus dicitur.

b *Magna nos tristitiarum moles*, etc. Deusdedit Bonifacii præcessor magnum sui desiderium reliquit, propter eximiam sanctitatem etiam miraculis illustrem effusamque in clericis liberalitatem. Fit ejus memoria in Martyrologio Romano, die octava Novembris : qua die probabiliter creditur vita functus.

c *Non diu*, etc. Vacavit sedes duntaxat mensem unum et dies 6 aut 16, variant enim Anastasii lectiones : unde constat paucis post prædecessoris obitum diebus electum esse Bonifacium : modicum enim est breveque admodum illud vacationis tempus, ut Roma Constantinopolim decretum electionis, Romam Constantinopoli approbatio principis deferretur.

d *Ut moris est*. Nondum ad solos cardinales contracta fuerat potestas eligendi pontificis, qui toti Ecclesiæ præesset : contracta est primum a Nicolao II. ann. 1059. deinde ab Alexandro III. Gregorio X. et Clemente V.

e *Mitissimum*. Anastasius : « Erat beatissimus Bonifacius mitissimus super omnes homines, et misericors. »

dominicas ac rationales sibi commissas oves regere A atque gubernare, te Domino Deo et Salvatore nostro protegente, valeat.

Hoc vero decretum a nobis factum subter, ut præfatum est, manibus propriis roborantes, in archivo dominico nostræ sanctæ Romanæ Ecclesiæ, scilicet in sacro Lateranensi scrinio, pro futurorum temporum cautela, recondi fecimus in mense Novembrio, indictione quinta.

Ill. humilis presbyter sanctæ Romanæ Ecclesiæ huic decreto a nobis facto in Ill. sanctissimam presbyterum consensi et subscripsi : similiter totus clerus, optimates et milites seu cives subscribunt.

14. TITULUS III.

Relatio de electione pontificis b ad principem.

Cum non sine divinæ misericordiæ nutu sit, ita post mortem summi pontificis, in unius electionem omnium vota concurrere et convenire consensum, ut nullus penitus inveniretur qui discors posset existere. Necessarium est ut serenissimo ac piissimo domino petitionis unite famulante debeamus preces effundere, quem certum est, et de subjectorum suorum gaudere concordia, et clementer unitati postulata concedere.

Obeunte itaque beatissimo recordationis papa nostro Ill. in electionem Ill. venerabilis apostolicæ se-

a *Lateranensi scrinio.* In qua præter ceteris instrumentis ecclesiasticis, electionum decreta professionesque fidei, sive quæ a summis pontificibus, sive quæ ab aliis episcopis edebantur in ordinatione, simulque cautiones sponsonesque inferiorum præsulum asservabantur : unde apud Anastasium in Vita Constantini pape de Felice Ravennensis Ecclesiæ præsule : « Noluit, secundum consuetudinem priorum suorum, solitas in scrinio cautiones facere, sed per potentiam iudicium exposuit, ut voluit. »

b *Ad principem.* Imperatorem Constantinopolitanum, ut diximus in notis ad caput 1.

c *In electionem Ill.* Non aberrabit procul a vero, ut quidem mihi videtur, qui formulam hanc coniecerit esse libellum a Romanis Anastasio sive Artemio imperatori ann. 714. oblatum, pro consensione in electionem Gregorii II. obtinenda ; nam omnia electionis adjuncta huc apprimè conveniunt.

Sunt illa autem sex : 1. Qui electus dicitur, erat archidiaconus. 2. Electus ille est qui diu antea expetitus esset. 3. Summa fuit omnium in electione consensio. 4. Ab ineunte ætate Ecclesiæ Romanæ omnibus ministeriis mancipatus est. 5. Adhæsit studiose prædecessori. 6. Fuit doctrinæ eximie atque etiam eloquentiæ.

Constans vero est scriptorum opinio, Gregorium secundum ex archidiacono factum pontificem, cum diu id omnes optarent atque adeo propensissime in electionem consensissent : fuit etiam, si Anastasio credimus, et a parva ætate in patriarchio nutritus, sub sanctæ memoriæ donno Sergio papa subdiaconus atque sacellarius factus, bibliothecæ præfectus, deinde ad diaconatus ordinem proventus. Cum viro sancto Constantino prædecessore ad regiam profectus est urbem. Erat vir castus, divinæ Scripturæ eruditus, facundus loquela et constans animo, Ecclesiasticarum rerum defensor, et contrariorum fortissimus impugnator. »

Videri possunt obstare duo. Alterum, quod Anastasius tradit in Vita Benedicti II. « cum nempe cepisset divales jussiones clementissimi Constan-

dis archidiaconi, omnium, Deo volente, declinavit assensus, propterea quod ita ab ineunte ætate sanctæ idem Ecclesiæ militavit, atque sic se in omnibus solerter exhibuit, ut ecclesiastico regimini non immerito, divina suffragante gratia, sit præponendus ; præsertim cum talis olim fuerit instituti, ut etiam prædicti beatissimi Ill. pontificis assidua conversatione sua ad tantorum meritorum insignia, quibus isdem sanctæ recordationis antistes fuisse cognoscitur adornatus, fecerit, Christo adjuvante, profectum, ut verbis suis desiderantes ad superna gaudia animos semper accenderit, ut quidquid boni in illo amissimus, in hoc nos invenire indubitabiliter confidamus.

Ideoque lacrymabiliter cuncti famuli supplicamus, ut dominorum pietas servorum suorum obsecrationes dignanter exaudiat, et concessa pietatis suæ jussione, petentium desideria, pro mercede imperii sui, ad effectum de ordinatione ipsius præcipiat pervenire. Quatenus d per sacros clementiæ suæ apices, sub pastore eodem constituti, pro vita imperioque serenissimorum dominorum nostrorum, omnipotentem Dominum, et beatorum apostolorum principem, cujus Ecclesiæ dignum ordinari gubernatorem concessit, jugiter exoremus.

Subscriptio sacerdotum. Ego Ill. misericordia 16

Magnæ principis ad venerabilem clerum et populum, et felicissimum exercitum Romanæ civitatis, per quas concessit ut persona quæ electa fuerit in sedem apostolicam, et vestigio absque tarditate pontifex ordinaretur. » Hinc enim concludi potest ad principem de Gregorio II. non fuisse relatum postulatumque ipsius in electionem consensum : ordinatus enim est Gregorius post trigesimum ferme annum ab obitu Benedicti II. Verum Constantini imperatoris concessio valuit tantum annos tres, quo temporis spatio Joannes V. et Conon ordinati sunt ; nam in schismate obtulit Cononis consequente, tumultuatum est, resque ad exarchum delata, qui non prius pontificem ordinari permisit quam pecuniam extorsisset, ut ex Anastasio colligitur. Inde vero, ad pulsos usque exarchos, hoc est, usque ad annum 732 vexatio, quæ inducta fuerat a Gothis, remansit ; nec videtur Binus, cum totus esset in vestigiis Baronii premedis, ad historiam rerum gestarum attendisse, alioquin non scripsisset a temporibus Benedicti II. Ecclesiam Romanam ab hac tyrannide liberam fuisse.

D Videtur pariter id alterum pugnare, quod in relatione fit mentio plurium imperatorum ; regnabat enim solus Anastasius, cum creatus est Gregorius II. Sed observandum imperatorum nomine ipsos etiam filios Anastasii appellatos. Quin etiam, post imperatorem Justinianum, dominorum nomine, imo et imperatorum, ipsæ quoque Augustæ comprehendebantur.

d *Per sacros, etc.* Quæ jussio concessioque hic dicitur, a nonnullis consensio et approbatio tantum nominatur, quanquam Joannes Diaconus lib. 1 Vitæ S. Gregorii, cap. 40. præceptionem vocat. Probabile est solemnem fuisse ea de re formulam, sed nescio an extet uspiam.

e *Ego ill.* Non subscribebat electus, imo nec privatas dabat litteras, ne speciem ambitionis præferret. Gregorius Magnus a Mauritio imperatore, pro vetere amicitia, petiit etiam ne in electionem suam consentiret : non obtinuit tamen.

Dei presbyter sanctæ Ecclesiæ Romanæ huic a de- A
creto a nobis facto in Ill. venerandum archidia-
conum sanctæ sedis apostolicæ et electum nostrum
consentiens subscripsi.

Et subscriptio laicorum. Ego Ill. pietatis vestræ
servus huic decreto a nobis facto in Ill. veneran-
dum archidiaconum sanctæ sedis apostolicæ et ele-
ctum nostrum consentiens subscripsi.

TITULUS IV.

De electione pontificis ad exarchum.

Superscriptio. Domino excellentissimo atque præ-
cellentissimo, et a Deo nobis longæviter in principa-
libus ministeriis feliciter conservando, Ill. exconsuli,
patricio, et exarcho Italiæ, b presbyteri, diaconi et
familiaris universus clerus, c axiomati etiam, seu
exercitus et populus hujus Romanæ urbis supplices. B

d Novit humanis rebus providentia divina succur-
rere, et mœrentium fletus ac gemitus in exultationem
convertere, ut qui nuper consternabantur aff-
licti, postmodum appareant nimium consolati.
Cæmentis enim Regis sunt dicta, quæ sanctus Spiritus
de templo prophetalis cordis insonuit: **17 Ad vespe-
ram demorabitur fletus, et ad matutinum lætitia**
(Psal. xxxix, v. 6). Qui et iterum gratias referens Deo,
beneficiorum ejus magnificentiam canit, et dicit:
*Convertisti planctum meum in gaudium mihi, concidi-
sti saccum meum, et præcinxisti me lætitia, ut cantet
tibi gloria mea, et non compungar* (Ibid., v. 12 et 15).
Ipsi enim cura de nobis est (I Petr. v, v. 7), ut vas
electionis et veræ fidei monet integritas, quippe quæ
sunt tristitiæ, ad gaudium miserando perducit: C
quod et nobis exiguis et peccatoribus opem de eius
misericordia præstolantibus, dignatio cælestis ex-
hibuit.

Et enim pontificalis memoriæ Ill. de præsentibus
curis ad æternam requiem evocato, ut assolet hu-
manis rebus accidere, magna nos tristitiarum moles
obstrinxerat, proprio dispensatore frustratos: sed
non diu in afflictione persistere consueta Dei nostri
benignitas sperantes in se dereliquit: e triduo enim
nobis exiguis in oratione manentibus, ut omnium

a Decreto a nobis facto. Eligebant igitur ipsi etiam
laici: quid enim est facere decretum, nisi eligere
est? Et vero non alia forma subscribit laicus ille
quam presbyter.

b Presbyteri, etc. Non subscribat electus in ejus-
modi litteris, ne ambitionis vitio laborare videretur.
Gregorius Magnus litteras dedit Constantinopolim,
quibus ab amicis (concliaverat sibi plurimos, cum
apocrisiarii munere fungeretur apud imperatorem)
instantius peteret consensionem impediri. Dixi ejus-
modi litteris, nam de aliis ad res ecclesiasticas per-
tinentibus contrarium constat ex epistola Joannis IV.
de qua dictum antea.

c Axiomati. In dignitate constituti, sive Optimates,
ut constat ex formula decreti electionis atque innum-
eris ejusmodi inscriptionibus. Honoratos vocat
Leo Magnus, epist. 84. Gregorius Magnus Nobiles,
lib. iv. ep. 47.

d Novit humanis, etc. Verba hæc desumpta sunt
usque ad ista, confirmantes, ex formula decreti de
electione summi pontificis.

e Triduo enim, etc. Bonifacius III. anno 606. ut re-
fert Anastasius, e fecit constitutum in ecclesia S.

mentibus cælestis dignatio demonstraret, quem di-
gnum ad successionem apostolicæ vicis jubeat eli-
gendum, ejus gratia suffragante, et omnium animis
inspirante, f in uno convenientibus nobis, ut moris
est, g familiaribus cleri et plebis, h procerum etiam e'
militaris præsentiae, si dici est, a parvo usque ad
magnum, in personam Ill. sanctissimi hujus sanctæ
apostolicæ sedis Romanæ Ecclesiæ archidiaconi, Deo
cooperante, et beatorum apostolorum annisu, **18**
concurrit atque consensit electio.

Cujus Deo amabilis viri tantum meruit apud om-
nium conscientias bonæ et pudicæ conversationis
perfectio, ut nullus in ejus electione dissideret, ac
nullus abesset, nullusve seipsum subtraheret: quem
enim ad hoc apostolicæ vicis officium incomparabilis
atque indeficiens Dei nostri providentia destinatum
habuerat, quomodo non et humanis mentibus conso-
nantia conveniret? Quod procul dubio in Dei præ-
sentia tenebatur adixum.

Cujus et decretum solemniter facientes, et desi-
deria cordium, circa ejus electionem, manuum descri-
ptionibus confirmantes, per harum latores Ill.
sanctissimum episcopum, Ill. venerabilem presbyte-
rum, Ill. notarium regionarium, Ill. adæque subdia-
conum regionarium, ill. et Ill. viros honestos cives
et de florentissimo atque felicissimo Romano exer-
citu, Ill. eminentissimum consulem, seu Ill. et Ill.
viros magnificos tribunos militiæ confamilios nostros
direximus, supplicantes atque communiter impen-
sissime exorantes a Deo conservandæ præcellentiae
vestræ consuetam bonitatem piis votis concurrere:
quia talis a nostro famulatu concorditer electus est,
in quo, quantum ad hominum scientiam respicit,
nullius macula reprehensionis apparebit.

Et ideo supplicantes quæsumus, ut inspirante Deo
celsæ ejus dominationi, nos famulos voti compotes
celeriter fieri præcipiat: præsertim cum plura sint
capitula, et alia ex aliis quotidie procreentur, quæ
curæ sollicitudinem et pontificalis favoris expectant
remedium. Provinciales vero curæ, vel quæcunque
sunt subinde causarum utilitates, perfectæ autori-

Petri, in qua sederunt episcopi septuaginta duo,
presbyteri Romani triginta quatuor, et diaconi et
omnis clerus, sub anathemate, ut nullus, pontifice
vivente, aut episcopo civitatis suæ, præsumat loqui
de successore, aut partes sibi facere, nisi tertio die
depositionis ejus, adunato clero et filiis Ecclesiæ,
tunc electio fiat, et quem quisque voluerit, habebit
licentiam eligendi sibi sacerdotem. b Tridui porro
tempore jejuni et precibus publicis vacabatur.

f In uno convenientibus, etc. Eadem fere, quæ in
relatione ad principem, ut evidens sit de uno eodem-
que electo utramque relationem esse intelligendam,
et proinde de Gregorio II.

g Familiaribus cleri. Hoc Bonifacius in constituto
vocat filios Ecclesiæ.

h Procerum etiam, etc. Inde constat, non ea tan-
tum de causa convenisse tunc temporis proceres
aliosque laicos, cum pontifex eligeretur, ut vel as-
sensum darent electoribus clericis, vel testimonium
ferrent de probitate eligendi, sed ut vere eligerent.
Unde Leo Magnus epist. 89: *Qui præfaturus est om-
nibus, ab omnibus eligatur.* Qua sententia Gregorius
Magnus usus est non semel.

tatis censuram expectant. * Propinquantium quoque A Inimicorum ferocitas, quam nisi sola Dei atque 19 apostolorum principis per suum vicarium, hoc est, Romanæ urbis pontificem, virtus aliquando vero flec- cit, et morigerat hortatu, singulari interventu indiget, cum hujus solius b pontificalibus monitis, ob reverentiam apostolorum principis, parentiam offerant voluntariam, et quos non virtus armorum humiliat, pontificalis increpatio cum observatione inclinat.

Cum hæc ita sint, iterum atque iterum impensius, præcelse et a Deo servate domine, supplicamus, ut celerius, Deo operante, vestrisque præcordiis inspirante, apostolicam sedem de perfecta ejusdem nostri Patris atque pastoris ordinatione adornare c præcipiat, ut pote per gratiam Christi ministerium imperialis fastigii feliciter atque fideliter peragentes: quatenus et nos exigui famuli desiderium nostrum maturius expleri cernentes, incessabiles Deo et imperiali clementiæ atque eximie ac Deo placitæ dominationi vestræ gratiarum actiones valeamus exolvere, et cum promotæ apostolicæ sedis pontifice, spiritali nostro pastori juges preces effundere pro vita atque incolumitate perfectisque victoriis tranquillissimorum atque Christianissimorum dominorum nostrorum Ill. et Ill. magnorum, victorum, imperatorum, ut regalibus eorum virtutibus misericors Deus multiplices concedat victorias, et de subjectione omnium gentium Christianam rempublicam faciat triumphare, deque restituta plenius Romani imperii prisca devotione lætitiâ cordis impertiat.

Scimus enim, quod oratio ejus, quem ad pontificalis dignitatis culmen Dei nutu eligimus, divinam omnipotentiam 20 suis precibus flectet atque complacabit, et optatæ felicitatis incrementa Romano imperio præparabit, vestramque a Deo custodiendam potestatem, ad dispensationem hujus d servilis Italiæ provinciæ, nostrumque omnium famulorum præsidium et subventum longævus armorum actis conservabit.

* *Propinquantium quoque, etc.* Longobardos intelligit urbi insidiantes, a quibus ut Romam tueretur Gregorius, initio pontificatus sui muros reficiendos curavit, *decoctis*, ut ait Anastasius, *calcariis*. Restitutus est porro a nobis locus tam perturbatus, ut sensu careret. Sic enim se habebat: « Propinquantium quoque inimicorum ferocitatem, quam nisi sola Dei virtus, atque apostolorum principis, per suum vicarium, hoc est, urbis pontificem, ut omnibus aliquando vero et flec- cit ac morigerat hortatu, singulari interventu indigeant, cujus solius, etc. »

b *Pontificalibus monitis, etc.* Quantum sedi apostolicæ cultum exhiberent Longobardi, quamvis Romani imperii hostes, idque propter reverentiam erga S. Petrum, constat pluribus ex Historia Longobardorum exemplis.

c *Præcipiat, etc.* Videntur preces exarcho ferri, perinde ac si res tota ex ipsius unius nutu penderet, totaque in ipsum imperialis potestas traducta esset: nec enim fit ulla, nisi obscura, mentio hoc in libello precum, vel de imperatoria consensione, vel de exarchi apud imperatorem intercessione ac instantia. Crediderim facile temporibus Gregorii secundi exarchus tyrannide quadam suam imperatoris nomine

A *Subscriptio sacerdotum.* Ego Ill. humilis archipresbyter sanctæ Romanæ Ecclesiæ huic decreto in Ill. sanctissimum archidiaconum et electum nostrum consentiens subscripsi.

Subscriptio laicorum. Ego Ill. in Dei nomine consul huic decreto a nobis facto in Ill. sanctissimum archidiaconum et electum nostrum consentiens subscripsi.

TITULUS V.

*De electione pontificis * ad archiepiscopum Ravennæ.*

Superscriptio. Domino sanctissimo nobis spiritali Patri Ill. archiepiscopo, Ill. archipresbyter, Ill. archidiaconus, et Ill. primicerius notariorum, servantes locum sanctæ sedis apostolicæ.

Inter cætera, quæ summæ divinitatis consilio disponuntur, pontificalis promotionis sublimitas, ipso, a quo procedit omne bonum, prædestinante ac largiente conceditur. Quod quia ita dubium non est, sanctæ et paternæ beatitudini vestræ indicare curavimus, quod pontificalis memoriæ domno Ill. de præsentibus curis ad æternam requiem evocato, 21 consuetæ Dei benignitas tristitiarum molem, quæ nos de præteriti dispensatoris frustratu ad paululum obstrinxerat, abstersit atque inlinivit. Etenim ne diu ictus afflictionis nos sauciaret, providum ac Deo placitum apostolicæ vicis successorem condonare dignata est.

In unum quippe f post triduum, ut moris est, convenientibus nobis, id est, sacerdotibus, et reliquo omni clero, eminentissimis consulibus et gloriosis iudicibus ac universitate civium et florentis Romani exercitus, in personam amatoris vestri ac oratoris domini nostri Ill. sanctissimi hujus apostolicæ sedis archidiaconi, electionis vota contulimus. In cuius Deo deditæ electionis, nullus, gratia sancti Spiritus illustrante, defuit, sed omnium vota concorditer convenerunt: inque ejus sanctitatis persona decreta solemniter facientes, per harum portitores, 6 sanctissimum episcopum Ill. venerabilem presbyterum Ill. notarium Ill. regionarium, Ill. adæque subdia-

consensionem pecunia vendidisse, ideoque humilibus precibus quasi rei dominos exoratos fuisse.

d *Servilis.* Id est, et tibi obsequentis, et magna ex parte servitutem sub Longobardorum dominiatu patientis. Eadem voce utitur Agatho papa in epistola ad Constantinum Pogonatam, ubi de legatis ait, « se inquisivisse personas, quales secundum temporis hujus defectum, et servilis provinciæ qualitatem poterant inveniri. »

e *Ad archiepiscopum, etc.* Eodem tempore, de ejusdem electione utramque epistolam, ad exarchum acilicet et archiepiscopum, imo et consequentes duas esse scriptas, nemo inficias ierit, qui omnes vel leviter legit.

f *Post triduum, ut moris est, etc.* Mos ille initium accepit, aut certe confirmationem, a decreto Bonifacii Ill. ante annos 128. edito. Cum autem obierit Constantinus papa die 9 Aprilis, necesse est, ut Gregorii facta sit quidem post triduum electio, sed ordinatio in diem 22. Maii protracta, donec consensio principis ac exarchi advenisset. Nam Gregorius dicitur die 22. Maii sedere cœpisse.

6 *Sanctissimum episcopum, etc.* Observanda legationis amplitudo: non solum enim propter dignita-

conum regionarium, III. et III. viros honestos cives, A et de exercitali gradu, III. eminentissimum consulem, III. et III. magnificos tribunos, ad præceli et a Deo servati filii vestri exarchi vestigia demandavimus : impensius obsecrantes, ut celerius, Deo hujus animi inspirante, hanc apostolorum principis sedem, præsertim pro diversis imminetibus, et ad subventum provinciæ exigentibus, simul et ad imperiale servitium respicientibus, de perfecta ordinatione electi apostolicam sedem adornet, quatenus insit in apostolicæ sedis specula, qui et Christi regat Ecclesiam, gregemque rationabilium salubriter dispenset **22** ovium, et pro stabilitate a Deo decreti Romani imperii, longævæque sospitate ac temporum prosperitate prædicti eximii domini exarchi indesinenti prece exoret.

Elabora itaque, quæsumus, sanctissime ac beatissime Pater, ut cum harum portitoribus, veneratoribus et filiis vestris, apud præfatum dominum exarchum impigrius intervenias, vicem gratiæ propriæ beato Petro fautori tuo reddens, totisque nisibus imminens, ut optatæ ordinationis, Deo jubente, acceleretur negotium, quatenus de præularibus paternæ vestræ beatitudinis adminiculis, et hæc apostolica lætetur ac exsulet Ecclesia, et nos gratiarum actiones agamus, et charitas denominati domini nostri electi futuriq; apostolici pontificis opulentius erga vestram præsularem sanctitatem dilatetur.

TITULUS VI.

*De electione pontificis * ad iudices Ravennæ.*

Superscriptio. Domino eminentissimo et nol. is in Christo fratri III. consuli, III. archipresbyter, et III. archidiaconus, III. primicerius notariorum. servantes locum sanctæ sedis apostolicæ.

Si benefacta sæcularibus impensa negotiis digna minime vicissitudine defraudantur, nullus profecto est qui dubitet, quin ea, quæ pio intuitu peraguntur, æternæ vitæ remuneratione rependantur.

Quæ cum ita sint, licet inclityæ eminentiæ vestræ propositum documentis pluribus agnoscamus, totis nisibus spirituali matri huic sacrosanctæ apostolicæ Dei Ecclesiæ utilitatibus ad concurrendum suffragari : fraternam tamen dulcedine hortari atque poscere, congruum duximus. ut convenientibus **23** harum por-

tem illius, ad quem mitteretur, sed etiam, vel maxime, ad auctoritatem fidemque electioni concordati faciendam, dirigebatur, episcopus nempe, provinciæ; presbyter, cleri; honesti viri, civitatis. Consul et tribunus, militiæ legatione fungebantur.

^a *Ad iudices.* Aut emendandus titulus, ut consentiat inscriptioni, singularique numero legendum, iudici. Aut pluribus a pari scriptum est : aut, quod magis reor, toti iudicium concessi directæ epistola, appellato eo tantum, qui præsideret, nempe consule.

^b *Cum decretalibus paginis, etc.* Inde collige decretum electionis exarcho missum, atque etiam imperatori, ut subscriberetur : quæ fuit approbationis nota.

^c *Ritus ordinandi.* Tota hæc formula, si tamen formula est, et non potius rubrica, continetur iisdem verbis in vetustissimo Ordine Romano Bibliothecæ

titoribus III. et III. quos ^b cum decretalibus paginis et cum impensa supplicatione, pro celeri promotione oratoris vestri ac amatoris domini nostri III. archidiaconi et electi, apud præcelsum et a Deo servatum dominum exarchum destinavimus, cum eis conveniat, et ad precandum Deo optatis apud denominatum dominum exarchum subveniat : ut cum effectu, Deo propitio, eis qui missi sunt, remeantibus, et de vestræ a Deo servatæ eminentiæ bonitate prospera præfato domino nostro electo nuntiantibus, non solum affectiorem eius sanctitatem erga vestram eminentiam efficiant ; verum et boni ministerii merces atque vicissitudo ab ipso apostolorum principe, cui specialiter concurritis, et in præsentī vita multiplicetur, et in regnis cælestibus rependatur.

B

TITULUS VII.

De electione pontificis ad apocrisarium Ravennæ.

Superscriptio. Dilectissimo fratri III. presbytero et apocrisario, III. archipresbyter, III. archidiaconus, et III. primicerius notariorum, servantes locum sanctæ sedis apostolicæ.

Dudum dilectissimam fraternitatem vestram obitum sanctæ memoriæ domni III. agnovisse pontificis, satis scimus : cui post transitum, ut moris est, die tertia convenientibus nobis, id est, clero, axiomaticis etiam, et generalis militiæ ac civium universitate, in personam domni III. sanctissimi archidiaconi, Dei gratia suffragante, electionis vota contulisse nos, indicamus. Cujus et solemne decretum facientes subscriptione omnium roboratum apud eximium et a Deo servatum dominum exarchum, per harum portitores III. et III. direximus, cum quibus dilectissima fraternitas **24** vestra conveniat, et pro celeri promotione pontificalis ordinationis deprecanda apud denominatum dominum exarchum interveniat, ut valeant ii, qui missi sunt, Christo comite, cum effectu ad nos repedare, et de prosperis nuntiis apostolicam Christi Ecclesiam, omniumque nostrum animos magnanimiter relevare.

C

TITULUS VIII.

** Ritus ordinandi pontificis.*

^d Psallunt secundum consuetudinem. Procedit electus de secretario, ^e cum ceroostatis septem, et venit

Corbelensis, teste D. Hugone Menardo Benedictino. Legitur etiam, paucis additis, in Ordine Romano edito.

^d *Psallunt secundum consuetudinem.* Quæ nempe, cum agitur de ordinatione episcopi, habetur in Ordine Romano : *Post processionem a secretario ad ordinationis locum Schola Introitum, ut loquantur, decantat* : Elegit te Dominus sibi in pontificem magnum, et aperiens thesaurum suum optimum, abundare te faciet omnibus bonis. *Psal.* Exaudiat te Dominus in die tribulationis, protegat te nomen Dei Jacob.

^e *Cum ceroostatis septem.* Sunt qui mysterion in septenario numero latere putent, cum tamen ex Ordine Romano discamus, septem fuisse ceroferarios, pro numero regionum Urbis.

a ad confessionem, et b post litaniam c ascendunt ad A sedem, simul episcopi et presbyteri. Tunc episcopus Albanensis dat d orationem primam: deinde episcopus Portuensis dat e orationem secundam: f postmodum adducuntur Evangelia, et aperiuntur, et tenentur super caput electi a diaconibus. Tunc g episcopus Ostiensis h consecrat eum pontificem. i Post hæc archidiaconus annectit ei pallium, deinde j ascendit 25 ad sedem, et dat pacem omnibus sacerdotibus, k et dicit, *Gloria in excelsis Deo.*

TITULUS IX.

[Quod indiculum hoc in loco dicitur, professionem fidei vocant Ivo, Gratianus, Antonius Augustinus, et Baronius, locis in præfatione citatis. Eam omnes illi professionem acceptam tradunt ex libro diurno, sed nemo tamen refert puram, ut hic est, sed ad usum noni sæculi auctam atque interpolatam. Visum est operæ pretium, utramque $\rho\alpha\lambda\lambda\eta\lambda\omega\varsigma$ exhibere, ut quisque factius et varieta-

a Ad confessionem. Ubi ad corpus S. Petri professio fidei prima emittitur, peragiturque tota ordinatio: quæ prærogativa summi pontificis, ex decreto Gregorii Magni.

b Et post litaniam. Id est, post Introitum missæ a Schola decantatum, dictumque de more *Kyrie eleison*, fit ordinatio pontificis: qua peracta, pontifex dicit, *Gloria in excelsis Deo*, missæque cætera absolvit.

c Ascendunt ad sedem. Non summi pontificis propriam, sed ordinatoris antistitis, ad quem scilicet episcopi Albanensis et Portuensis, presbyterique ordinandum more solito deducunt.

d Orationem primam. Addit Ordo Romanus: *Super pontificem. Adesto supplicationibus nostris omnipotens Deus*, et cætera, quæ habentur in ordinatione episcopi, ut et alix duæ orationes sequentes.

e Orationem secundam. Addit Ordo Romanus: *Pronitiare, Domine, supplicationibus nostris*, etc.

f Postmodum aperiuntur Evangelia. In ordinatione Episcopi, non a Diaconis, sed ab Episcopis duobus teneri Evangelia super caput Electi Ordo Romanus tradit, quem ad locum Aletinus: « Quod duo Episcopi tenent codicem Evangeliorum super caput ejus, et uno fundente super eum benedictionem, reliqui qui adsunt Episcopi, manibus suis super caput ejus tangunt, non reperitur in auctoritate veteri neque nova, sed neque in Romana traditione. »

g Episcopus Ostiensis. Erat hoc Ecclesiæ Ostiensis privilegium, antequam ulli Episcopi in numero Cardinalium censerentur; nunc vero, cum inter eos plures sint Episcopi, qui tres aliis ætate præeunt, consecrandi Pontificis jure gaudent. Ostiensis porro, quo die Pontificem ordinabat, utebatur pallio, ex decreto Marci Papæ.

h Consecrat Pontificem. Ordo R. *Deus bonorum omnium*, etc. In qua oratione hæc addi debent ad locum: *Et idcirco famulo tuo N. quem Apostolicæ sedis Prævalem, et Primatem omnium, qui in orbe terrarum sunt Sacerdotum, ac universalis Ecclesiæ Doctorem dedisti, et ad summi sacerdotii ministerium elegisti, hanc, quæsumus, Domine, gratiam largiaris.* Item post pauca: *Tribuas ei Cathedram Pontificalem ad regendam Ecclesiam universam, etc.*

i Post hæc, etc. Si Diaconus electus sit, consecratur in Presbyterum: hujusce enim consecrationis sunt hæc, quæ leguntur. — In libro rituum sacrorum Augustini Patritii (per errorem Christophoro Marcello tribuitur), ritus ille describitur: *Dictis orationibus, Papa etiam sine mitra accedit ad altare, et prior Diaconorum secundo adjuvante, capit pallium de altari, et imponit Pontifici, dicens: Accipe pallium, etc.*

j Et ascendit ad sedem. Summi Pontificis propriam, atque Ecclesiæ universæ Thronum, indeque tum ad

tem observet, et quæ ex ambarum collatione concludi debeant, minore negotio intelligat.]

Indiculum i pontificis.

p Professio pontificia.

In nomine Domini Dei Salvatoris nostri Jesu Christi, etc: Indictione III. mense III. Ego III. misericordia Dei m presbyter et n Electus, futurusque per Dei gratiam humilis Apostolicæ sedis Antistes, tibi profiteor, beate Petre Apostolorum Principis, (o cui claves regni cælorum ad ligandum atque solvendum in cælo et in terra, creator atque redemptor omnium Dominus Jesus Christus tradidit, inquit: *Quæcumque ligaveris super terram, erunt ligata et in*

In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis, Amen. Ego N. sanctæ Romanæ Ecclesiæ Diaconus vel Presbyter, vel Episcopus Cardinalis electus, ut siam per Dei gratiam hujus sanctæ Apostolicæ sedis humilis minister: profiteor tibi, beate Petre Apostolorum Princeps, (cui claves regni cælestis ad ligandum atque solvendum in cælo et in terra creator et redemptor Dominus noster tradidit, inquit: *Quæcumque ligaveris super terram, erunt ligata et in cælo; et quæ-*

perandum Missæ officium, tum in actionem gratiarum hymnum angelicum inchoat.

k Et dicit, *Gloria.* Innocentius III. Cap. Quod sit. ut. De Elect. § Super eo. « Cum solus Pontifex Romanus, (qui ante hymnum angelicum consecratur, et postmodum ipse Missarum solemniam incipit et perficit consecratus) in die consecrationis suæ valeat ordines celebrare, » etc.

l Pontificis. Cononis opinor, qui post Constantini Pogonati obitum creatus est; aut Sergii, qui Cononem excepit; uterque enim electus est, et cum foret Presbyter, et post Constantini mortem, qui duos characteres in Indiculo habentur. Quod hæc porro fides edita sit post Gregorii Magni ætatem, inde liquet, quod aliam longe diversam, quam Joannes Diaconus Symbolum vocat, in consecratione sua emisit.

m Presbyter. Nondum Cardinalis nomen ad eminentiam dignitatis ostentandam assumebatur: assumptum vero est nono sæculo, ut ex collata professione constat: nam prius in Ecclesia non alius Cardinalis nomine appellabatur, quam qui addictus esset uni loco pio curando, ut dicemus in notis ad caput tertium, ubi sermo erit de incardinando Episcopo; et ad caput quintum, cum de præficiendo Presbytero Cardinali agitur.

n Electus. Nempe profitebatur orthodoxam fidem, velut unus fidelium, antequam in cathedra Petri docturus Ecclesiam sederet. Professio hæc videtur fuisse totius ceremoniæ initium. Brevior porro est, quam quæ edebatur ab ordinato: fuit enim hæc profitentis, altera docentis.

o Cui claves, etc. Prolixa parenthesis, nisi attendatur, perturbat sensum, quemadmodum et consequens, etsi brevior: in altera vero professione verba hæc, quæ uncinis duobus includuntur, vel delenda sunt, vel restituendum verbum quod desit, v. g. *profiteor*, ne peccetur in leges grammaticas. Quid enim sibi vult infinitivus modus, *custodire*, post conjunctionem, *quod*, et subjunctivum, *non deseram*?

p Professio Pontificia. Etsi refertur a Cardinale Baronio ad annum 869, non fuit tamen eodem modo quo refertur, usurpata, nisi decimo sæculo jam provecto: fit enim mentio *Episcopi Cardinalis*, qui electus in summum Pontificem foret, et id quidem communi quodam jure. At Episcopum in summum Pontificem provehi jus non sivit, nisi diu post tempora Formosi, cui fuit nefario crimini datum, quod ex Episcopatu Portuensi ad summam sedem transisset, obiit vero Formosus nono sæculo pene incipiente.

cælo; et quæcumque solveris super terram, erunt soluta et in cælis sanctæque tæ Ecclesiæ, quam hodie tuo presidio regendam suscepi.

Hanc veræ fidei rectitudinem (quam Christo autore tradente, per successores tuos atque discipulos, usque ad exiguitatem meam prolatam, in tua sancta Ecclesia reperi, totis conatibus meis, usque ad animam et sanguinem custodire, temporumque difficultates, cum tuo adiutorio, toleranter sustulere.)

Tam de sanctæ et individuæ Trinitatis mysterio, quæ unus est Deus; quam de dispensatione, quæ secundum carnem facta est, Unigeniti filii Dei Domini nostri Jesu Christi, et de cæteris Ecclesiæ dogmatibus, sicut in ^a universalibus Conciliis, et Constitutis Apostolicorum Pontificum probatissimorum, atque Doctorum Ecclesiæ scriptis ²⁸ sunt commendata; ^b item quæcumque ad rectitudinem vestræ nostræque orthodoxæ fidei, ^a te traditæ, respiciunt, conservare.

^c Sancta quoque universalis Concilia, Nicæ-

cumque solveris super terram, erunt soluta et in cælis [*Math. xvi, 19*] sanctæque tæ Ecclesiæ, quam hodie tuo presidio regendam suscipio, ^d quod quamdiu in hac misera vita constitutus fuero, ipsam non deseram, non relinquam, non abnegabo, non abdicabo aliquatenus, nec ex quacumque causa, cujuscumque metus vel periculi occasione dimittam, nec me segregabo ab ipsa.

Sed veræ fidei rectitudinem, (quam Christo autore tradente per te, et beatissimum tuum coprotolum Paulum, et per discipulos successores vestros usque ad exiguitatem meam prolatam in tua sancta Ecclesia reperi totis conatibus usque ad sanguinem custodire.)

Tam de sanctæ et individuæ Trinitatis mysterio, quæ est unus Deus; quam de dispensatione, quæ secundum carnem facta est, unigeniti Filii Dei Domini nostri Jesu Christi, et de cæteris Ecclesiæ dogmatibus, sicut in universalibus Conciliis, et Constitutionibus Apostolicorum Pontificum, probatissimorumque Ecclesiæ Doctorum scriptis sunt commendata, id est, quæ ad rectitudinem nostræ vestræque orthodoxæ fidei, ^a te traditæ, conservare.

Sanctaque octo universalis Concilia, id est, Ni-

caenum, Constantinopolitanum, Ephesinum primum, Chalcedonense, et secundum Constantinopolitanum, quod Justiniani piæ memoriæ Principis temporibus celebratum est, ^e usque ad unum apicem, immutata servare.

Et una cum eis pari honore et veneratione sanctum sextum Concilium, quod ^f nuper ^g Constantino piæ memoriæ Principe, Agathone Apostolico prædecessore meo ²⁹ convenit, medullitus et plenius conservare, quæque vero prædicaverunt, prædicare; quæque condemnaverunt, ore et corde condemnare.

Diligentius autem et vivacius omnia ^h decreta prædecessorum Apostolicorum nostrorum Pontificum, quæque synodaliter statuerunt, et probata sunt, confirmare, et indiminate servare, et sicut ab eis statuta sunt, in sui vigoris stabilitate custodire; quæque vel quosque simili auctoritatis sententia condemnaverunt, vel abdicaverunt, simili auctoritatis sententia condemnare.

ⁱ Disciplinam et ritum Ecclesiæ, sicut inveni, et a sanctis præcessoribus meis traditum reperi, inlibatum custodire.

Et indiminitas res Ecclesiæ conservare, et ut indiminitæ custodiantur, operam dare.

caenum, Constantinopolitanum, et Ephesinum primum, Chalcedonense, quintum quoque et sextum item Constantinopolitanum, et septimum item Nicænum, ^j octavum quoque Constantinopolitanum, usque ad unum apicem, immutate servare.

Et pari honore et veneratione digna habere, et quæ prædicaverunt et statuerunt, omnimode sequi et prædicare, quæque condemnaverunt, condemnare ore et corde.

Diligentius autem et vivacius, quamdiu vixero, omnia decreta canonica prædecessorum Apostolicorum nostrorum Pontificum, quæcumque ipsi Synodaliter statuerunt et probata sunt, confirmare et indiminate servare, et sicut ab eis statuta sunt, in sui vigoris stabilitate custodire; quæque vel quoscumque condemnaverunt, vel abdicaverunt, simili sententia condemnare vel abdicare.

Disciplinam et ritum, sicut invenimus a sanctis prædecessoribus meis canonice traditum, quamdiu vita in istis comes fuerit, illibate custodire.

Et indiminitas res Ecclesiæ conservare, neque alienare, seu in feudum, census, vel emphytheu-

bri: Sexto Concilio datum initium die 10 Novembris anni 680. Finis impositus die 16 Septembris anni 681.

^g *Constantino piæ memoriæ*, etc. Edita igitur professio est ab Electo, post defunctum Constantinum Pogonatum, hoc est, post anni 685 mensem Septembrem, atque ita vel a Conone, qui primus post Constantinum electus est, vel a Sergio, aut altero non longe post consequente.

^h *Decreta prædecessorum*. De fide scilicet ac moribus, ut ipse contextus docet; nam quæ ad disciplinam pertinent, ut alia aliis temporibus conveniunt, ita subinde mutantur.

ⁱ *Disciplinam et ritum Ecclesiæ*. Utroque nomine intelligitur ratio universalis sacrorum, de qua in sequentibus professionibus, non item forma vivendi, judicandi, etc.

^j *Octavum quoque Constantinopolitanum*. Celebratum est anno 869, sedente Adriano II, in causa Ignatii et Photii. Vide Baronium ad annum jam dictum, et Raderum in notis ad istud Concilium: ex quibus discas, quam necesse fuerit consequentibus temporibus, ad laudem orthodoxiæ, octavam hanc œcumenicam Synodum recipere: œcumenicam dico: fuerunt enim aliæ duæ a Schismaticis habitæ, quæ nomen octavæ Synodi ementiri conatæ sunt.

^a *Universalibus Conciliis*. Adverte ordinem regularum fidei a summis Pontificibus coram Ecclesia constitutum.

^b *Item quæcumque*, etc. Videtur probatior alterius lectio, id est, quæ, etc.

^c *Sancta quoque Concilia*. Gregorius Magnus recens ordinatus, epistola synodica ad alios quatuor Ecclesiæ Patriarchas, idem fere habet de universalibus quinque Conciliis ante suam ordinationem habitis.

^d *Quod quamdiu in hac misera vita*. Promissio tam expressa de Ecclesia non dimittenda, quæcumque tandem causa extiterit, et quantumcumque injiciatur metus, perimetur, ut manifestum est, ad ea tempora quibus summi Pontifices a potentioribus Italiæ Tyrannis et intrudebantur et extrudebantur.

^e *Usque ad unum apicem*. Omnes igitur Canones quintæ Synodi, atque adeo undecimum, qui adversus Theodoretum scripti editus est, Pontifices, priusquam ordinentur, se conservatos sine ulla mutilatione spondebant: qua ratione igitur Theodoretus purus erroris semper fuisse probari queat?

^f *Nuper*. Id est, quod ultimum habitum, et quidem ante annos quinque, si modo hæc professio Cononis sit: nam ordinatus est Conon anno 686, die 20 Octobris: Constantinus Pogonatus, cujus defuncti mentio fit, obiit ann. 685. mense Septem-

30^a Nihil de traditione, quod a probatissimis prædecessoribus meis servatum reperi, diminuere vel mutare, aut aliquam novitatem admittere; sed ferventer, ut vere eorum ^b discipulus et sequipeda, totis viribus meis conatibusque tradita conservare ac venerari.

Si qua vero emergerint contra disciplinam canonicam, emendare; sacrosque Canones et Constituta Pontificum nostrorum, ^c ut divina et cœlestia mandata, custodire, utpote tibi redditurum me sciens de omnibus, quæ profiteor, districtam in divino iudicio rationem, cujus locum divina dignatione perago, et vicem intercessionibus **31** tuis adjutus impleo.

Si præter hæc aliquid agere præsumpsero, vel ut præsumatur, permiserero, eris mihi, in illa terribili die divini iudicii, deproptins.

^a *Nihil de traditione.* Non ea intelligitur, quæ a Christo vel Apostolis, sed quæ ab hominibus profecta est, aliudque nihil est, præter laudabiles consuetudines et constituta.

Totam hanc porro *κωνσταντιν* Ivo Carnotensis refert his verbis: *In libro quoque Pontificum, qui dicitur Diurnus, ita continetur de professione Romani Pontificis.* Nihil de Traditione, quam a probatissimis prædecessoribus meis traditam et servatam reperi, diminuere vel mutare, aut aliquam novitatem admittere; sed ferventer, ut eorum discipulus et sequipeda, totis mentis meæ conatibus, quæ tradita canonicè comperio, observare ac venerari profiteor. *Beatus quoque Gregorius, etc.*

Ejusdem loci meminit epist. 57 ad Bernardum Majoris Monasterii Abbatem. ^c Ipse enim, inquit, summus Pontifex, antequam consecrationis gratiam consequatur, consuetudines Romanæ Ecclesiæ, et constituta prædecessorum suorum se inviolabiliter servaturum profitetur. Ex his duobus locis apertum est, summos Pontifices, ipsa etiam Ivonis ætate, id est, circiter ann. 1115 professionem fidei, quæ prima in Diurno ponitur, ante consecrationem emisisse.

^b *Ut discipulus et sequipeda.* Forma loquendi illis temporibus usitata. Leo II ad Constantinum Imperatorem, *Ut eorum pedisequum, etc.* Agatho in epistola ad Constantinum Imper. *Quorum præcessorum pusillitas mea pedisequa cupit existere.*

sim dare, quomodolibet, ex quacumque causa, et ut indiminutæ custodiantur, operam dare.

Nihil de traditione, quam a probatissimis prædecessoribus meis canonicè traditam et servatam reperi, diminuere vel mutare, aut aliquam novitatem admittere; sed ferventer, ut eorum discipulus et sequipeda, totis mentis meæ conatibus, quæ tradita canonicè reperio, servare et venerari.

Si qua vero emergerint contra canonicam disciplinam, communicatione ^d filiorum meorum sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium cum quorum consilio, directione, et rememoratione ministerium meum geram et peragam, emendare, aut patienter, excepta fidei et christianæ Religionis gravi offensione, tua et beatissimi tui ^e coapostoli Pauli procurante intercessione, tolerare, sacrosque canones et sacrorum Pontificum decreta, ut divina et cœlestia mandata, Deo auxiliante, custodire: utpote Deo et tibi sciens me redditurum de omnibus, quæ profiteor et quamdiu vixero, egero, vel obliviscar, districtam in divino iudicio rationem, cujus sanctissimæ sedi divina dignatione, te patrocinante, præsideo, et vicem intercessionibus tuis adimpleo.

A Hæc conanti et diligenter servare curanti, in hac vita corruptibili constituto, adiutorium quoque ut præbeas obsecro, ut irreprehensibilis appaream ante conspectum iudicis omnium Domini nostri Jesu Christi, dum terribiliter de commissis advenerit iudicare, ut faciat me dextræ partis compotem, et inter fideles discipulos ac successores tuos esse consortem.

32 Quam professionem meam, ut supra continetur, per Ill. Notarium et Scriniarium me mandante conscriptam, propria manu subscripsi, et tibi, beate Petre Apostole et Apostolorum omnium Principi, pura mente et conscientia devota, corporali iurejurando sinceriter obtuli.

C *Subscriptio.* Ego qui supra Ill. indignus presbyter Dei gratia electus hujus Apostolicæ sedis Romanæ Ecclesiæ Episcopus, hanc professionem meam, sicut supra continet, faciens iusjurandum corporaliter tibi, beate Petre Apostolorum Principe, pura mente et conscientia obtuli.

^f *Secunda professio fidei.*

^g *Ill. Episcopus sanctæ Catholicæ et Apostolicæ Ecclesiæ urbis Romæ, reverentissimis fratribus, et dilectissimis filiis, seu universæ plebi.*

^e *Ut divina et cœlestia mandata.* Spiritus sancti Ecclesiam regentis afflatu constituta.

^d *Filiorum meorum, etc.* Scribendum videtur fratrum, partim quia sic Pontifices loqui solent, partim quoniam tunc temporis inter Cardinales nonnulli Episcopi censebantur.

^e *Coapostoli Pauli.* Sapit id posteriora tempora, prioribus enim solius Petri mentio fiebat.

^f *Secunda Professio.* Præfert illa tres characteres, quibus non improbabiler auctor dignoscatur. I. Qui profitetur, electus est *concurrentibus votis*. II. Professio admodum erudita est, fidemque catholicam in Concilio traditam ita dilucide exponit, ut vix ulla par reperiat in veteribus monumentis. III. Edita est post obitum Constantini Pogonati et ante collectum Diurnum. Obitus Constantini contigit sub finem anni 685, collectio Diurni ann. 715. Ab obitu igitur Constantini ad collectionem usque Diurni effluerunt anni triginta, quo temporis intervallo constituitur

^g *Ill. episcopus.* Cum ista professio fidei habeat formam, et concionis, quod initium ostendit; et epistolæ, quod ex inscriptione clausulaque apparet: videri potest ita se habuisse, quomodo homilia Paschalis Alexandrinorum Pontificum: nimirum professione primò edita est in Romana Ecclesia, deinde scripto transmissa ad Ecclesias omnes, saltem ordinationi Sedis Apostolicæ subjectas.

Apostolicæ sedis officium, dilectissimi, ad quod, A
superna **33** gratia ita providente ac suffragante,
pervenimus, cum tanto cordis stupore ac humilitate
nos suscipere debere perpendimus, quantum ad ejus
accessum nostram pusillitatem incomparabiliter im-
parem esse cognoscimus : quia neque pro meritis
præcedentibus hoc nobis collatum advertimus, ne-
que propter solertiam gubernandi commissum fuisse
permittedimus. Sed clementissimi Dei nostri miseri-
corditer inclinata sublimitas hoc fieri vestris obse-
rationibus annuit, et eligentium nos atque concur-
rentium sententiam, tanquam jugum piæ nobis dis-
pensationis, impressit.

Idcirco, carissimi, pusillanimitatem, quam in no-
bis aspiciatis, crebris orationibus adjuvate, pro nobis
apud Dei clementiam **34** cum fletibus intercedite, ut B
impotentiam quæ in nobis est, Dei nostri omnipotentia
roboret, et qui omnes filii sui pretioso sanguine di-
gnatus est redimere, etiam nostræ fragilitatis offi-
cium placatus dignetur aspiciere.

Verum etsi virtutum indoles nequaquam in nobis
est, Evangelicæ tamen atque Apostolicæ fidei salu-
tari integritas inlibata atque perfecta, Christo an-
nunte, et nunc in nobis est, et eadem sine tenus
permanebit.

Quamquam ergo merita Pontificum prædecesso-
rum, nec imitari possumus, nec condigne pensare ;
horum tamen spirituales regulas medullitus conserva-
mus, et salutiferis sanctorum Patrum doctrinis in-
nitimur, hisque tanquam inexpugnabili muro præ-
cincti, ^a confidimus, cuncta inimicorum fidei tela C

constituti sunt in sede Apostolica Pontifices omnino
septem, Conon, Sergius I, Joannes VI, Joannes VII,
Sisinnius, Constantinus, et Gregorius II. Primus cha-
racter ostendit, uni de septem Pontificibus profes-
sionem tribuendam esse : eam secundum Cononi et
Sergio adjudicat, quorum siquidem electionem atrox
schisma præcessit : tertius non improbabilius Gre-
gorium II facit auctorem. Nam, et post Constantini
Pogonati mortem ann. 714, et convenientibus votis,
ordinatus est, et singularis doctrinæ facundiaque
hæc præ aliis quatuor celebratur. Adde quod epi-
stolæ Gregorii, præsertim quæ ad Leonem Impera-
torem scriptæ, proprias quasdam voces, quæ hic
reperiuntur, eundemque stylum et quasi spiritum
habeant.

Hæc porro formula partes duas : alteram,
quæ concio ; alteram, quæ fides. In priore Pontifex D
suum fatetur tantæ dignitati imparem virtutem, gra-
tias agit Deo ac electoribus, et se precibus postulat
adjuvari, ad implendum officium.

Sanctus Leo in ipso suæ assumptionis die sermo-
nem huic concioni similem fecit, nisi quod fidem
sermoni non perinde subjunxit ; fortasse tunc non-
dum usu receptum erat alteram professionem edere,
quam quæ ad corpus S. Petri fiebat : fortasse, quod
magis reor, fides ommissa fuit a collectore sermonum
Leonis, propterea quod forma communis erat, et a
Symbolo Apostolicæ Romano non diversa. Verum
de Sermone S. Leonis vide appendicem notarum.

^a *Confidimus*, etc. Confidentia ejusmodi non fuit
temeritatis, sed fiduciam in Christo, quo factum est,
ut Leonis lauro scriberet zelo incensus adversus
leonemachum, cui cum sanctos Patres commemo-
rasset veritatis catholicæ testes, exprobrassetque
tantorum testium contemptum, ^c Audi, inquit, hu-

militem nostram, Imperator, et cessa. Sanctam
fidem sequere, prout invenisti atque accepisti. Non
sunt Imperatorum dogmata, sed Pontificum ; quo-
niam *Christi sensum nos habemus*. Alia est Ecclē-
siasticarum constitutionum institutio, et alius sensus
sæcularium, etc.)

^b *Omni Ecclesiæ*. Pelagus I, cum suam fidem
vellet omni Ecclesiæ probare, scripsit *ad universum
populum Dei* epistolam isti, quem edimus, sermoni
non absimilem, ut ex mutua duorum collatione con-
stare potest.

^c *Audire designat intuitus*. Inde constat profes-
sionem hanc fidei, etsi videatur habere formam epi-
stolæ, in Ecclesia tamen dictam : neque enim hæc
verba ad alios pertinere possunt, quam auditores,
qui præsentem suum testentur nutu desiderium.

^d *Immutabiliter*, etc. Observandum est, id dictum,
primo post Honorii obitum, deinde in eo sermone,
quo recipitur sexta Synodus, denique cum expressis
verbis Honorius, dicitur *pravis hæreticorum as-
sertionibus fomentum impendisse*. Non igitur tan-
tus Pontifex velut Monothelita, quod imperite a qui-
busdam occinitur, sed tanquam Monothelitarum
fautor perstringitur : fautor, inquam, non ut qui ad-
juverit ; sed ut qui non represserit, ut par erat ; id
est, non qui approbatione, sed qui dissimulatione et
imprudente œconomia usus sit.

^e *Quod Symbolo deesse putabatur*. De Spiritu sancto
dixerunt Nicæni Patres id unum, et in *Spiritu
sanctum*. Aliquid amplius exponendum fuit adversus
Macedonium et Apollinarem cum Macedonio consenti-
entem. Hanc porro expositionem, quasi innovatio
foret fidei, atque additio, et non explicatio vera,
exprobraverunt Ariani Catholicis, ut est in dia-
logo i Theodreti adversus Macedonianum.

strante, Deum esse Spiritum sanctum, Patrique et Filio, utpote consubstantiali, coadorandum annexit : unde Mædonium rebellem Spiritus sancti, et Apollinarem cum suis sacrilegis complicitibus, perpetui anathematis censura prostravit.

Per hæc duo sacra Concilia ^a sanctam et inseparabilem Trinitatem, unum Deum, unamque Trinitatis substantiam esse cognoscimus, Trinitatemque in unitate, et unitatem in Trinitate palam prædicare didicimus, ut unum Deum, propter unitatem essentialis, fateamur, et Trinitatem inseparabilem, **36** propter substantiarum atque personarum differentiam, doceamus; dum de Patre Filius æternaliter nascitur, Spiritus sanctus de Patre procedere confirmatur, eundem Dei Filius *de suo accipere* perhibet, et in nomine suo mitti a Patre Spiritum sanctum manifestat, et insufficienti discipulis, *Accipite Spiritum sanctum* (Joan. xvi, v. 14), ut pote ^b de se procedentem, adnuntiat : et in cælos ascendens, ut promiserat, Paraclitum ad discipulos mittit.

Ex hoc ergo vivaciter edocemur, et unicam divinitatis essentialiam, et propter inconfusas subsistentiarum proprietates, Trinitatem prædicare perfectam. Patris igitur et Filii et Spiritus sancti, sicut una vere est divinitas; ita una est gloria, imperium, majestas, virtus, atque potentia, una quoque eorum naturalis voluntas, et una est operatio.

Quibus duobus universalibus venerandisque Conciliis Tertium generale ^a ducentorum sanctorum Patrum accessit Concilium, quod sub principalis quidem memorie ^d Theodosio Augusto factum est, ^e ex auctoritate tamen Cælestini Apostolicæ sedis Antistitis,

^a *Sanctam et inseparabilem Trinitatem*, etc. Nuplam reperire est pleniorum dilucidiorumque mysterii Trinitatis expositionem; ut merito Anastasius Bibliothecarius Gregorium nostrum dixerit, *divinæ Scripturæ eruditum, et faciundum loquela*.

^b *De se procedentem*. Quod in hac professione minus expresse dicitur, in consequente clarius explicatur, « Spiritum sanctum nec genitum nec ingentem, sed de Patre Filioque procedentem. » Quæ verba sunt in Symbolo Gregorii Magni, non item in Fide Pelagii. Porro autem in utraque Diurni professione continetur traditio, quam « ab Apostolicis et probatissimis prædecessoribus immutabiliter servatam ac defensam » summi Pontifices VII sæculo docebant. In Ordine Romano, ubi agitur de ordinandi Episcopi interrogatione : « Credis etiam in Spiritum sanctum, plenum et perfectum verumque Deum, a Patre et Filio procedentem, etc. » Idem habetur in sermone de fide, qui interrogationem consequitur in eodem Ordine.

^c *Ducentorum*. Marius Mercator ducentos septuaginta quatuor numerat, habetque astipulatorem S. Cyrillum, qui amplius quam ducentos existisse scribit. Positus est igitur, ut vulgo solet, numerus plenus, omissis additamentis.

^d *Theodosio Augusto*. Augustum dicit, ut a Magno distinguat, id est, juniore a seniore, nepotem ab avo.

^e *Ex auctoritate tamen Cælestini*, etc. Non indixit Cælestinus Concilium, sed indictionem approbavit : indictum enim est ab Imperatore Theodosio, artibus Nestorii declinare sedis Apostolicæ sententiam volentis deluso. Cælestinus vero, etsi nescierit indictionem Concilii, ut constat ex litteris Nestorii ad ipsum, dici tamen potest approbasse, partim litteris

cum beato Cyrillo Alexandrinæ Ecclesiæ **37** Præsule, prius in Ephesinam urbem convenit; in quo unitio in Christo convenientium naturarum, id est, deitatis atque humanitatis in Christo connexio secundum subsistentiam, salubriter prædicata est, et profanus ^f hominicola Nestorius dominicæ dispensationi infestus, utpote qui adorandæ Incarnationis arcanum, Deum ab homine separando, disjunxerat, et sanctam virginem Mariam Dei genitricem blasphemis vocibus objurgabat, ^g per duodecim veneranda capitula, multiplici anathemate in perpetuam condemnationem cum sociis suis dejectus est, consiliteri veraciter nolens, quod *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis* (Joan. 1. 12), id est, Deus Verbum, idemque Filius Dei, pro nobis factus est homo, ^h id quod erat manens, factus est quod non erat : et quia simul caro, simul Verbi caro animata anima rationali, in Verbo quippe hoc ipsum subsistere habuit.

Pro hujusmodi ergo de incarnatione Dei Verbi regulis explanandis, etiam Quartum sanctorum sexcentorum triginta Patrum sanctorum Concilium, sub augustæ memoriæ Marciano Imperatore, in Chalcedona concurrit, cui Apostolicus Papa Leo per Legatos et Vicarios præfuit, cujus, Dei gratia reserante, ⁱ venerabili tomo firmati Patres sententialiter **38** pronulgaverunt, ex duabus et in duabus naturis, sive substantiis, id est, deitate atque humanitate, unum eundemque Filium Dei Dominum Jesum Christum; et quod in nullo perempta sit differentia naturarum, magis autem, salva proprietate, utraque natura in unam personam atque subsistentiam concurrerit : etenim ex quibus eum veraciter subsistere credimus,

ad Theodosium et Synodum datis, partim missis Legatis tribus, Arcadio et Projecto episcopis, ac Philippo presbytero.

^f *Hominicola*. Idem objicit passim Cyrillus Nestorius.

^g *Per duodecim capitula*, etc. De his ista observa. I. Jussione Cælestini summi Pontificis edita esse a S. Cyrillo in Ægyptiaca Synodo, missaque per quatuor episcopos Constantinopolim ad Nestorium, cum epistolis Synodorum Romanæ et Ægyptiacæ, quibus jubebatur subscribere intra decem dies, nisi vellet deponi. II. Nestorii artibus, imo precibus, impugnata ab Andrea Samosateno, et Theodoro Cyrensi. III. Relecta postmodum in Ephesino Concilio et approbata. IV. Post Dionysii Exigui tempora pro definitione Synodi Ephesinæ recepta. V. Cum de fide S. Cyrilli ageretur, nec in Chalcedonensi, nec in V Synodo, aliave altera consequente, lecta esse, sed alias dumtaxat epistolas duas, secundam nimirum ad Nestorium, et pacificam ad Joannem Antiochenum.

^h *Id quod erat manens*, etc. Hanc Catholicorum sententiam maligne carpit Eutherius ille Nestorianus Tyanorum Episcopus, qui cum a Concilio Maximiani exauctoratus esset, non potuit in sedem restitui, quamvis Paulus Emesenus, inter gerendum pacis Ecclesiarum negotium, totis viribus anniteretur. Huic Eutherio tribuendi sunt Sermones de variis propositionibus, qui inter Opera S. Athanasii tomo II editi sunt, ut ostendimus in Auctario Operum Theodoretii : communis enim opinionis tribuentis, vel Athanasio, vel Maximo Monacho, falsitatem demonstrat M. Mercator.

ⁱ *Venerabili tomo*. Epistola dogmatica ad Flavianum adversus errores deliri Eutyctetis.

ur eisdem inconfuse inseparabiliter et indivise, et esse, et contemplari nihilominus prædicamus. Quibus acquiescere nolentes blasphemus Dioscorus, simul et delirus Eutyches, anathematis justæ censura, cum a favoribus suis, percussi sunt.

Hæc igitur sancta atque universalia quatuor Concilia, etiam sanctum Quintum Concilium venerandum assecutum est, et sub piæ memoriæ Justiniano Principe, apud Constantinopolitanam urbem est congregatum, cujus salutari consulto, unus esse de sancta Trinitate Dominus noster Jesus Christus veraciter prædicatus est: et confundentes ac dividentes sacræ ejus incarnationis arcanum, istius vocis spirituali mucrone prostrati sunt.

In hoc Origenes, cum impiis discipulis et sequacibus, Didymo et Evagrio, et qui creatorem omnium Deum et omnem rationalem ejus creaturam gentilibus fabulis prosecuti sunt, æternæ sunt condemnationi submissi.

In eo Theodorus Mopsuestenus autor Nestorii, priterque Diodorus, et omnes execranda divisionis discipuli, qui et Semi-Nestoriani vocati sunt, sub anathematis æterna censura ab Ecclesia Dei projecti sunt. Cum his et epistola, 39 quæ hæc dicitur ad Marim Persam, et scripta Theodoriti adversus beatissimum Cyrillum, cum condemnatione projecta sunt.

^a Favoribus suis. Sequatur in Ms. codice: « Cum his et epistola, quæ hæc dicitur ad Marim Persam, et scripta Theodoretæ adversus beatissimum Cyrillum cum condemnatione projecta sunt. » Sed rejecta est in summo locum ista *περὶ τῶν*, unde per incuriam Notariorum dimota fuerat: pertinet enim ad locum, ubi sit mentio de V Concilio.

^b Unus de sancta Trinitate. Spectant hæc verba canonem IV quintæ Synodi: « Si quis non confletur unitatem Dei Verbi ad carnem animatam anima rationabili et intellectuali, secundum compositionem, sive secundum subsistentiam, factam esse, sicut sancti Patres docuerunt; et ideo unam ejus subsistentiam compositam, qui est Dominus noster Jesus Christus, unus de sancta Trinitate, talis anathema sit. »

^c In hoc Origenes, etc. Vide Dissertationem de Quinta Synodo subjunctam Liberati Breviario a nobis edito.

^d Qui cum Deus sit, etc. Locus hic respondet canonem II Concilii Lateranensis sub Martino I. Observandum vero, hanc et consequentem confessionem, quemadmodum et quæ ab Episcopo editur, acceptas esse ex Synodis Quinta Lateranensi et Sexta, atque ex epistola Agathonis.

^e Inter hæc veneranda, etc. Locum hunc usque ad ista verba, nexu perpetui anathematis devinxerunt. Lannoius cum accepisset a Patre Labbeo ex Diurno nostro, inseruit epistolæ ad Raymundum Formentium, qua contra Cardinalem Cajetanum de summi Pontificis dignitate disputat.

^f Piæ memoriæ. Post obitum igitur Constantini Pogonati professio hæc edita est.

^g Eo presidente. Id est, principalem locum tenente et moderante, instar supremi cujusdam Cognitoris, quomodo Gregorius II Imperatorem decere scribit in litteris ad Leonem Isaurum. In veteri Breviario Ecclesiæ Romanæ legitur *residente*, in novo, *præsente*. Albertus Pighius, vir cæteroquin bene meritis de Ecclesia, Sextam Synodum contendit fuisse politicum dumtaxat conventum, cui præfuerit

In hoc Severus Acephalus, cum Petro et Zoara, cæterisque eorum impiæ confusionis consortibus atque sequacibus, perpetua condemnatione prostrati sunt, et omnes qui ex duabus et in duabus naturis sive substantiis, cum earum proprietatibus, unum eundemque Dominum nostrum Jesum Christum Filium Dei cognoscere renuunt. ^d Qui cum Deus sit consubstantialis Patri atque cœternus, propter nostramque salutem descendit de cælo, et incarnatus est de Spiritu sancto, id est, operatione sancti Spiritus virgo Dei filium concepit, carne animam habente rationalem atque intellectualem: in qua carne et crucifixus est, et mortuus est, et tertia die, sicut voluit, resurrexit a mortuis, mortis nostræ dissolvens imperium: in qua carne, quam ex nobis assumpsit absque solo peccato, sedet ad dexteram Patris, in ea venturus judicare vivos et mortuos: cujus regni non erit finis.

^e Inter hæc veneranda universalia quinque Concilia etiam sanctum Sextum Concilium universale centum septuaginta quinque venerabilium Præsulorum prædicamus, quod favente Deo, et votum ^f piæ memoriæ magni Principis nostri Domini Constantini clementer implente, in Urbe regia, ^g eo præsidente, celebratum est, cui Apostolicæ recordationis 40 Agatho Papa ^h per Legatos suos et Responsales præfuit, cujus venerabilem tomum celebriter assequen-

Imperator Constantinum. Verum refellitur egregie a controversiarum fidei tractatoribus, ut non sit necesse nos pugnam jam dudum confectam redintegrare.

^b Per legatos et Responsales suos. De his ita S. Agatho ad Constantinum Imperatorem: « Secundum piissimam jussionem mansuetudinis vestræ, pro obedientia quam debuimus, non pro confidentia eorum scientiæ, dirigimus præsentem confamilios nostros, Abundantium, Joannem, et Joannem, reverendissimos fratres nostros Episcopos; Theodorum et Georgium, dilectissimos filios nostros Presbyteros, cum dilectissimo filio nostro Joanne Diacono, et Constantino Subdiacono sanctæ hujus spiritualis matris Apostolicæ sedis; necnon et Theodorum Presbyterum, Legatum sanctæ Ravennatis Ecclesiæ, et religiosos servos Dei Monachos, etc. »

Circa hunc locum observanda quinque. I. Theodorum et Georgium Presbyteros, Joannemque Diaconum, tenuisse locum Agathonis summi Pontificis; Abundantium vero et utrumque Joannem Episcopos Occidentalis Concilii legatione functos esse: unde illi ante Patriarchas, isti post Patriarchas censentur. Sic enim habent acta: « Conveniente sancta et universali Synodo, etc., id est, Theodoro et Georgio venerabilibus Presbyteris, et Joanne venerabili diacono vicem agentibus Agathonis sanctissimi et beatissimi Archiepiscopi antiquæ Romæ, et Georgio venerabili ac sanctissimo Archiepiscopo magnæ Constantinopoleos novæ Romæ, et Petro Deo amabili Presbytero et Monacho, locum servante sedis magnæ civitatis Alexandriæ, et Macario venerabili Archiepiscopo Theopoleos Antiochiæ, et Georgio religioso Presbytero Monacho, et Apocrisario Theodori venerabilis Vicarii sedis Hierosolymorum, Joanne Episcopo Portuensi, Abundantio Episcopo civitatis Paternensis, Joanne Episcopo civitatis Rhegithanæ, locum presentantibus centum viginti quinque venerabilium Episcoporum sancti Concilii antiquæ Romæ. »

II. Constare inde, quarum civitatum Episcopi fuerint Abundantius et uterque Joannes: quarum vero

tes, eos qui novo et hæretico dogmate immaculatam Dei Ecclesiam polluere nitentur, et errasse manifestius probaverunt, et cum sui erroris auctoribus, atque fautoribus, perpetuo anathemate damnaverunt.

Recte atque veraciter statuentes, sicut duas unius Domini nostri Jesu Christi naturas, id est, deitatem et humanitatem, cujus duas natiuitates esse cognoscimus, de Patre videlicet, ex æterno; de matre, de qua humanitas ei accessit, ex tempore: ita duas quoque substantias unius ejusdemque personæ confitemur, juxta subsistentiam unitas, ex quibus et in quibus idem Dominus noster Jesus Christus Filius Dei, et adnuntiatur, et creditur: quia totus Deus totus factus est homo, et in suis integer manens, etiam in nostris perfectus apparuit, absque solo

peccato, quia in se salvare totum hominem venerat: ita quoque et duas naturales habere voluntates, duasque naturales operationes, secundum sanctorum Patrum doctrinam, decreverunt.

Autores vero novi hæretici dogmatis Sergium, Pyrrhum, Paulum, et Petrum Constantinopolitanos, una cum Honorio, qui pravis eorum assertionibus fomentum impendit; pariterque et Theodorum Pharanitanum, et Cyrum Alexandrinum, cum eorum imitatoribus, simulque et hos, qui hæretica dogmata contra veritatem fidei synodaliter declarata atque prædicata, pertinaciter defendebant.

Pessimum etiam et Deo odibilem Macarium (cum ejus discipulo, et magistro impietatis, Stephano, et Polychronio deliro sene, novo Simone) cum omnibus hæreticis scriptis atque sequen-

Ecclesiarum Cardinales Presbyteri fuerint Theodorus et Georgius: cujus Diaconie Joannes, ignotum est. Joannes autem quinque abhinc annis successit Benedicto II cum Agathonem Leo II Leonem Benedictus excepisset.

III. Monachos, quorum mentio sit a Pontifice, reueneri in actis. Sunt autem illi: Theophanius Presbyter et Abbas venerabilis Monasterii Siciliæ, quod cognominatur ad Bajas, Georgius Presbyter et Monachus Monasterii Renati positi in antiqua Roma, Conon et Stephanus Presbyteri et Monachi Monasterii, quod cognominatur Domus Arsicia, positi similiter in seniore Roma.

IV. Nullam fieri Constantini Subdiaconi mentionem in actis, quoniam in Conciliis nullus erat, nisi Episcopus, Presbyteri et Diaconis locus.

V. Ex his qui missi sunt, Pontificatum gessisse tres, Joannem, Cononem, et Constantinum, quamquam de Conone Monacho subdubito. Theodorum his fuisse schismatis causam, semel cum electus Conon, iterum cum Sergius.

Auctoribus atque fautoribus. Ipsi etiam, si licet ita loqui, negativis, qui nempe silent ubi vociferandum, et se præ ignava prudentia continent, cum perumpenda est, Deo jubente, iniquitas. Innocentius I. Non multum interesse arbitror inter conuenientis animi et consentientis favorem. Et post ea: Perspicendum est, ne permittendo lupos, mercenarii magis videamur esse quam pastores. Epist. ad Conc. Milevit. Cælestinus I ad Episcopos Galliarum: In talibus causis non caret suspicione taciturnitas, cui occurreret veritas, si falsitas displiceret: merito namque causa nos respicit, si silentio faveamus errori.

Autores novi dogmatis, etc. Dogma intelligit de unica voluntate Christi, quod licet re ipsa non differret ab Eutychemo, se tamen aliena sub forma disseminabat.

Una cum Honorio. De Honorio ita Hadrianus II in Synodo Romano, quæ refertur in VIII Conc. Gener., act. 7. Intolerabilis est ista præsumptio, et hanc præcordiorum aures ferre non possunt. Quis uocum vestrum tale quid audivit? vel quis hujus temeritatis, saltem lectione, immensitatem inuenit? Siquidem Romanum Pontificem de omnium Ecclesiarum Præsulibus iudicasse legimus; de eo vero quemquam iudicasse non legimus. Licet enim Honorio post mortem anathema sit dictum ab Orientalibus, sciendum tamen est, quia fuerat super hæresi accusatus, propter quam solam licitum est minoribus majorum suorum moribus resistendi, vel pravos sensus libere respuendi. Quamvis et ibi nec Patriarcharum, nec cæterorum Præsulum cuiquam de eo, quamlibet fas fuerit proferendi sententiam, nisi ejusdem primæ sedis Pontificis consensus præ-

cessisset auctoritas. Sic se habet Anastasii versio, Græcus textus paulo aliter.

Observandum Hadrianum II Pontificatum inuisse anno 867, atque adeo hanc ipsam professionem fidei edidisse, cum primum sedere cæpit.

Observandum pariter ex Hadriani verbis posse componi altercationes omnes hac de re moveri solitas: quis enim Papam asserat, aut tantæ causæ ignarum fuisse, aut temere sententiam dixisse?

Macarium. Antiochenum Episcopum, adversus quem act. 8. Sexta Synodus exclamavit: Novo Dioscoro anathema, hujusmodi deponatur: novum Dioscorum foras mitte: novo Apollinario malos annos: merito ab Episcopo alienetur, nudetur circumposito ei pallio.

Stephano. Fuit ille Monachus et Antiochenus Presbyter, Macarii discipulus et Syncellus, pertinax in errore, adversus quem conclamavit Synodus act. 9. Hæreticum foras mitte: novo Eutychemi malos annos: novo Apollinario malos annos: hæreticum foras mitte: et impulsus est Stephanus discipulus Macarii, et foras missus. Habuit porro et ipse discipulum Tyrannum Bardanem, ut est in peroratione Agathonis Diaconi.

Et Polychronio deliro sene. Delirus dicitur, non tantum propter nomen, quod multæ ætatis hominem significat; sed etiam propter ætatem: erat enim tunc octogenario major. Senex porro dicitur, et quidem delirus: nam in sua ad Imperatorem epistola narrat visa delirii et somniis similia.

Novo Simone. Inde corrigas vetus Breviarium Romanum, in festo S. Leon. II, in quarta Lectione, ubi legitur, Polychronius, Novus, et Simon, quasi tres fuerint homines, et non tres tantum voces uni convenientes. Porro dictus est a populo novus Simon, Magus scilicet, post detectam imposturam, qua tentavit, velut ille antiquus Simon Magus, prodigio fidem suam probare: sed utrumque sua spes fefellit. Neque enim Simon volavit illæsus, quod promiserat, ad suam divinitatem contestandam; neque Polychronius mortuum suscitavit, quod suæ fidei spoponderat testimonium. Res ita refertur act. 16 Synodi Sextæ: Eredientibus tam gloriosissimis iudicibus et sancto Concilio, et plurimo populo congregato in atrio publici lavacri, quod dicitur Zeuxippus, appositus est ei in argenteo exequiali feretro mortuus, similiter coram gloriosissimis iudicibus, et his qui erant ex sancto Concilio, plurimoque Christo amabili populo ibidem invento, superassistentem idem Polychronius posuit supra ipsum mortuum hujusmodi fidei suæ chartulam, perque plures horas perseverans, et insurrans ei, nihil horum, quæ ab eo stolidè ac blasphemè promissa fuerunt, valens peragere, item Polychronius dixit nullatenus se posse mortuum suscitare. Populus itaque qui ibidem aderat,

abus nexu perpetui anathematis devinxerunt, qui A liter statuerunt, cum toto mentis studio et puritate unam execrabili ter asserebant voluntatem, et unam operationem in Christo; quam neque divinam, neque humanam, neque inconditam, neque conditam poterant demonstrare, sed velut confusam atque congregatam. Sicut de naturis impij Eutyches, ita de naturalibus voluntatibus atque operationibus Christi, juxta hæreticorum præstigias, nitebantur defendere.

43 Sed et eos, qui unam simul et duas voluntates et operationes in Christo dicere præsumebant, sive nec unam, nec duas; vel qui proprietates naturarum Christi confundere vel extinguere nisi sunt, vel nituntur, pari cum eis anathemate multaverunt.

Propterea quosquos, vel quæque sancta sex universalis Concilia abjecerunt, simili etiam nos condemnatione percellimus anathematis,

Cum supra fatis hæreticis, Sabellium, Paulum Samosatenum, a Marim Persam, Montanum, Donatum, Eunomium, Novatum, Sabbatium, Acacium, Anthimum, b Julianum Halicarnasense, Theodosium, Gaianum, Priscillianum, Pelagium, Cælestium, et Julianum eorum discipulum, et cum eis simul omnes hæreticos eorumque simul sequaces execramur ac condemnamus.

Quosque vero, vel quæque eadem sex sancta Concilia susceperunt, ut rectæ fidei consortes suscipiamus, et cum eadem reverentia ore et corde veneremur.

Sed et hoc vestræ caritati, Christo annuente, pollicemur, cuncta, quæ hujus Apostolicæ sedis præfati Pontifices Apostolici prædecessores nostri synodalexclamavit dicens: Novo Simoni anathema, Polychronio seductori populi anathema. v Missi porro ab Imperatore Macarius, Stephanus, Polychronius Romanus ad Leonem II, cum errore pertinaciter retinerent, detrusi sunt in Monasteria, et impenitentes interierunt.

a Marim Persam. In Synodo Lateranensi sub Martino I, can. 18 dicitur, Theodulus Persa, quem opinor eundem esse cum Theodolo Theodori commentatoris, id est, Mopsuesteni discipulo, cujus meminit Hebed Jesu in Catalogo.

b Julianum, etc. Eclanensem Episcopum, qui a Cælestio, quem Pelagius corruerat, hæresim didicit, factus postmodum ex discipulo magister totius factionis. Marius Mercator de ipso tradit, quæ nullus alius distincte. Vide nostras ad primam partem Marii Mercatoris Operum notas, et dissertationem de primis auctoribus et defensoribus hæresis Pelagianæ.

c III. Episcopus, etc. Ipsa per se professio fidei videtur dicere, a quo sit primum, et quo tempore edita: habet enim quatuor notas, quibus utrumque dignoscatur. I. Fit in ea mentio Sextæ Synodi, cujus definitio recipitur. II. Appellatur nomen Constantini Imperatoris, qui Synodum coegit. III. Imperatoris nomini non additur, quod solet post mortem, quodque in alijs duabus non omittitur, *piæ memoriæ*, sed illud potius, quod a Deo coronatus. IV. Exordium dicitur ab exhortatione ad concordiam mutuamque injuriarum condonationem. Innoscit, ex prima quidem et secunda nota, fidem esse editam post solutionem VI Synodum: ex tertia vero, non fuisse editam post mortem Constantini, alioquin *piæ memoriæ* dictus fuisset: ex postrema denique, editam post dissensiones in electione alicujus Pontificis exortas.

nos esse conservaturos; et ad defendendam rectæ fidei puritatem, eorundem præsidio, coram hominibus esse sequipedam.

Unde et districti anathematis interdictioni subjicimus, si quis unquam, seu nos, sive est alius, qui novum aliquid præsumat contra hujusmodi evangelicam traditionem, et orthodoxæ fidei Christianæque religionis integritatem, vel quidquam contrarium annitendo immutare, sive subtrahere de integritate fidei nostræ tentaverit, vel ausu sacrilego hoc præsumentibus consentire.

Ut sinceritas perfectæ nostræ fidei vestræ caritati manifestius clareat, præsentem nostræ professionis paginam per III. Notarium scriptam, cum nostræ manus subscriptione, coram omnibus relectam, in confessione beati Petri Apostolorum Principis, deposuimus; tanquam ipso testificante de puritate conscientie nostræ, cui claves ligandi atque solvendi in terra et in cælo omnium Salvator et Dominus tradidit.

III. gratia Dei Episcopus sanctæ catholicæ et Apostolicæ Ecclesiæ urbis Romæ huic professioni rectæ et orthodoxæ fidei, sicut superius legitur, subscripsi. eamque ad corpus tuum, beate Petre Apostole, obtuli consolidandam.

Tertia Professio fidei, post ordinationem.

c III. Episcopus sanctæ catholicæ atque Apostolicæ Ecclesiæ urbis Romæ, d dilectissimis et dulcissimis filiis in Domino salutem.

45 Hodiernæ diei festiva jocunditas invitavit nos, dilectissimi, vestram in Christo fraternam humiliter

Atqui Sexta Synodus absoluta est anno 681 die 16. Septembris. Obiit Constantinus anno 685 mense Septembris, quatuor annis post Synodum solutam. Hoc intervallo temporis creati sunt tres omnino summi Pontifices, Leo II, Benedictus II, Joannes V. E tribus illis duo, Benedictus et Joannes, statim electi narrantur, Leo non item, sed Agathon successit, postquam vacasset diu sedes. Nec dubium quin potissima vacationis causa extiterit dissidentium in eligendo Pontifice animorum pugna. Necessè est igitur fateri professionem hanc a Leone II, anno 682, editam, siquidem Agatho defunctus est vita, aut certe sepultus die 10 Januarii anno 681, vacavitque sedes, ut habet Baronius ex Anastasio, annum unum, menses 7, dies 7.

d Dilectissimis et dulcissimis filiis. Quod fratrum non meminit, sed filiorum dumtaxat, signum est ad universum Dei populum directam fuisse fidei professionem, cum antea Romæ apud populum esset emissæ. Sic Pelagius I, cum fidem suam universæ Ecclesiæ populo mitteret, non fratrum, sed filiorum tantum meminit: neque difficultatem creare potest, quod quæ de caritate dicuntur, offensisque condonandis, Romano populo convenient: fuit enim id in more positum, ut cum totus orbis docendus esset de re aliqua magni momenti, sermo habitus pro concione in Ecclesia mitteretur inde ad universos. Videndæ super ea re homiliæ paschales sancti Cyrilli Alexandrini.

e Hodiernæ diei. Sermonem hunc habuit, jam non ad Clerum et Episcopos tantum, cum suæ fidei specimen daret ante ordinationem; sed ad Ecclesiam orbis toto diffusam post ordinationem, cum sederet in Cathedra Petri docturus Ecclesiam.

voce exhortari concordiam. Quatenus tam alacer vestræ devotionis concursus, non ad favorem hominum, sed ad laudem potentissimi proficiat Creatoris, qui dum votis vota ubertim accumulatur, gaudiis cælestibus nostræ humilitatis gaudia amplificare dignabitur.

Quis namque, ut ait Propheta, loquetur potentias Domini, aut quis omnes ejus auditas valebit facere laudes (Psal. cv, v. 2)? vel quis digne poterit magna et mirabilia ejus opera enarrare (Eccl. xvii, v. 8)? Neque enim hoc mea merita, carissimi, quæ nulla sunt, sed vestræ christianitatis vota apud Altissimum promeruerunt, quod in me indignum desuper certinitas exultantes, ut nimirum Omnipotens de terra inopem et de stercore pauperem sublimaret (Psal. cxii, v. 7), prærogativam sacerdotii concederet, dispensatoremque suæ constitueret familiæ.

Quapropter, carissimi, hujus diei præclara solemnitas geminam apud vestram Deo placitam caritatem, per hanc meæ mediocritatis a paginam compulsi b persolvere functionem.

46 c Et primum omnium quidem, conciecit paterno affectu meos dulces deponere natos, ut pro meæ fragilitatis inopia Christum Dominum convenienter deprecemini, ut hoc officium pietatis, quod largiente Domino, vestris precibus, indeptus sum, suorum intercessionibus Apostolorum, concedat inculpabiliter adimplere, quatenus non de culmine præsulatus temeritatis poena condemner; sed de fideli officio ac sedulo pietatis ministerio, in die adventus Domini, merear, una cum animabus ab eo mihi creditis, immarecensibilem gloriæ percipere coronam

Deinde alia mihi ad vos, o dilectissimi, pro vobis est d amplissima caritatis adhortatio, quatenus si quis vestrum adversus aliquem habuit vel habet huc usque querelam, meæ obsecrationis interventu, propter eum scilicet, qui autor pacis et caritatis est, invicem ex cordibus relaxetis. *Donantes vobismet ipsis* (Coloss. iii, v. 13), secundum apostolicam exhortationem, *sicut Deus in Christo donavit vobis, ut*

a *Paginam.* Inde liquet non fuisse hanc concionem tantum, quæ voce diceretur; sed epistolam quoque, quæ scripto postea mitteretur.

b *Persolvere functionem.* Pontifices Romanos, statim atque in sedem Apostolicam conscenderant, solitos esse monere totam totam Ecclesiam de ordinatione et fide sua, constat pluribus Pontificum ipsorum testimoniis et exemplis. Gelasius epist. 2, ann. 492, ad Laurentium Ligidensem: « Quia mos est Romanæ Ecclesiæ Sacerdoti noviter constituto, formam fidei suæ ad sanctas Ecclesias prorogare, hæc eadem compendiosa nimis brevitate studui revocare, ut sub qua fide vivendum sit, secundum statuta Patrum, in hac nostra epistola, per breviter, sine fastidio lector advertat. Confitemur ergo, etc. »

c *Et primum quidem, etc.* More prædecessorum precibus se adjuvari postulat. Ita Leo Magnus in sermone habito die ipso suæ assumptionis, Pelagius I Epistola ad universum Dei populum, Gregorius Magnus in epistola synodica ad Patriarchas Orientalis Ecclesiæ, et alii, a quibus scriptum aliquid de sua promotione ad nos pervenit. Quin et Hilarus scribens de suæ ordinationis primordiis, epist. 5, ad Leontium Arelatensem, postquam petiit omnibus

A non, quod absit, quolibet argumento, a satana, irinico pacis dissensionisque autore, circumromiamur (II Cor. ii, v. 11). Finiantur quæso similitates et discordiæ, ut non regnet in vestro casto corpore odii fomes, sed pax et caritas, quam diligit Deus: *ut sitis obedientes filii Patris vestri, qui in cælis est* (Matth. v. v. 45). Scriptum quippe est: *Beati pacifici, quia filii Dei vocabuntur* (Ibidem, v. 9). Et iterum: *Pacem sequimini et sanctimoniam sine qua nemo videbit Deum* (Hebr. xii, v. 24). *Dimittite, inquit Dominus in Evangelio, et dimittetur vobis* (Luc. vi, v. 37), *In hoc, ait, cognoscent omnes, 47 quia mei estis discipuli, si dilectionem invicem conservetis* (Joan. xiv, v. 35), *ut pax Dei, quæ exuperat omnem sensum, custodiatur corda et intelligentias vestras, in Christo Jesu Domino nostro* (Philip. iv, v. 7). Quatenus, sicut meæ exiguitatis promotione lætitiæ a gaudia vobis hodie cumulavit Altissimus; ita profecto, et mihi de vestræ unanimis et pacis concordia mentis jucunditas uberius multiplicetur, ut condecenter pari assensu f hymnum gloriæ cum sanctis angelis, ante venerabile Apostolorum Principis corpus, possimus concordiam modulamine, etiam cum interno mentis adsensu, alacriter exclamare, *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis* (Luc. ii, v. 14).

Quibus præmissis, carissimi, ad illud singulare spei nostræ remedium, meæ humilitatis a alloquium summopere curro, ut ad quod vestrum desiderium, per afflatum Spiritus sancti, indesinenter esse sollicitum atque adtentum in meis oculis habeo conspectum; illaque meæ humilitatis professione, ad vestram ædificationem, libenter invitator deponere, quæ a me inbianter, suspensis auribus, fervore catholice atque orthodoxæ fidei, christianæ religionis dedita vestra devotio, per meæ ministerium linguæ convenienter cupit audire.

Propterea christianæ simul et evangelicæ doctrinæ discipuli, paternæque traditionis, per Dei gratiam, amulatores, et orthodoxæ fidei sectatores existentes,

per universam provinciam Episcopis de sede Apostolica sibi commissa renuntiari, addit, e ut supplicaturi Domino nostro Jesu Christo, sicut exultationis gaudia, ita profutura universali Ecclesiæ orationum suarum vota conjugant. »

d *Amplissima caritatis adhortatio.* Hortatur Pontifex Clerum populumque ad deponendas inimicitias, quas inter dissidendum de electione atroces conceperant, foverantque per viginti fere menses, nec adhuc tamen omni ex parte deposuerant, licet in Leonis electionem consensissent.

e *Hodie.* Ipso igitur die assumptionis habitus est Romæ sermo, qui scripto postea in provincias, saltem ordinationis Pontificiæ, directus.

f *Hymnum gloriæ.* Nondum hymnus, qui dicitur Ambrosii et Augustini, canebatur Romæ in solemnem gratiarum actionem. Romæ dixi, nam in Galliis antea decantatum fuisse, non obscure colligitur.

g *Alloquium.* Locum miserabiliter corruptum emendavi. Sic enim se habebat: « Ad locum summopere curavi, ad quod vestrum desiderium per affectum sancti Spiritus, indesinenter sollicitum esse atque adtentum, immaculatis ab eo confertum, illa quæ meæ humilitatis. etc. »

ea, quæ per sanctos Apostolos, hujusque Apostolicæ Sedis Præsules, prædicanda suscepimus, quemadmodum corde credimus ad justitiam (Rom. x, v. 10), ita nos concedet, ad vestræ salutis ædificationem, mente devota proprie ac veraciter, ^a in conspectu totius Ecclesiæ, libera profiteri voce.

48 ^b Credimus in unum Deum, Patrem et Filium et Spiritum sanctum, Trinitatem inseparabilem : Patrem scilicet, ex quo omnia : Filium per quem omnia : Spiritum sanctum, in quo omnia. Patrem quidem ingentum, Filium autem ex Patre unigenitum, ^c Spiritum vero sanctum nec genitum, nec ingentum, sed de Patre Filioque procedentem. Unam sanctæ Trinitatis essentialiam, unam virtutem, unam dominationem, unam naturalem voluntatem atque operationem unam. Trinitatis nomine credentes baptizati sumus, et credendum fideliter prædicamus.

Unum igitur sanctæ Trinitatis, hoc est, Deum Verbum, qui natus est de Patre ante omnia sæcula, eundem in ultimis temporibus descendisse credimus, incarnatum esse de Spiritu sancto, et de semper virgine beata Dei genitrice Maria, et inhumanatum : consubstantialiam Patri secundum deitatem, et consubstantialiam eundem nobis secundum humanitatem : de Patre quidem natum sine tempore et æternæ, de matre autem absque semine in tempore : unde et duas ejus nativitates prædicamus, et unum eundemque Dei Filium, eundemque hominis filium ex duabus, et in duabus naturis, hoc est, divina et humana, incondita et condita, impassibili et passibili, in unam personam atque substantiam concurrentibus, et in sua proprietate, inconfusis et immutabiliter eisdem naturis manentibus, ex quibus ineffabilis adunatio facta est, et Deus unitus, **49** mediante rationali anima, carni, quam de sancta et immaculata virgine assumpsit.

Quare vere ac proprie Θεοτόκον, id est, Dei genitricem sanctam semperque virginem prædicamus, eo quod unum eundemque Deum et Dominum nostrum Jesum Christum genuit, non in duas personas duosve filios partitum, sed eundem, deitatem quidem impassibilem, passum autem carne, crucifixum et se-

^a In conspectu totius Ecclesiæ. Non Romanæ tantum, sed totius Metropolitanæ, aut Universæ, et orbe toto diffusæ : atque hinc concludo, sermonem non solum ad Romanos habitum, sed ad omnes orbis fideles, aut saltem ad Occidentis totius Ecclesias, aut ad ordinationi Apostolicæ subjectas, missum esse.

^b Credimus, etc. Si conferatur fides hæc cum ea parte epistolæ secundæ Agathonis ad Imperatorem Constantinum, qua continetur catholici dogmatis expositio, continuo videbitur alterius cum altera tanta consonantia, ut hæc ab illa, si non verbis, saltem sensu desumpta videatur. Nec te moveat quod in Agathonis epistola Spiritus sanctus dicitur de Patre procedere, nec additur Filioque, quod in hac tamen fide legitur : nam id deletum a Græcis, cum Latinam epistolam in Græcam linguam verterent, in Concilio Florentino conquesti sunt Latini.

^c Spiritum vero, etc. In Ordine Romano, ut jam dictum est, ordinandus Episcopus de fide Spiritus sancti interrogatur in hunc modum : « Credis etiam Spiritum sanctum, plenum et perfectum verumque

A pultum carne, resurrexisse et ascendisse in cælos carne, unde nunquam divinitate discessit, sedentem ad dexteram Patris in eadem carne, et ita venturum judicare vivos et mortuos, et sic semper in eadem carne mansurum.

^d Propterea detestamur eos atque condemnamus, quicumque ante adunationem duas naturas et post adunationem unam Christi naturam errantes adseverant ; necnon et illos, qui in duas personas, vel duos filios, unum Dominum nostrum Jesum Christum dividentes blasphemant.

Nos igitur in omnibus sequentes sanctarum quinque Synodorum instituta, necnon et probabilius catholicæ Ecclesiæ Patrum atque Doctorum venerabiles traditiones, confitemur, atque prædicamus unitas duarum Christi naturarum proprietates, ita nihilominus, ut duas naturales voluntates atque operationes unius ejusdemque Domini nostri Jesu Christi fateamur.

Ad hæc quoque profitemur etiam cuncta decreta Pontificum Apostolicæ sedis prædecessorum meorum, præsertim quæ a sanctæ memoriæ ^e Martino universali papa, ad confirmationem prædictarum quinque Synodorum, definita **50** sunt atque decreta, in omnibus custodire, maxime quæ adversus novas promulgata sunt quæstiones, quibus zizaniorum scandala huc atque illuc disseminata sunt.

Quorum sanctorum Patrum et Apostolicæ sedis Pontificum auctoritate muniti ac freti, quæ vel synodice susceperunt, vel prædicaverunt, sine aliqua diminutione suscipimus et prædicamus. Simili modo et quæcunque damnaverunt cum suis autoribus et sectatoribus, sub anathemate damnamus.

Profitemur etiam nos, secundum illa, quæ a prædecessoribus meis statuta sunt, nunquam aliquid novi contra catholicam atque orthodoxam fidem suscepturos, nec talia temerarie præsumptibus, si opportunum fuerit etiam mori, Dei gratia nos corroborante, ^f quoquo modo consensum præbituros.

Ad hæc vero suscipio et amplector et veneror definitionem, quam, Deo auspice, fecit sancta et universalis ac magna Sexta Synodus, quæ nuper in regia

Deum, a Patre et Filio procedentem, etc. »

^d Propterea detestamur, etc. Eutychianos simul et Nestorianos adversus popularem sexti sæculi errorem, quo, ut tradit Facundus, credebatur, nullam esse mediam inter utrumque errorem viam, quam catholica fides insisteret.

^e Martino. Martyrio coronatus excessit e vivis anno 655. Habuerat ante sexennium Romæ synodum Lateranensem 105 Episcoporum adversus Monothelithas, edideratque professionem fidei, quam Sexta Synodus recepit, atque secuta est act. 18. Sed ita nihilominus, ut damnatis aliis Patriarchis propter hæresim, annumeraverit Honorium, quod Martinus non fecerat.

^f Quoquomodo consensum præbituros. Id est, neque expressum, assentiendo erroribus ; neque tacitum, connivendo : nam utrumque sincera fides et officium Doctoris, prudentiæque, Honorii exemplo edocta, vetat. Ad Honorium porro hic respicitur, unde statim fit mentio Sextæ Synodi.

Constantinopoli urbe, in qua et Apostolicæ sedis Legatos præsidere manifestum est, quæ et per decretum christianissimi ac piissimi, a Deoque coronati Constantini Principis congregata est, et quæ suscipit, suscipio et quæ vel quos abiecit, abjicio, similiter et quos anathematizavit atque damnavit, anathematizo et damno.

Et hanc denique, dilectissimi orthodoxæ atque Apostolicæ fidei normam in omnibus tenentes, atque spiritalium Patrum, lucidissimis veluti sæculi luminaribus, sacris inhærentes doctrinis, oportet nostræ humilitatis religiosa devotione, quæ eorum magisterio, illustrante superna gratia, corde concepimus, ore etiam libere confiteri, ut in die adventus et Domini et salvatoris nostri Jesu Christi a dextris **51** consistentes, illam desiderabilem de Evangelio mereamur vocem audire dicentem: *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis præparatum est ab origine mundi* (Matth. xxv, v. 34).

His igitur prælibatis, oportet nos, dilectissimi, ad

^a *Religionis cultu pollentem.* Fuit ea laus propria Constantini Pogonati, patre Constante Typi auctore, et proavo Heraclio Eccheseos approbatore, religiosioris.

^b *Longævæ ætatis,* etc. Non respondit eventus Pontificiis votis: nam tres tantum annos supervixit: Pogonatus quippe defunctus est vita anno 685, mense Septembri, cum Leo Pontifex anno superiore ad su-

hoc sacratissimum et venerabile beati Apostolorum Principis corpus, fixis genibus, Dominum Jesum Christum impensius exorare, ut fidelissimum ac christianissimum Romanum a Deo constitutum Principem, cum vita et victoria, a religionis cultu pollentem, ^b longævæ ætatis curriculum in suo sancto timore conservare et custodire, longe lateque regnantem pontifice, dignetur, una cum fidelissimis atque fortissimis Romanæ reipublicæ Italiæ exercitibus, rebelles inimicos imperii, præviantibus beatissimis Apostolorum Principibus, subjugare ac prosternere, non mucrone ferri, sed prudentiæ consiliis, et absque dispendio florentissimi exercitus, sua virtute dignetur: de eorum feritate tam ^c in regiam urbem, quam circumquaque adversantium, laudabiles decurrant triumphi, ut omnis sexus et dignitas de ejusmodi victoriis exultantes, uno ore Deo nostro et Domino Jesu Christo dignas invitentur laudes et gratias persolvere, cum quo est Deo Patri Spirituique sancto gloria per omnia sæcula sæculorum. Amen.

peros transiisset.

^c *In regiam urbem,* etc. Vide Zonaram in Constantino, ubi narrat Bulgaros urbi regiæ et exercitui Constantini imminentes non alia ratione, quam tributi pensione, compressos: quod hic dicitur, non mucrone ferri, sed prudentiæ consilio, absque dispendio florentissimi exercitus.

52 CAPUT III.

DE ORDINATIONE EPISCOPI SUBURBICARII A SUMMO PONTIFICE.

ARGUMENTUM — I. Ubi e vita excesserat Episcopus aliquis eorum, qui sedis Apostolicæ ordinationi suberant, de obitu statim monebatur Pontifex, sive Cleri et Plebis Ecclesiæ viduæ literis, sive a defensoribus patrimonii illie positi. — II. Monitus Pontifex scribebat Clericis et Plebi Ecclesiæ viduæ de electione Episcopi. — III. Scribebat et vicino Episcopo, cui commendaret Ecclesiæ curam, donec pastorem haberet. — IV. Fiebat electio, concurrentibus Cleri, Ordinisque, et Plebis votis, decretumque omnium subscriptione firmabatur. — V. Electionis decretum deferrebat ad Pontificem, cum precibus, ut electionem probaret, ordinaretque Episcopum, quem sibi delegerant. — VI. Respondebat Pontifex, Episcopumque, quem probasset, evocabat Romam ad consecrationem. — VII. Electo, cum se conferret ad sedem Apostolicam, Archidiaconus Ecclesiæ viduæ, alique Honorati comitabantur, secumque deferrebat alias Cleri Plebisque literas, quibus instantius ordinatio urgebatur. — VIII. Peragebatur solemniter ritu ordinatio Romæ, prævio examine de fide et moribus, monitaque inter ordinandum Episcopo dabantur, quibus ad regendam suam Ecclesiam juvaretur. — IX. In ordinatione Episcopus professionem fidei ad corpus sancti Petri emittebat. — X. Dabat etiam cautionem, qua disciplinam Ecclesiasticam observatum se pollicebatur. — **53** XI. Addebat et indiculum de obedientia erga summum Pontificem, et fidelitate erga Principem servanda. — XII. Post ordinationem accipiebat a Pontifice ad Clericos et Plebem civitatis suæ literas, quibus monebantur, quid Episcopus, et in mandatis accepisset, et spondidisset; qua etiam deberet observantia a suis subditis coli. — XIII. Accipiebat quoque, cum dimitteretur, ab Archidiacono Romanæ Ecclesiæ formatam, ut constaret, a quo facta esset ordinatio, qua die, quo mense, qua indictione, quo imperante, etc. — XIV. Si Episcopus Ecclesiam, ad quam erat ordinatus, propter feritatem barbarorum amisisset, nec recipiendæ spes foret, a summo Pontifice per literas præferebatur viduæ alteri, quod incardinari dicebatur. — XV. Quod si contra e re foret, nullum viduæ alicui Ecclesiæ præficere, vicinus Episcopus literas a summo Pontifice recipiebat, quibus adunabantur Ecclesiæ, unusque ambabus præferebatur. — XVI. In Ecclesia sua sedentem Episcopum invitare solebat literis summus Pontifex ad natalem suum Romæ solemnitus celebrandum. — XVII. Qui invitatus fuerat, si prohibente infirmitate, alioque gravis momenti negotio, venire non posset, literisque se excusaret, rescribebat Pontifex excusatoriam, id est, epistolam, qua excusationem probaret. — XVIII. Statis debebant temporibus sistere se Pontifici Episcopi, qui sedis Apostolicæ ordinationi subacebant. Si quando id officii omitterent, accipiebant a Pontifice exhortatoriam, qua morantes monebantur, atque etiam minis terrentur. — XIX. Quod si adversi aliquid paterentur, consolatorias Pontifex literas dabat: quæ sicut illorum temporum humanitas atque benignitas. — Fuerunt igitur circa ordinationem suburbicarii Episcopi, ordinatque instructionem novemdecim formulæ: undecim pertinebant ad scribentem Pontificem; tres ad Episcopum; reliquæ ad alios. Ex Pontificiis, neque exhortatoria Cleri ad electionem; **54** neque commendatoria Ecclesiæ viduæ in Diurno reperitur; sed ubique passim utraque inter Epistolas Gregorii Magni obvia est.

Non reperitur etiam forma decreti post electionem: verum illa in Ordine Romano legitur. Quæ desunt, post Notas, appendicis instar, apponentur, ut temporum, de quibus agimus, manifestior sit usus.

TITULUS I.

Decretum de electo Episcopo, quod legit a Notarius Regionarius.

Superscriptio. Domino sancto, merito Apostolico, et divina benedictione decorato, Ill. ^b Papæ Patrum, summæ sedis Præsuli, famuli vestri Clerus et Plebs Ecclesiæ Ill.

Ad laudem Apostolatus vestri nihilominus credimus pertinere, si Ecclesia, quæ Pontificis officio destituta videtur, vestris fuerit, Deo favente, decorata temporibus: proinde, sancte meritis Apostolice, quæsumus ^c Apostolatam vestrum, uti famulum vestrum Ill. virum venerabilem, Diaconum Ecclesiæ nostræ, cujus vitam et honestos mores apud nos habemus bene et optime comprobatos, hunc nobis Apostolatus vester, divina gratia præveniente, Episcopum consecrare dignetur: quatenus Ecclesia Dei et vestra, dum vestris fuerit decorata temporibus, Deo et Apostolatu vestro iusufficientes gratias referat.

55 *Et Subscriptio ipsorum.* Ill. huic decreto a nobis facto in Ill. viro venerabili, Diacono et electo nostro, consensi et subscripsi, etc.

TITULUS II.

^d *Vocatoria.*

Dilectissimis ^e fratribus et filiis Presbyteris, Dia-

Notarius Regionarius. Sui erant singulis Romæ Regionibus addicti Notarii, qui per vices summo Pontifici obsequium præstabant. Illi de suburbicariarum regionum sibi attributarum rebus referebant.

^b *Papæ Patrum.* Jam inde ab ætate Constantini Magni usurpata est hæc appellatio, sed non ita frequenter: fuit vero frequentior solemniorque posterioribus temporibus.

^c *Apostolatam vestrum.* Etsi appellatio hæc pertinere videtur ad summæ et Apostolice sedis Præsulem, unde et Romanus Pontifex sæpius reperitur dictus *Apostolicus*; attributa est tamen aliquando inferioribus Episcopis, attributionis exemplum ubique passim occurrit.

^d *Vocatoria.* Epistola 183 Joannis VIII vocatoria est: non tamen inscribitur Episcopis et Presbyteris, etc., sed ipsimet Electo, qui de sua electione literis Pontificem monuerat. Fuit is Theodosius Nonensis Ecclesiæ in Illyrico sub Jaderensi Metropolita, Diaconus, et in Episcopum ejusdem Ecclesiæ electus. Hæc porro epistola, ut multa continet Ecclesiasticæ Historiæ utilia, ita lectu dignissima est.

^e *Fratribus et filiis.* Videtur hæc vocatoria pertinere ad Electum Metropolitanæ Ecclesiæ: sic enim vox, *fratribus*, ad Episcopos Provinciæ; vox *filiis*, ad Presbyteros, etc., spectabit.

^f *Dilectionem vestram.* Similis epistola legitur in Ordine Romano, nisi quod habet clausulam hanc omnino superfluum: *Ob quam rem hanc direximus admonitionem, quia dudum placuit sanctæ Synodo Episcopum sine vocatoria suscipi non debere, ne obscurescitas dubiæ ordinationis incurrat.*

^g *Occultare voluerit.* Id fecit Gregorius Magnus; consule librum Vitæ S. Gregorii, ubi Joannes Diaconus cap. 39 et sequentibus, exponit piæ artes, quibus vir sanctus declinare tentavit supremam orbis Ecclesiasticam dignitatem.

^h *Decretale.* Videri potest decretale hoc a decreto non differre, nisi verborum tenuis: quo uno discrimine, quæ sequuntur, formulæ duæ a decretali di-

A conibus, Clericis, Honoratis, Possessoribus, et cunctæ Plebi Ill. Ecclesiæ, simulque vocato Ill. Episcopo, auxiliante Domino, futuro Ill. sanctæ Ecclesiæ.

ⁱ *Dilectionem vestram salubriter alloquimur, quia prædictum Ill. a vobis electum Episcopum virum venerabilem ordinare compellimur. Gaudemus et oramus Christum Jesum, ut qui vobis devotionem electionis dedit, nobis quoque perficiendi tribuat potestatem. Jam fatum virum religiosa violentia tenete, et ad sanctam nostram sedem perducere festinate, qui forte dignior eo erit, si se ^g occultare voluerit.*

56 TITULUS III.

^h *Decretale, quod legit i Diaconus designato Episcopo.*

Domino beatissimo Papæ, sanctæ Ecclesiæ Ill. Presbyteri, Diaconi, et Plebs consistens.

Item alia manus. i Cum adjacentibus Parochiis, in Domino, salutem

Pontificii vestri est destitutis Ecclesiis subvenire, ne Plebs Deo devota diu sine proprio videatur esse rectore: et ideo, Domine Leatissime papa, precamur Apostolatam vestrum, uti nobis Ill. virum venerabilem, ^k Diaconum nostrum, **57** vita et moribus com-

versæ sunt. Verum in contrarium facit. Primum, quod diversa sit utriusque inscriptio, nec perinde ac consequentibus formulis inscriptio sit aliud. Deinde, quod non a Notario, ut præcedens decretum, sed a Diacono legi deberet. Postea, quod decretum, post electum Episcopum; decretale, post designatum, mitteretur. Denique quod decretum afferret missus aliquis ad Pontificem minister Ecclesiæ viduæ, ut approbaretur electio; decretale, Diaconus, Episcopi futuri comes, deferret, ut ordinatio fieret. Nam inter electum et designatum id intercedit discriminis, quod electus sit, in quem Clerus et Plebs consenserunt; designatus, qui a summo Pontifice approbatus, et ad ordinationem venire jussus.

Alcuius porro libro de Officiis divinis meminit decretalis hujusce, cum ait: « Cum Episcopus civitatis fuerit defunctus, eligitur alius a clero seu Populo, atque decretum ab illis, et veniunt ad Apostolicum, cum suo Electo, deferentes secum suggestionem seu rogatorias literas, ut eis consecret Episcopum.

ⁱ *Diaconus.* Non utique Romanæ Ecclesiæ, sed viduæ, cui præficiendus Episcopus: neque enim sermo est de lectione decreti, quæ fieret in ipsa ordinatione; alioquin non Diaconus tantum diceretur qui legit, sed Archidiaconus: hujus enim erat de electione referre.

^j *Cum adjacentibus parochiis.* Ecclesiis adjacentium civitatum: Ecclesiis enim significat vox Parochiarum, ut ex pluribus Diurni verbis constat. Deinde alia manus ostendit Parochias diversas esse a vidua Ecclesia, cujus in clero censebantur omnes, qui in pagensibus Ecclesiis ministrabant.

^k *Diaconum.* Mos erat, ut ex veterum monumentis eo pertinentibus manifestum est, Diaconos potius quam Presbyteros eligere, idque multis de causis, Primo, quia Diaconi Ecclesiæ res, non temporale, tantum, sed etiam spiritualis penitus noverant: est enim Diaconus Episcopi oculus et adjutor. Deinde, notiores erant omnibus civitatis Ordinibus, propter

probatum, et ab a Universitate electum, dignemini A consecrare Pastorem.

Item alia manu. Optamus te per multos annos bene valere, Domine beatissime Papa.

III. Archipresbyter subscripsit, III. presbyter subscripsit, III. archidiaconus subscripsit, III. diaconus subscripsit, III. subdiaconus subscripsit, III. primicerius subscripsit, III. acolytus subscripsit, III. lector subscripsit, cantor, et cæteri subscripserunt.

TITULUS IV.

Item aliud.

Desiderio facile credimus anhuendum, quando id petitur, quod Ecclesiasticæ convenit disciplinae. Ecclesia igitur nostra proprio est desituta pastore, cui a vestro apostolatu est consulendum: et ideo, B Domine beatissime Papa, precamur apostolatum vestrum, ut ill. virum venerabilem Diaconum nostrum, vita moribusque perspicuum, et iudicio universitatis electum, antistitem nobis consecrare dignemini.

TITULUS V

Item aliud.

b Paschalis festivitas nos hortatur, ad vestri Pontificii remedia convolare, in cuius potestate omnium

rerum administrationem. Postea, cum haberent omnia in potestate, devinciebant sibi facile Clericorum animos. Denique, ut plurimum dignitatis plus afferebant quam alii, siquidem Archidiaconi, qui nomine Diaconorum hic intelligendi, si bene se gessissent, ostenderant, omnibus se animi dotibus ad aliorum regimen utilibus excellere

a Ab universitate electum. Clero, ordine, et plebe, id est, sacris ministris, optimatibus sive honoratis et plebeis.

b Paschalis festivitas. Imminente Paschate Ecclesia vidua egebat episcopo, non tantum propter celebritatem festi maximi, sed etiam propter hæc tria, confectionem chrisimatis, solemnem baptismum, et reconciliationem pœnitentium. Vide *Sacramentarium S. Gregorii*.

c Promissio fidei. Exhibet quidem Ordo Romanus, quo ritu consecraretur illis temporibus a Pontifice episcopus: non exhibet tamen professionem fidei et iudicium, quæ hic habentur; sed loco professionis interrogationem, quæ ab ordinante Pontifice fieret. Unde colligere est, Ordinem Romanum cujusmodi legitur in libris editis, esse diurno posteriorem: professioni enim interrogatio successit.

Habet vero forma ista fidei, prout hic legitur, tres notas, quibus ætatem suam ostendat. Fit enim in ea mentio Martini I, qui ann. 655 obiit; Sextæ synodi, quæ absoluta anno 681, et Constantini Pogonati adhuc viventis, qui obiit anno 685. Edita est igitur ante annum 685, atque ita pertinet ad tempus quod intercessit inter annum 682 et 685, imo ad Leonem II auctorem referenda, qui sedere coepit ann. 685.

Dixi prout hic legitur, id est, cum additamentis, quæ corpori, ut ita loquar, accesserunt. In ea enim distinguendas puto partes duas: alteram, velut corpus: alteram, quæ additamenta. Illud ad vicina Chalcedonensi Concilio tempora fortasse revocari potest: istorum facta est variis temporibus succedentibus varia accessio. Sic primæ Pontificiæ professioni succedentibus temporibus addita est mentio septimi et octavi Concilii.

Asserui vero editam, vivente Pogonato, propterea

A Ecclesiarum 58 consistit ornatus: et ideo quæsumus apostolatum vestrum, domine beatissime Papa, ut ill. virum venerabilem, Diaconum nostrum, vita et moribus comprobatum, et ab universitate electum, nobis dignemini consecrare pastorem, cum quo venerandum Pascha, annuente vobis Domino, celebrare possumus.

TITULUS VI.

a Promissio fidei d episcopi.

In nomine Domini, et cætera. Promitto ego Ill. episcopus sanctæ Ecclesiæ ill. Domino meo sanctissimo et ter beatissimo ill. summo Pontifici, e seu universali Papæ, et 59 per vos sanctæ vestræ catholicæ Ecclesiæ et apostolicæ sedi, devota mentis integritate, et pura conscientia, firmoque, ut oportet, B proposito, ea quæ pro firmamento sive rectitudine catholicæ fidei et orthodoxæ religionis conveniunt, me profiteri.

Et ideo promitto atque spondeo vobis, sanctissimo et beatissimo domno meo Papæ, et per vos beato Petro principi apostolorum, ejusque sanctæ Ecclesiæ, illam fidem tenere, prædicare, atque defendere, quam ab apostolis traditam habemus, et quam per successores eorum custoditam f veneranda Nicæna synodus trecentorum decem et octo Pa-

quod imperatoris nomine appellato, non fuerit additum piæ memoria, et ipse tamen piissimus, christianissimus, et a Deo coronatus dictus sit: quæ epitheta, saltem postremum, non nisi viventibus, homines illius ætatis tribuebant.

C d Episcopi. Non quarumcunque regionum, sed illarum, quarum episcopi sedis apostolicæ ordinationi subessent: suberant vero, qui nulli alteri Metropolitæ subjacebant, cujusmodi Latini, Brutii, Lucaii, Apuli, Siculi, etc.

e Seu universali Papæ. Idem est, si potestas vocum attendatur, summus Pontifex, quod universalis Papa. Ab hac tamen universalis Papæ appellatione abhorruit Sanctus Gregorius, ut constat ex epist. 30, lib. VII ad Eulogium Alexandrinum. Non perinde abhorruerunt consequentes Pontifices, postquam Bonifacius III consecutus est a Phoca, ut prohiberetur episcopus Constantinopolitanus assumere sibi appellationem soli Romano Pontifici debitam, et ab ipso concilio Chalcedonensi delatam.

Quod dixi de consequentibus summis Pontificibus, notum est ex inscriptionibus plurium litterarum ad ipsos datarum, in quibus cum universales Papæ appellarentur, non illud negotium facessiverunt scribentibus, quod Gregorius Eulogio.

Gregorius porro vocem universalis Papæ interpretatus est, pro suo admirabilis humilitatis affectu, paulo aliter quam qui uterentur: neque enim illi volebant, quod opinatus videtur Gregorius, unicum esse totius Ecclesiæ patriarcham, unumque episcopum, quem universalem dicerent: sed quod Romanus Papa postestatem haberet nullis, ut alii patriarchæ, finibus definitam. Consule laudatam epistolam, aliasque plurimas eodem argumento scriptas ad Mauritium imperatorem, Constantinam Augustam, Alexandrinum, Antiochenumque episcopos, atque etiam ad Joannem Constantinopolitanum, hoc sibi nomen superbe arrogantem, et Sabinianum Apocrisiarium, etc.

f Veneranda Nicæna Synodus. Ab his verbis ad ista usque, *Tomus appellatur*, maxima pars fidei in epistola Pelagii II, ad Eliam et Episcopos Istriæ, paucis admodum immutatis, continetur.

trum, sancto Spiritu sibi revelante, suscipiens redegit in symbolum.

Deinde tres alicæ sanctæ synodi, id est, Constantinopolitana centum quinquaginta Patrum, sub piæ memoriæ Theodosio seniore principe facta, et Ephesina prima, cui beatæ memoriæ Papa Cælestinus apostolicæ sedis pontifex, et beatus Cyrillus Alexandrinus episcopus præsederunt. Sed et Chalcedonensis sexcentorum triginta Patrum, quæ sub piæ memoriæ Martino imperatore convenit, cuique sanctæ recordationis papa Leo per legatos suos vicariosque præsedit, prout diversarum hæresum damnanda exigebat **60** diversitas, eandem fidem, uno eodemque sensu atque Spiritu, declarantes latius ediderunt.

Eos autem, quicumque ab eisdem sanctis Patribus in memoratis quatuor synodis, vel quinta sub piæ memoriæ Justiniano confecta, diversis vicibus damnati leguntur, ego meaque Ecclesia eorundem venerandam Patrum auctoritatem sequentes, insolubili damnatione percellimus; necnon et omnes, quos beatæ recordationis Romæ urbis Pontifices propter diversos errores vel hæreses, damnaverunt, damnamus.

Illud etiam, spiritali suffragante gratia, profitemur, nos sanctæ et beatæ recordationis Leonis apostolicæ sedis antistitis epistolam ad Flavianum Constantinopolitanum episcopum datam, quæ et Tomus appellatur; sed et omnes ejus epistolas de fidei firmitate perscriptas, per omnia et in omnibus inviolabiliter custodire, et semper libere, sicut prædicatis, prædicare.

In quibus inter cætera evidentissime continetur, unum eundemque Deum Dominum et Salvatorem nostrum Jesum Christum Filium Dei, eundemque hominis filium, ex duabus et in duabus naturis, hoc

^a *Unum eundemque*, etc. Hæc *κατὰ τὴν* ex definitione Concilii Chalcedonensis desumpta est, et iisdem pene verbis legitur in definitione fidei a Sexta Synodo composita.

^b *Quia hoc specialiter*. Inde stabilitur opinio, quam antea innui, professionem factam esse statim post Chalcedonense Concilium adversus Eutychis deliria: tunc enim temporis opus erat unicuique, ad orthodoxiam suam probandam, detestari Eutychis delirium de duabus ante adunationem naturis, et una post adunationem. Quod si hæc opinio de professionis ætate probabilis est, dici debent cætera, quæ sequuntur, saltem qua pertinent ad fidem, a Leone II, addita.

^c *Severini*, etc. Cum ab Honorio, quo sedente, ortæ sunt novæ quæstiones, et Ecclesis impia nomine Heraclii prodiit, usque ad Leonem II, sub quo formulam hanc aut editam, aut saltem additamento auctam ponimus, summi Pontifices novem Ecclesiæ præfuerint, Severinus, Joannes IV, Theodorus, Martinus I, Eugenius, Vitalianus, Adeodatus, Donus et Agatho, quæri merito potest, cur priores quatuor memorentur, sileatur de aliis quinque? cur in prima mentio non fiat de Agathone, qui post coactam Romæ Synodum 125 Episcoporum, de fide præclaras duas epistolas scripsit? Verum causa in promptu est: adversus Ecthesim, qua operatio una Christi statuebatur, Severinus decretum edidit, quo eam condemnaret et anathematizaret. Joannes, Exarcho Isacio nec quicquam exiliis Clericorum saviente,

est, divina et humana, in unam personam atque subsistentiam concurrentibus, et in sua proprietate differentiaque manentibus, esse prædicandum: non in duas personas atque in duos filios partitum; sed, ut dictum est, unum eundemque Filium Dei, Deum et Dominum nostrum Jesum Christum, quem credimus in utero virginis sanctæ Mariæ genitricis suæ, de eadem sancta semper virgine Maria sumpsisse veram carnem animatam anima rationali, ac sibi univisse, et ita ex utero virginis Dei genitricis Mariæ natum eundem Deum verum carne, eundem passum carne, crucifixum et mortuum carne, resurrexisse eum secundum carnem, ascendisse eundem in eadem in cælos, unde nunquam divinitate **61** discessit: et ita in eadem carne venturum judicare vivos et mortuos: et sic semper in eadem carne mansurum.

Et quamvis ad orthodoxæ fidei sinceritatem abunde superius dicta sufficiant: tamen quia ^b hoc specialiter a nobis profitendum, sicut concedet, voluistis; detestamur etiam eos et abominamur, atque damnamus, quicumque in Domino Deo et Salvatore nostro Jesu Christo ante adunationem, duas naturas, et post adunationem, unam, delirando dicere, vel credere præsumperunt.

Proitemur etiam cuncta decreta Pontificum apostolicæ sedis, id est, sanctæ recordationis Severini, Joannis, Theodori, atque Martini, custodire, qui adversus novas quæstiones in urbe regia exortas, et pro propria doctrina cuncta zizaniorum scandala amputasse noscuntur, profitentes juxta duarum naturarum motum, ita et duas naturales operationes: et quæcunque damnaverunt, sub anathemate damnamus: quæque susceperunt, suscipimus, et tota fidei integritate veneramur.

62 Ad hæc vero suscipio et amplector et veneror definitionem, quam, Deo auspice, sancta uni-

Concilium Romæ coegit, quo *Monothelitarum hæresim proscripsit*. Coegit pariter Theodorus adversus eandem Ecthesim Typumque Constantiis episcoporum conventum, unde synodicas duas Constantinopolim transmisit. Martinus celebrem illam Lateranensem synodum collegit, ubi hæresi Monothelitarum editis canonibus viginti damnavit. Atqui hi quatuor Pontifices tanto generosius adversus Monothelitas inveci sunt, quanto ægrius ferebant factum Honorii, qui per imprudentem œconomiam atque conniventiam, « Apostolicam Ecclesiam apostolicæ traditionis doctrina non illustravit; sed profana traditione immaculatam fidem maculari promisit, » ut ait S. Leo II.

Jam vero Eugenius, cum perturbatis temporibus in locum S. Martini Chersonam deportati, inductus fuerit, nihil quæstionis movere aut potuit, propter exarchi tyrannidem; aut debuit, post tam accuratam fidei expositionem in concilio Lateranensi traditam. Quæ secunda ratio facit etiam pro Vitaliano, Adeodato et Do.º, præsertim cum tranquillior videretur Ecclesiæ status, aut potius sileret tempestas, qua recrudescente Agatho concilium centum et viginti quinque episcoporum collegit, ex quo, post damnatos Monothelitarum errores, epistolas duas Constantinopolim misit, quas sexta synodus *κατὰ τὴν* secuta est. Quare sextam synodum recipere aliud nihil est, quam Agathonis decretis inhæ-
rere.

versalis ac magna sexta synodus, quæ in regia Constantinopolitana urbe convenit, et in qua apostolicæ sedis domni Agathonis legatos præsidere manifestum est, quæ et per decretum Christianissimi ac piissimi a et a Deo coronati Constantini Magni principis congregata est: et quæcunque susceperunt, suscipimus: et quos vel quæ abjecerunt, abjicimus: similiter et quos anathematizaverunt atque damnaverunt, anathematizamus ac damnamus.

Proflitemur etiam nunquam nos aliquid novi, quod contra catholicam fidem et orthodoxam religionem esse claruerit, suscepturos.

b Præterea promitto nunquam me parochiam, aut jura alterius cujuscunque Ecclesiæ pertinentia, sub jurisdictione episcopatus mei usurpare.

Et ut nostræ fidei vestro apostolatui, sanctæque ejus catholicæ Ecclesiæ, integritas ac puritas monstraretur, præsentis 63 promissionis nostræ paginam per ill. notarium scribendam dictavimus, c et sacro scrinio sanctæ apostolicæ sedis beatitudinis vestræ contradimus.

Et subscriptio episcopi. Ill. indignus episcopus sanctæ Ecclesiæ Ill. huic promissioni sponsionique orthodoxæ fidei fideliter a me factæ, omnia relegens, quæ superius continentur, consentiensque subscripsi.

d Et subscriptio sacerdotum ejusdem Ecclesiæ. Ill.

a Et a Deo coronati. Nemo, ut opinor, legerit uspiam, hoc epitheton alteri, quam viventi adjunctum. Viventi autem tributis exempla passim occurrunt.

b Præterea promitto. Huic loco asserere potest nullam lucem testimonium Gregorii II, scribentis ad Serenum Forojuliensem. « Dum ad cumulum tui honoris precibus eximii filii nostri regis flexi, et rectitudine fidei, quam te tuamque Ecclesiam amplecti cognovimus, provocati, pallium tibi direximus, interdicens et inter cætera prohibentes, ne unquam aliena jura invaderes, aut temeritatis ausu usurpares jurisdictionem cujuscunque, sed his esset contentus, quæ usque hactenus possedisti, nunc vero Gradensis patriarchæ niteris invadere jura, etc. » Inde enim constat, id imperatum fuisse episcopis forensibus, cum mitteretur pallium, quod ordinatione suburbicariis, ut suis se finibus continerent.

c Sacro scrinio, etc. Lateranensi, de quo diximus, cap. 11, tit. 2, ad finem.

d Subscriptio sacerdotum. Unus cunctorum, imo totius Ecclesiæ particularis, nomine subscribit.

e Cautio. Cautiois nomine intelligitur instrumentum, quo quis fidem suam scripto obligat ad implendum promissum, unde chirographum vocat Zacharias Papa can. 4, synodi Romanæ ann. 743 habitæ. Ut autem isthæc cautio facilius intelligatur, componenda est cum synodali, quod accipit episcopus, cum ordinatur, et cum exhortatione ordinantis, cujusmodi reperitur in Ordine Romano. Hæc porro, maximam partem, videtur ex epistola 9 Gelasii confecta. Continet vero tredecim capita, quæ omnia fere Gregoriani temporis disciplinam sapiunt.

f Nullo præmio, etc. De gratuita episcopi ordinatione sermo est, quam ut præstaret, quid non molita Ecclesia? Fuerunt porro, qui commodi, pastelli, præmiique nomen prætexerent simoniæ, ne pretii vox horrorem crearet: sed Gregorius Magnus hanc larvam detraxit, dum voluit, ne pro pallio quidem, etsi mos inoleverat, commodum reciperetur.

A Indignus presbyter sanctæ Ecclesiæ Ill. huic promissioni sponsionique orthodoxæ fidei factæ ab Ill. sanctissimo episcopo meo, omnia, quæ superius professa sunt, relegens, consentiensque subscripsi.

TITULUS VII.

e Cautio episcopi.

In nomine Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, imperante ill., etc.

Inter cætera salubris instituta doctrinæ, quibus me ill. episcopum vos Dominus ill. beatissimus atque apostolicæ sedis Papa, ad accipiendum regendumque episcopatum Ecclesiæ ill. perducere atque informare dignati estis: hoc me quoque admonuistis, sacerdotium f nullo præmio concedi, 64 e exceptis officiis, quibus ex antiqua consuetudine dari solet: quia dignum est, ut quod gratis accipi, gratis debeam, Deo juvante, conferre.

b Spondeo me de ordinatione clericorum, ab ostiario usque ad presbyterum, nullum præmium esse accepturum; sed eos, quos Dei consideratione ad officium clericatus elegero, gratis me esse ordinaturum.

Idemque fateor, i nec de baptizandis consignantibusque catholicis, unquam me aliquod præmium in qualibet re vel specie, pro quacunque persona po-

e Exceptis officiis. Totus hic locus de præmio et officiis lucem accipit ex epistola 44 lib. IV Gregorii Magni, si tamen epistola est, et non potius decretum in Concilio Romano, a Gregorio ann. 595, sancitum: « Antiquam Patrum regulam sequens, nihil unquam de ordinantibus accipiendum esse constituo, neque ex datione pallii, neque ex traditione chartarum, neque ex ea, quam nova per ambitionem simulatio invenit, appellatione pastelli. Quia enim ordinando episcopo pontifex manum imponit, evangelicam vero lectionem minister legit, confirmationis autem ejus epistolam notarius scribit: sicut pontificem non decet, manum, quam imponit, vendere, ita ministrum vel notarium non decet in ordinatione ejus, vel vocem vel chartam venundare. Pro ordinatione vero, vel pallio, seu chartis, atque pastello, eundem, qui ordinandus vel ordinatus est, omnino aliquid dare prohibeo. Ex quibus prædictis rebus si quis hinc aliquid commodi appellatione exigere vel deferre forte præsumperit, in districto Dei omnipotentis examine reatui subjacebit. Is autem, qui ordinatus fuerit, si non ex placito, neque exactus, neque expetitus, post acceptas chartas, et pallium aliquid cuilibet ex clero, gratiæ tantummodo causa, dare voluerit, hoc accipi nullomodo prohibemus, quia ejus oblatio nullam culpæ maculam ingerit, quæ ex accipientis ambitu non processit »

b Spondeo me de ordinatione, etc. Malum pene cum Ecclesia natum, semper impugnatum a bonis, sæpe varia rationum specie occultatum ab aliis, utinam aliquando expugnandum.

i Nec de baptizandis. Primis sæculis solebant, qui baptismum suscipere, presbyteris aliisque ministris pecuniam largiri: id vero, quod officii gratia primum tribuebatur, cum præ avaritia ministrorum postea exigere quasi jure debitum, Ecclesia salubri consilio dari omnino vetuit. Unde Gregorius Nyssenus nonnullos differentes baptismi, donec haberent, quod largirentur, increpat vehementer, oratione adversus differentes baptismi.

stulaturum, nec accepturum, sub divini obtestatione A
iudicii promitto.

Spondeo etiam ecclesiastica prædia urbana vel rustica, universasque res immobiles, seseque moventes, vel ornamenta Ecclesiæ, ministeriaque sacra diligenter et fideliter servaturum: si qua pigra a quibuslibet obligata sunt, aut indebite detinentur, meo annisu, labore et sumptu proprio, ut temporis necessitas largietur, atque meo studio revocanda, 65 nec a me alienanda quolibet titulo esse promitto.

Ecclesiastica vero negotia, quæ proponenda aut excipienda fuerint, me sine respectu gratiæ, conludii, vel venalitatæ aut fraudis, agendi contra detentatores, vel excipiendi contra pulsantes, efficaciter atque fideliter, considerata tamen in omnibus iustitia, quæ universis utilitatibus præponenda est, Deo juvante, a me peragenda confirmo. B

Nullum me ecclesiastici juris prædium urbanum vel rusticum, cujuslibet meriti, aut idoneum, aut nimium, vel mancipia cujuslibet sexus vel ætatis, Episcopatus mei promitto alienaturum esse temporibus, quatenus Ecclesia, in qua ordinatus sum, nullum dispendium patiat.

Quartam Clericis vel fabricis portionem me annis

a *Sarta tecta vero.* Portio illa bonorum, quæ fabricis addicta erat, per totam Parochiam penes Episcopos tunc fuit, nondum erectis in beneficium contributis Ecclesiis.

b *Præterea promitto.* Promissionis duæ sunt partes, altera de non adeundo comitatu sine jussione sedis Apostolicæ; altera de non discurrendo per alias civitates aut provincias, Ecclesia sua deserta. Utraque ad residentiam conservandam facit; sed prior insuper ad pacem et caritatem fovendam, frænandamque ambitionem, et sanctitatem morum retinendam: nam ad comitatum Episcopos paucos necessitas et in Christo caritas; plures accusatio fratrum, vitæ sæcularis studium, et honorum cupiditas traherat.

c *Sine sedis Apostolicæ,* etc. Inde constat cautionem hanc ad solos Episcopos ordinationis sedis Apostolicæ pertinere: alios enim a Metropolitis suis veniam poposcisse certum est. Vide epistolam, quibus Gregorius Magnus pallium Metropolitanis mittit, obnoxiosque Episcopos missi monet: nam in singulis meminit Ecclesiasticæ illius regulæ, quia retinebantur in Ecclesia sua. Memento etiam Metropolitanis datarum subjectis formatarum rationem in Synodis provinciæ reddidisse.

d *Ad natalem Apostolorum.* Convenerunt episcopi aliisque Romam ad solemnitatem Apostolorum tribus temporibus, in Natali SS. Petri et Pauli, in dedicatione Basilicæ Apostolorum, et circa Idus Maias. De natali luculentum est testimonium Paulini epist. 15 ad Severum: « Romam ad venerabilem solemnitatis Apostolicæ diem profecti sumus, concursum nobis illic tuum debita quidem, sed tamen festiva meditatione promittentes. » Et epist. 16, ad Delphinum de Anastasio Papæ: « Nosmetipsos Romæ, cum solemniter consuetudine ad beatorum Apostolorum natalem venissemus, tam blande quam honorifice excepit. Postea quoque interposito tempore etiam ad natalem suum, quod consacerdotibus suis tantum deferre solet, invitare dignatus est, nec offensus est excusatione nostra. Et postea: Si Dominus comeatum donaverit, ut ad eum usitato solemniter nobis tempore recurramus, etc. »

Conventus ille arbitrarius fuit Episcopis, qui ordinationi sedis Apostolicæ non subiacerent; subjectis præ-

ceptis: quod liber Diurnus innuit, aperte probat Gregorii Magni epistola 70 libri primi. « Quia fratres et Coepiscopos nostros in Sicilia insula commorantes ad beati Petri Apostoli natalitium convenire volumus, » etc. Mox ubi impeditos iusta de causa dixit, « jubet venire quamprimum, non tamen ante hiemem. Quod ego interpretor de alio concursu ad dedicationem basilicæ sanctorum Apostolorum die 18. Novembris. Quo etiam de concursu intelligenda sunt verba Valentini, Gallæ Placidie, et Eudoxie ad Theodosium Imperatorem et Pulcheriam Augustam, quæ contra apertam Historiæ rationem aliqui de natali Apostolorum die 29 Junii acceperunt.

a *Sarta tecta vero per omnes Ecclesias meas, sub omni diligentia vel sollicitudine, me profiteor annis singulis, prout expensas habuero, esse facturum, nec ulterius Episcopatus mei tempore, pro qualibet causa, ministeria supradicta loco pignoris obliganda.*

b *Præterea promitto, me sine sedis Apostolicæ jussione ad 66 comitatum nullatenus proficisci, nec per diversas provincias aut civitates discurrere, quatenus Ecclesiam meam videar sine gravi occasione deserere.*

c *Promitto, me etiam ad natalem Apostolorum, si nulla necessitas impenderit, annis singulis occurrurum.*

Quod si contra hæc, quæ superius continentur, aut contra quodlibet eorum, me egisse vel fecisse convictus fuero, tunc non solum ea, quæ Ecclesiæ meæ competentia amiserim, vel forte injuste perceperim, a me heredibusque meis restituenda confirmo: verum etiam honoris me periculum spondeo subiturum.

ceptus: quod liber Diurnus innuit, aperte probat Gregorii Magni epistola 70 libri primi. « Quia fratres et Coepiscopos nostros in Sicilia insula commorantes ad beati Petri Apostoli natalitium convenire volumus, » etc. Mox ubi impeditos iusta de causa dixit, « jubet venire quamprimum, non tamen ante hiemem. Quod ego interpretor de alio concursu ad dedicationem basilicæ sanctorum Apostolorum die 18. Novembris. Quo etiam de concursu intelligenda sunt verba Valentini, Gallæ Placidie, et Eudoxie ad Theodosium Imperatorem et Pulcheriam Augustam, quæ contra apertam Historiæ rationem aliqui de natali Apostolorum die 29 Junii acceperunt.

Quo primum tempore impositum sit hujusmodi præceptum Episcopis, qui sedis Apostolicæ ordinationi subiacebant, non ita manifestum est. Zacharias quidem in Synodo Romana, quam habuit an. 745, cap. 4, sanxit, ut, « juxta sanctorum Patrum et Canonum statuta, omnes episcopi qui Apostolicæ sedis ordinationi subiacerent, qui propinqui sunt annue Idibus, aut circa Idus Maii, sanctorum Principum Apostolorum Petri et Pauli liminibus præsentarentur. Qui vero de longinquo, juxta suum chirographum impleant. Nam qui hujus constitutionis contemptor extiterit, præter si aegritudine valida fuerit detentus, sciat se Canonum subiacere sententiis.

Verum quæ sint illa, quorumque Patrum et Canonum statuta, non satis inde edocemur, ut quæstioni præsentis satis fieri possit. Non loquitur enim Zacharias de natali Apostolorum, qui dies 29 Junii, se. l de Idibus Maii: quo tempore cur convocarentur Episcopi nullus scio, nisi forte ad obsequium Prælati exhibendum, tunc cum neque maximi calores essent, neque absentia noceret Ecclesiis, expletis nempe solemnibus Pentecostes ritibus, qui quam citissime absolvuntur circa Idus Maias.

Hoc præceptum dixi impositum fuisse Episcopis, qui sedis Apostolicæ ordinationi subiacebant, id est, qui a summo Pontifice ordinari debebant: debebant vero qui suburbicariis Ecclesiis præerant. Suburbicarias intelligit Ruffini more: nulli enim tunc temporis Prælati, præter Romanum Antistitem, Ecclesiarum ejusmodi Præsulibus præerant.

67 • Insuper etiam promitto, præter cunctas mihi propinquas aut affines personas, si quis pro animæ suæ iudicio, me heredem inscripserit, aut per donationem aliquid mihi forsitan largitus fuerit, hoc me Ill. Episcopum sanctæ Ecclesiæ Ill. spondeo collaturum. Quod si minime fecero, sit superscriptæ sanctæ Ecclesiæ licentia, vel sacerdotibus ejus, tanquam si ab eis universa sibi acquisita fuerint vel collata, ex hac mea professione et sponsione, indubitabiliter vindicare.

• Illud etiam præ omnibus spondeo atque promitto, me omni tempore, per singulos dies, a primo gallo usque mane, cum omni ordine Clericorum meorum, vigiliis in Ecclesia celebrare, ita ut minoris quidem noctis, id est, a Pascha usque ad æquinoctium, vigesima quarta die mensis Septembris, tres Lectiones et tres Antiphonæ, atque tres Responsorii dicantur: ab hoc vero æquinoctio usque ad aliud vernale æquinoctium, et usque ad Pascha, quatuor **68** Lectiones cum Responsoriis et Antiphonis suis dicantur. Dominico autem, in omni tempore, novem Lectiones cum Antiphonis et Responsoriis suis persolvere Deo profitemur.

• Litanias vero bis in mense omni tempore a me faciendas spondeo. Quæ tamen omnia cum timore et disciplina, ut Deus placari possit, me in Ecclesia mea instituturum, atque diebus vite meæ conservaturum, ipso auxiliante, promitto.

Quam cautionem meam, per Ill. Notarium Ecclesiæ meæ scribendam dictavi, in qua et ego subter manu propria subscripsi, et testes, ut scriberent, rogavi, exhortatione Domini et beatissimi Papæ Ill stipulantibus vobis Domino Ill. Primitivo, seu Domino Ill. Secandicerio sanctæ Sedis Apostolicæ, in omnibus superius comprehensis, in verbis solemnibus spo-

• *Insuper etiam promitto.* Quæ Episcopo, non successione, sed legato, obveniebant, ea non personæ privatæ, sed Ecclesiæ capiti censebantur dari, atque adeo in Ecclesiæ jura cedere: imo et sacris Canonum legibus noscitur esse definitum, ut in his quæ antistes Episcopatus tempore acquisierit, non alius, sed sola succedat Ecclesia. Greg. Magnus lib. ix, epist. 44, ad Scholasticum Defensorem.

• *Illud etiam, etc.* Inde constat, quis fuerit Ecclesiæ sensus de obligatione Episcopi, omnisque Clericorum ordinis ad vigiliis celebrandas officiumque divinum obeundum. Constat pariter, quæ fuerit officii pro diversitate tempestatum ratio, ut alia majoribus noctibus, alia minoribus responderet. Majores dicebantur noctes, quæ ab æquinoctio autumnali ad Pascha; minores, quæ a Paschate ad autumnale æquinoctium.

• *Tres Lectiones, etc.* Nihil sancitur de Psalmis, qui dicebantur duodecim, pro veteri more, orto, ut dicitur, ex angelica revelatione, quod tradit Cassianus lib. ii lusu. cap. 5. Quæ de Antiphonis et responsorii dicuntur, sapient Gregorii Magni ætatem: nullum enim antiquiorem Gregoriano librum Antiphonarum haberi scio. Quid si sanctus Pontifex Antiphonarum suum ab Episcopo ordinationis suæ servari voluit, servandique cautionem exegit?

• *Litanias, etc.* Litanie ad placandum Deum et averrenda mala institutæ sunt. A quo primum, et quo primum tempore, incertum est. Sunt qui referant ad tempora Constantini, quibus Ecclesia Christi, a captivitate soluta, publica dedit suæ pietatis

A pondi. Actum Romæ die Ill. Imp. Ill. Consule Ill.

Et Subscriptio Episcopi. Ill. indignus Episcopus sanctæ Ecclesiæ Ill. huic cautioni sponsionique mee, omnia suprascripta relegens consentiensque subscripsi, et testes, qui subscriberent, rogavi.

Subscriptio testium. Ill. Tribunus huic cautioni sponsionique factæ ab Ill. Episcopo sanctæ Ill. Ecclesiæ rogatus ab eo testis subscripsi, etc.

69 *Subscriptio scriptoris.* Ill. sanctæ Ecclesiæ Ill. Notarius, qui et scriptor, testimonium subscriptione supplevi.

TITULUS VIII.

• *Indiculum Episcopi.* *Indiculus Bonifacii Moguntinensis.*

In nomine Domini, Imp. B etc.

In nomine Domini Dei et salvatoris nostri Jesu Christi. Imperante Domino Leone a Deo coronato magno Imperatore, anno vi post Consulatum ejus: sed et Constantino magno Imperatore ejus filio, anno iii, Indictione vi.

Promitto ego Ill. Episcopus Ecclesiæ Ill. vobis beato Petro Apostolorum principi, Vicarioque tuo, beatissimo Papæ Domino Ill. successoribusque ejus, per Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum. Trinitatem inseparabilem, et hoc sacratissimum corpus tuum, me omnem fidem et puritatem sanctæ fidei Catholicæ exhibere, et in unitate ejusdem fidei, Deo operante, persistere, in qua omnis Christianorum salus sine dubio esse comprobatur, et nullo modo

Promitto ego Bonifacius Dei gratia Episcopus tibi beato Petro Apostolorum principi, Vicarioque tuo beato Gregorio Papæ, et successoribus ejus, per Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, Trinitatem inseparabilem, et sacratissimum corpus tuum, me omnem fidem et puritatem sanctæ fidei Catholicæ exhibere, et in unitate ejusdem fidei, Deo operante, persistere, in qua omnis Christianorum salus sine dubio esse comprobatur, nullo modo me

signa. Celebris Litania Procli Constantinopolitani Episcopi quinto sæculo; celebriores consequentibus sæculis memorantur, sed quæ fierent, prout necessitas postularet. Hortatus est olim Gregorius Magnus Siciliæ Episcopos ad Litanias celebrandas, adversus hostes insulæ imminentes (*lib. ix, epist. 45*). « Hortor, fratres carissimi, ut omni hebdomada quarta et sexta feria Litaniam inexcusabiliter indicatis, et contra barbaricæ crudelitatis incursus supernæ protectionis auxilium imploretis. » Quæ exhortatio primum fuit, hanc ego postea in præceptum evasisse credo: sed opinor simul frequentiam imminutam, ut his jam non in una hebdomada, sed in mense tantum Litanie fierent. Verum nuspiam, quod quidem noverim, præceptum extat. Quid si pro mense annus ponatur, Litanieque intelligantur solemnes duæ, major et minor? Res facilius conficietur: ambæ enim præcepto Apostolico quotannis faciendæ sanciebantur; reliquæ aut pro re nata solum, aut particularis Synodi canonæ.

• *Indiculum.* Hac se formula S. Bonifacius Moguntinensis Antistes obligavit sedi Apostolicæ: nam inter epistolas Gregorii II habetur *Indiculus sacramenti, quod Bonifacius Romæ, cum Episcopus ordinaretur, edidit, et manu sua subscriptum obtulit.* Hunc operæ pretium fuit exhibere, et formulæ *κατάλληλος* opponere, ut altera ex altero emendetur, atque etiam ex ambabus et alia consequente intelligatur, quid discriminis interesset in ejusmodi sacramento, cum vel ab Italo, vel a Longobardo, vel ab alio extra Italiam posito, præstaretur.

contra unitatem communis et universalis, suadente quopiam consentire : sed, ut dixi, fidem et puritatem meam atque concursus tibi et utilitatibus Ecclesie tuæ, cui a Domino Deo potestas ligandi solvendique data, et prædicto Vicario tuo atque successoribus ejus, per omnia exhibere.

Sed et si cognovero Antisites contra instituta antiqua sanctorum Patrum conversari, cum eis nullam habere communionem aut conjunctionem : sed magis, si valero prohibere, prohibebo : sin minus, fideliter statim Domino meo Apostolico renuntiabo.

Quod si, quod absit, contra hujus promissionis meæ seriem aliquid facere quolibet modo, seu ingenio vel occasione tentavero, reus inveniar in æterno judicio, ultionem Ananæ et Saphyræ incurram : qui vobis etiam de rebus propriis fraudem facere vel falsum dicere præsumperunt.

71 Hoc autem Indiculum sacramenti ego Bonifacius exiguus Episcopus manu propria scripsi, atque posui supra sacratissimum corpus beati Petri, ita ut perscriptum est, Deo teste et iudice, præstiti sacramentum, quod et servare promitto.

De Langobardia. Habet hæc formula characteres duos, ex quibus utcumque possit conjici, quo primo tempore edita sit. Nam primo similis est ei, qua sanctus Bonifacius, suam sedi Apostolicæ obligavit fidem ann. Christi 722. erat ergo jam tum in usu. Deinde edita est, quo tempore Longobardi non tantum dominatum obtinebant in eam Italiæ partem, cujus Episcopi ordinationi sedis Apostolicæ subiacebant ; sed etiam servabant pacem cum Romanis. Id vero maxime contigit, quamdiu Regina Theodolinda vixit, id est, ante annum 626. quo defuncta creditur. Quare videtur Gregorii Magni ætate scripta, aut saltem usurpata, cum jam diu in usu foret. Crediderim ego facile ad priora tempora corpus ipsum pertinere ; appendicem de Longobardis, ad Gregorianam.

† *Synodale.* Formula hæc non uno in loco, quibusdam tamen licet paucis immutatis, occurrit. Reperitur, ante confectum quidem Diurnum, inter epistolas Gelasii I. qui ann. 498. obiit, et apud Gregorium Magnum lib. 2. epist. 25. Post confectum vero Diurnum, apud Gregorium II. scribentem ad Thuringios ann. 725. et apud Hincmarum in epistola ad plebem Laudunensem. Omitto dicere, quod refe-

PATROL. CV.

contra unitatem communis et universalis Ecclesie suadenti cuiquam consentire : sed, ut dixi, fidem et puritatem meam, quæ Ecclesie tuæ, cui a Domino Deo potestas ligandi solvendique data, et prædicto Vicario tuo atque successoribus ejus, per omnia exhibere.

Promitto pariter, quod si quid contra rempublicam, vel piissimum Principem nostrum a quolibet agi cognovero, minime consentire : sed in quantum virtus suffragaverit, obviare, et Vicario tuo Domino meo Apostolico modis quibus potuero, nuntiare, et id agere vel facere, quatenus fidem meam in omnibus sincerissimam exhibeam.

Quod si, quod absit, contra hujus promissionis meæ seriem aliquid facere quolibet modo, seu ingenio, vel occasione tentavero, reus inveniar in æterno judicio, vel ultionem Ananæ et Saphyræ incurram : qui etiam tibi beato Petro, de rebus propriis fraudem facere et falsum dicere præsumperunt.

Hoc autem Indiculum sacramenti ego Ill. Episcopus manu propria subscripsi, atque posui super sacratissimum corpus tuum, ac sicut superius legitur, Deo teste et iudice, præstiti sacramentum, quod et servare promitto.

Indiculum Episcopi a de Langobardia.

In nomine Domini Dei Salvatoris nostri Jesu Christi, Imp. etc.

Promitto ego Ill. Episcopus sanctæ Ecclesie Ill. vobis beato Petro Apostolorum Principi, Vicarioque tuo beatissimo Papæ Domino meo Ill. ejusque successoribus, per Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, Trinitatem inseparabilem, et hoc sacratissimum corpus tuum, me omnem fidem et puritatem sanctæ fidei catholicæ exhibere, et in unitate fidei, Deo operante, persistere, in qua omnis Christianorum salus esse sine dubio comprobatur, et nullo modo contra unitatem communis et universalis Ecclesie suadenti cuiquam consentire : sed, ut dixi, fidem et puritatem meam atque concursus tibi ac utilitatibus Ecclesie tuæ, cui a Domino Deo data est potestas ligandi solvendique, et prædicto Vicario tuo atque successoribus ejus, per omnia exhibere.

Promitto pariter festinare omni annis, ut semper pax, **72** quam Deus diligit, inter rempublicam et nos, hoc est, gentem Langobardorum, conservetur, et nullo modo contra agere vel facere quidpiam adversum, quatenus fidem meam in omnibus sincerissimam exhibeam.

Quod si, quod absit, contra hujus promissionis meæ seriem aliquid facere quolibet modo, aut ingenio, vel occasione tentavero, contra catholicam legem, reus inveniar in æterno judicio, et ultionem Ananæ et Saphyræ incurram : qui etiam tibi beato Petro, de rebus propriis fraudem facere et falsa dicere præsumperunt.

Hunc autem Indiculum sacramenti ego Ill. Episcopus manu propria scripsi, atque posui supra sacratissimum corpus tuum, beate Petre, ac præbui jurandum, quod, ut superius legitur, Deo teste et iudice, conservare promitto.

TITULUS IX.

† *Synodale, quod accipit Episcopus.*

Clero, Ordini et Plebi consistenti Ill. dilectissimis filiis in Domino salutem.

Probabilibus desideriis nihil attulimus tarditatis, ratur magna ex parte ab Anselmo lib. 6. cap. 39. et a Gratiano 12. quæst. 2. cap. 26. Sed ex Gelasio, non item ex Gregorio.

Appellatur porro Synodale, partim quia mittebatur ex Synodo Romæ ἑθνηνοῦσα a summo Pontifice ; partim quia legebatur in Synodo Ecclesie, cui præpositus erat Episcopus : nam convenisse Episcopos ad ordinationem Romæ factam, intelligimus ex Ordine Romano ; convenisse pariter Episcopos vicinos, cum Clero et plebe Ecclesie Episcopum excepturæ, ad celebrationem natalis diei, ex Diurno et more temporum scitur.

Observa autem, cum ejusmodi litteræ mitterentur et Synodo summi Pontificis, Pontificem solum subscripsisse ; cum e Synodo alicujus Metropolitanani, non solum Metropolitanum, sed omnes etiam Episcopos, qui interfuerunt, subscriptiones suas addidisse. Primum de summo Pontifice solemne est, et cuilibet notum ; alterum de Metropolitanis aliis, discimus ex laudata mox epistola Hincmari, post quem Odo Bellovacorum, Raginelmus Noviomagensium, Joannes Cameracensium, Willebertus Catalaunorum, Hildebalduus Suessionum, Geroldus Ambianorum, et Hadebertus Silvanectensium, Episcopi subscriperunt.

fratrem **73** Jam et Coepiscopum nostrum Ill., vobis A ordinavimus Sacerdotem, cui dedimus in mandatis.

1. Ne unquam ordinationes præsumat illicitas.

2. Ne bigamum, aut qui virginem non est sortitus uxorem, neque inlitteratum, vel in qualibet corporis parte vitiatum, aut expœnitentem, vel curiæ aut culibet conditioni obnoxium, notatumque, ad sacros ordines permittat excedere, sed si quos hujusmodi forte repererit, non audeat promovere.

3. ^a Afros passim ad Ecclesiasticos ordines procedentes nulla ratione suscipiat, quia aliqui eorum Manichæi, aliqui rebaptizati, sæpius sunt probati.

4. Ministeria atque ornamentum Ecclesiæ, vel quidquid est in patrimonio ejusdem, non minuere studeat, sed augere.

5. De reditu vero Ecclesiæ vel oblatione fidelium quatuor faciat portiones, quarum unam sibi ipse retinet; alteram Clericis, pro officiorum suorum soliditate, distribuat; tertiam pauperibus et peregrinis; quartam ecclesiasticis fabricis noverit reservandam, de quibus divino erit redditurus iudicio rationem.

6. ^b Ordinationes vero Presbyterorum seu Dia-

^a Afros passim. Idem cavet Gregorius Magnus de Afris lib. II. epist. 25 ad Joannem Episcopum Lyssitanæ Ecclesiæ a barbaris captivæ, quem Squillacinæ Ecclesiæ viduæ incardinat, ut loquuntur. Inde autem verbo ad verbum descripta sunt, quæ hic leguntur de ordinationibus. Sic enim habet: « Præcipimus autem, ne unquam illicitas ordinationes facias; ne bigamum, aut qui non virginem sortitus est uxorem, aut ignorantem litteras, etc. »

^b Ordinationes vero. Locus hic de tempore ordinationum videtur desumptus ex epistola 9 Gelasii ad Episcopos Lucaniæ, Brutiorum et Siciliæ, cap. XI: « Ordinationes Presbyterorum et Diaconorum, nisi certis temporibus et diebus exerceri non debent, id est, quarti mensis jejunio, septimi et decimi, sed et etiam quadragesimalis initii, ac mediana quadragesimæ die, Sabbati jejunio circa vesperam noverint celebrandas. »

^c Sancti autem baptismi, etc. Et iste pariter locus ex eadem epistola sumptus est cap. X: « Baptizandi sibi quisquam passim quocumque tempore nullam credat inesse fiduciam, præter Paschale festam et Pentecostes venerabile sacramentum, excepto dumtaxat gravissimi languoris incursu, in quo verendum est, ne morbi crescente periculo, sine remedio salutaris fortassis ægrotans exitio præventus abscedat. » Fuit alter Orientalis Ecclesiæ mos, solemniter enim erat Epiphaniæ baptismus.

^d Litanias vero, etc. Mandatum istud non continetur in epistola Gregorii II. Videri potest prætermisum, vel librariorum incuria, vel quoniam scribebatur ad populos extra Italiam positos, apud quos, aut nondum ritus ille introductus fuerat, aut certe, quod magis reor, vigeat constanter. Quid si Episcopis Italiæ id ea tempestate impositum est mandatum, quia laudabilis consuetudo cum obsolesceret pastorum negligentia, Apostolica jussione excitari debuit.

^e Formata. De formatis litteris scripserunt viri doctissimi tres, Baronius, Sirmondus, Ferrarius, quibus accessit nuper Priorius. Disseruerunt illi multa de litterarum ejusmodi nomine et forma: quin et plura protulerunt exempla, præcipue Sirmondus tom. II Conciliorum Galliæ. Verumtamen de formatis Episcopo datis a summo Pontifice post ordinationem, non memini me legere apud ipsos quidquam huic Diurni formulæ respondens. Dari nihilominus

normam non nisi primi, quarti, septimi et decimi mensis jejuniis, sed **74** et in ingressu quadragesimali atque mediana, vespere Sabbati noverit celebrandas.

7. ^c Sancti autem baptismi sacramentum, non nisi in Paschali festivitate et Pentecostes, noverit esse præbendum, exceptis his qui mortis urgentur periculo, quibus ne in æternum pereant, talibus oportet remediis subvenire.

8. ^d Litanias vero per triduum ante diem Ascensionis Domini celebrare.

Huic ergo sedis nostræ præcepta servantis devotis animis obsequi vos oportet, ut irreprehensibile placitumque fiat corpus Ecclesiæ, per Christum Dominum nostrum, qui vivit et regnat cum Deo Patre omnipotenti, et Spiritu sancto, per omnia sæcula sæculorum.

Et subscriptio ejus. Deus vos incolumes custodiat, dilecti nobis.

TITULUS X.

• Formata, quam ^f accipit Episcopus.

Ill. Presbyteris Diaconibus, et Plebi consistenti,

solitas dubitare non licet: nam primæ sedis exemplo a Patribus Africanis anno Christi 402 sancitus est hic canon: « Placuit, ut quicumque deinceps ab Episcopis ordinantur per Provincias Africanas, litteras accipiant ab ordinatoribus suis manu eorum conscriptas, continentes Consulens et diem, ut nulla altercatio de posterioribus et anterioribus oriatur. »

Bernardinus Ferrarius refert quidem ex Ordine Romano formam ejusmodi litterarum, quam mox exhibebimus: sed nihil habet de Archidiaconi subscriptione, cum dimitteret Episcopum; nihil de die Paschatis iis ipsis formatis adscribendo, quamvis Patres Africani sancierint eam. 106, « ut formatæ, quæ a Primatibus vel a quibuscumque Episcopis, Clericis propriis dantur, habeant diem Paschæ. Quod si adhuc ejusdem anni Paschæ dies incertus est, ille præcedens adjungatur, quomodo solet post Consulatum publicis gestis adscribi. » De formatis tamen, quæ Episcopo post ordinationem darentur, non perinde jubent: quod ad diem Paschæ, servatum nihilominus in his etiam communem morem discimus ex libro Diurno.

Sed juvat ex Ordine Romano formatam describere, ut ex ambobus exemplis inter se collatis, aliisque jam dictis, id totum, quod est de ejusmodi litteris, intelligatur.

Formata Episcopo danda.

Dilectissimis fratribus et filiis, Presbyteris, Diaconibus, Clericis, Honoratis et Possessoribus, vel cunctæ Plebi Ill. Ecclesiæ Ill. auxiliante Domino Archiepiscopo sanctæ Sedis Catholicæ.

Electionem vestram Deo acceptissimam comprobantes, virum venerabilem Ill. in primo ordine vobis consecravimus Sacerdotem, ideoque dilectionem vestram sollicitè commonemus, ut prædictum tali veneratione colatis, quæ eum vobis voluistis consecrari Pontificem: quamobrem talem Missum sedis nostræ direximus, ut optime placuit sanctæ Synodo, Episcopum sine formata suscipi non debere, non obscura aut dubia nota ordinationis incurrat.

76 Ego Ill. recognovi. Ill. in ordinatione Ill. Ecclesiæ Episcopi conscripserunt.

Ego Ill. Ecclesiæ Ill. subscripsi.

^f Accipit. Non a Metropolitanano ipso, ut in formata Ordinis Romani, sed ab Archidiacono Ecclesiæ Ro-

III. fratribus salutem, * per carissimum nostrum III. A
Episcopum, 75 salutamus vos, carissimi nostri :
vos etiam nostri salutant.

Et subscriptio ejus. Bene valete, fratres, in nomine
Domini. Dominicum erit Pascha die III. mensis III.
Indictione III.

Subscriptio Archidiaconi. III. Archidiaconus san-
ctæ sedis Apostolicæ subscripsi et dimisi. Data die
III. mensis III. b Imperante III. post Cons. III. Indi-
ctione III.

TITULUS XI.

Synodale, ut episcopus alterius civitatis in alia Ec-
clesia possit c incardinari.

Clero, Ordini, et Plebi consistenti III. dilectissimis
filiis in Domino salutem.

Et temporis necessitas nos perorget, et imminutio
exigit personarum, ut destituta Ecclesiæ vestræ sa-
lubri debeamus 77 dispositione succurrere, et ideo,
secundam desiderium vestrum, fratrem et Coepiscopum
nostrum III. cujus Ecclesia est ab hostibus occu-
pata, d Cardinalem vestræ Ecclesiæ, sicut petistis,
constituimus Sacerdotem : quatenus vos, Deo propitio,
et ordinando et vigilando sollicitè studeat gubernare,
* cui dedimus in mandatis, ne unquam ordinationes
presumat illicitas, etc. secundum morem.

manæ, qui Episcopum consecratum dimittens dabat
per eum litteras ad Clerum, ut de ordinatione sui
Præsulis, ordinationisque adjunctis, certiores faceret.

* Per carissimum nostrum. Si vera esset lectio, C
notanda foret mira illa carissimi appellatio : osten-
deret enim, quantæ fuerit dignitatis Archidiaconus
Romæ, quique summus Pontifex dilectissimum fra-
trem vocaret carissimum suum dicere contentus sit :
sed procul dubio corrupta est, et librarius pro eo,
quod re ipsa scriptum erat de more, reverendissimum
vestrum Episcopum, intendens temere oculos in sub-
sequentem lineam, in qua est carissimi nostri, posuit
carissimum nostrum. Quid enim absurdius, Epi-
scopum non honorificentius, quam Clericos inferioris
ordinis compellari ?

b Imperante III. post Consulatum III. Formata
igitur hæc usitata fuit, cum adhuc in notis tempo-
rum adhiberetur Consulatus, aut certe Postconsula-
tus. Adhiberi vero desit, inclinante sexto sæculo ;
quare hæc formula ante Gregorij Magni ætatem
usurpabatur : imo videtur fuisse antiquissima, pro-
priaque omnibus temporibus Ecclesiæ Romanæ : etsi
varias consignandi notas variis ætatibus habuerit.

c Incardinari. Idem est hoc in loco, quod cum
ordinaria potestate, et velut proprium Sacerdotem
præfici Ecclesiæ vidæ eum, qui suam invadentibus
barbaris amisit. Dixi, hoc in loco : nam incardinari
proprie est alicui Ecclesiæ tanquam proprium Sa-
cerdotem, Presbyterum, Diaconum atque etiam
Subdiaconum addici ; est autem incardinationis,
commendationis et ordinationis, non parva affinitas :
intercedit tamen hæc discrimen, quod incardinatio
valeret tantum, donec Ecclesia incardinati a
barbaris occupata liberaretur ; commendatio, donec
Episcopus aut ordinaretur, aut remitteretur ; ordi-
natio perpetuum jus afferret, perpetuumque vicissim
debitum. Id constat tum ex natura ordinationis,
quod sacrum quoddam est conjugium, simile ei
quod in Christo et Ecclesia est ; tum ex litteris S.
Gregorij incardinantis et commendantis. Sic ille igitur
ad Joannem Lyssianæ Ecclesiæ a barbaris occupatæ
Antistitem : c Propterea te Joannem ab hostibus ca-

TITULUS XII.

Præceptum t de adunandis Ecclesiis.

Postquam hostilis impietas diversarum civitatum,
ita peccatis facientibus, desolavit Ecclesias, ut re-
parandi eas spes nulla, populo deficiente, roman-
serit : majori valde cura constringimur cogitare, ne
defunctis earum Sacerdotibus, reliquæ plebs nullo
pastoris moderaminæ e gubernatæ, h per invidiam,
fidei hostis callidi, quod absit, rapiantur insidiis.

Hujus ergo rei sollicitudine sæpe i commonitis,
sedit cordi 78 consilium, ut vicinis eas i mandare
debeamus Antistitibus gubernandas, ideoque fraterni-
tati tuæ curam gubernationemque k III. Ecclesiæ
l providimus committendam, quam etiam tuæ Ec-
clesiæ m aggregatam esse constituimus ac unitam,
n quatenus utrarumque Ecclesiarum Sacerdos recte,
Christo adjutore, possis existere, et quæcumque tibi
de ejus patrimonio, vel de Cleri ordinatione seu
promotione, vigilantia ac canonica visa fuerint cura
disponere, quippe ut proprius Episcopus, liberum
habeas, ex præsentis nostræ n auctoritate licentiam.

Quapropter, frater charissime, dominicorum re-
miniscens salubriter mandatorum, ita in commissæ
plebis regimine, hæcraque animabus invigila,
o ut redemptori nostro fructum bonæ operationis, in
quo lætari possis, exhibeas.

privatæ Lyssianæ civitatis Episcopum in Squillitana
Ecclesia Cardinalem necesse duximus constituere
Sacerdotem, ut susceptam semel animarum curam
intuitu futuræ retributionis impleas : et licet a tua
Ecclesia sis hoste imminente depulsus, aliam, quæ
pastore vacat, Ecclesiam debes gubernare : ita ta-
men, ut si civitatem illam ab hostibus liberam effi-
ci, et Domino protegente ad priorem statum con-
tingerit revocari, ad eam, in qua prius ordinatus es,
Ecclesiam revertaris ; sin autem prædicta civitas
continua captivitatibus calamitate prematur, in hac,
in qua a nobis ordinatus es, vel incardinatus, debeas
Ecclesia permanere. Præcipimus autem, etc.)

Incardinationis formula est apud Gregorium lib.
II, part. 1, epist. 25, cujus corrigendum argumen-
tum, quod sic legitur, *Visitationem cujusdam injun-
git Ecclesiæ* : non enim visitatio ad tempus, sed go-
bernatio injungitur incardinato. Vide lib. 1, epist. 77.

d Cardinalem vestræ Ecclesiæ. Vide epist. 15, lib. 1.

e Cui dedimus in mandatis, etc. Formula com-
munis, quoties aliquis ad regendam Ecclesiam mit-
teretur.

f De adunandis Ecclesiis. Verbo fere ad verbum
formula hæc reperitur apud Gregorium lib. II, epist.
59, ad Gratosum Episcopum Numetanum, cujus
Ecclesiæ unit eam, quæ S. Anthemii in Curium Sa-
binorum territorio erat. Reperitur etiam lib. V,
epist. 19.

g Gubernatæ. Apud Gregorium, gubernante.

h Per invidiam, etc. Greg. per devia fidel. etc.

i Commonitis sedit. Greg. Hujus ergo rei sollici-
tudine commoti, hoc nostro sedit, etc.

j Mandare debeamus antistitibus. Gregor. manda-
remus Pontificibus.

k III. Ecclesiæ. Greg. sancti Anthemii Ecclesiæ in
Curium Sabinorum territorio constitutæ.

l Providimus. Greg. previdimus.

m Aggregatam esse constituimus ac unitam. Greg.
aggregari unilique necesse est.

n Auctoritate. Greg. permissione.

o Ut redemptori nostro, etc. Greg. ut ante tri-
bunæ æterni judicis constitutus fructum bonæ ope-

TITULUS XIII.

Invitatoria ad Episcopum, a natali Papæ.

Dei nostri misericordia favente, III. dies in quo Episcopatus mei est natalis, adproperat, ad quem ex more missis a me litteris invitatis: decet enim, frater charissime, 79 ut ejusdem particeps festivitatis existas, et fraternæ congregationi præsentiam tuæ dilectionis accommodes, ut ea inter nos, quæ nos Ecclesiasticus exigit, confirmemus.

80 TITULUS XIV.

b Excusatoria.

Scripta fraternitatis tuæ, quæ transmisisti, oblata nobis relegimus, veniamque imbecillitati ac senectuti fraternitatis tuæ, quam expetiisti, ob id quod venire non potuit, concessimus: cognoscentes, quia non studio excusationis peractum est, ut ad nos minime fraternitas tua pervenisset.

TITULUS XV.

Excusatoria, quando Episcopus infirmatur.

Et natalis nostri festivitas et consuetudinis solemnitas exigit, ut de profectu nostro omnipotenti Deo, quæ debentur gratiæ, sub cunctorum Sacerdotum frequentatione et præsentia redderentur: sed quia charitatem tuam ad devotionis occursum inæqualitate corporis perhibes impeditam, necesse est ut

rationis, qui ad tuam mercedem pertineat, eidem redemptori nostro, in qua lætari possis, exhibeas.

a In natali Papæ. Conveniebant Episcopi Italix ad diem natalem summi Pontificis. De Anastasio Paulinus epist. 16 ad Delphinum: « Interposito tempore etiam ad natalem suum, quod consacerdotibus suis tantum deferre solet, invitare dignatus est, nec offensus est excusatione nostra, etc. » Hinc observatio, consacerdotes tantum, id est, Episcopos jure ordinario vocatos, reliquos privilegio.

Sixtus in epistola, qua gratulatur Cyrillo initam inter Ecclesias dissidentes pacem. « Ad beatum Petrum fraternitas universa convenit: ecce auditorium conveniens auditoribus, conveniens audiendis, habuerunt Coepiscopi nostri congratulationis testem, quem habemus honoris exordium: sanctiæ namque et venerabili Synodo, quam natalis mihi dies favente Domino congregarat, quia sic credendum est, ipse præsedet, etc. » Et in epistola ad Joannem Antiochenum. *Audivit universa fraternitas, quæ ad natalis mei convenerat diem, etc.* Observa concursum Episcoporum appellari Synodum, et in ea de rebus, quæ inciderent, tractatum.

S. Leo Sixti successor, in sermone, qui vulgo dicitur secundus in anniversario assumptionis suæ. « Venerabilium quoque fratrum et consacerdotum meorum desiderata mihi et honoranda præsentia hinc sacratio est atque devotior, si pietatem hujus officii, in quæ adesse dignati sunt, ei principaliter deferunt, quem non solum hujus sedis Præsulem, sed et omnium Episcoporum noverunt esse Primatem. »

Hilarius Leonis successor epistola prima ad Ascantium: « Lectis in conventu fratrum, quos natalis mei festivitas congregarat, litteris vestris, etc. Et epist. 8. Præsidente fratrum numero concilio, et ex diversis provinciis ad diem natalis nostri in honorem beati Petri Apostoli per Dei gratiam congregato, etc. »

Observanda hic tria: mos conveniendi, mos invitandi, et forma invitationis. Discimus veterem morem conveniendi, tum ex his testimoniis, tum ex Diurno: morem invitandi per litteras, ex epist. 16.

A concedamus veniam, quidquid infirmitas exigit corporis: quia ubi necessitas interest, voluntas non vocatur ad culpam: cupimus tamen, recuperata sanitate, pro tempore ea, quæ oportet, affectione pensetur.

TITULUS XVI.

Epistola ad Episcopum exhortandum

Miramur nimis fraternitatis tuæ reverentiam, quod immemor ^c pollicitationis; quam temporibus consecrationis 81 tuæ, beato Petro Apostolorum Principi præbuiti, huic Apostolicæ sedi post biennium adfuturum, ut tuo te Pontifici præsentasses. Ecce quot lapsa sunt tempora, et minime advenisti: sed in præsentem moneo reverentiam tuam, ut mox susceperis præceptionis nostræ litteras, absque aliqua excusatione celerius apud nos convenias: quod si distuleris, superbix fastu elatus, scias te, ex auctoritate Domini mei summi Apostolorum Principis beati Petri, a Missarum solemnibus esse suspensum, quoad usque tuam nobis præsentiam exhibeas.

TITULUS XVII.

Epistola consolatoria.

Apostolici sermonis sumentes principium clama-
mus: *Quis infirmatur, et ego non infirmor (I Cor. xi, v. 27)?* Alio etiam inquit loco: *Si unum membrum patitur, compatiuntur et cætera membra (I Cor.*

Paulini ad Delphinum, et longe clarius ex his Diurni verbis, *ex more missis a me litteris invitatis: formam litterarum, ex Diurno solo.*

Quare formula hæc singularis est: neque enim apud curiosos litterarum Ecclesiasticarum indagatores, Baronium, Sirmondum, et Ferrarium, reperitur, quemadmodum nec excusatoriæ duæ: quamquam possent omnes ad tractorias non absurde revocari; siquidem conventus ille, ad quem invitabantur, Synodus erat, in qua de rebus Ecclesiasticis, si quæ urgerent, agebatur. Id partim exemplis Sixti et Hilari, partim Diurni verbi edocemur.

Etsi vero soli illi, quos dixi, Episcopi ordinationi sedis Apostolicæ subjecti evocarentur, ex omnibus tamen Italix provinciis, imo ex aliis remotioribus concurrissæ Præsules, discimus ex epistola utraque Hilari: respiciunt enim ambæ Concilium Romanum anno 465, habitum xv Kalend. Decembris. Huic vero interfuerunt, præter suburbicarios, Ingenuus Ebredunensis, Sabinus Avenionensis, Maximus Taurinensis, et ex Africa Restitutus et Octavius.

Quorsum vocarentur Episcopi, docet non solum Diurnus, sed etiam S. Leo: nempe, ut in cœtu Sacerdotum Pontifex de sua assumptione ageret Deo gratias: deinde, ut quæ Ecclesiasticus exigit, communiter confirmarentur: denique ut ejusmodi obsequio suum Episcopi Principem agnoscerent.

Primates alios id etiam habuisse in more, ut vocarent ad sui natalis festivitatem Coepiscopos, con-
jicere licet ex allocatione Augustini ad populum Carthaginensem (*Serm. 32. de Verbis Domini*): post concionem enim absolutam, « Quod novit charitas, vestra, inquit, suggerimus, dies anniversarii Domini senis Aurelii crastinus illucescit: rogat et admonet per humilitatem meam charitatem vestram, ut ad basilicam Faustii devotissime venire dignemini.

b Excusatoria. Non qua invitatus Episcopus se excuset, sed qua summus Pontifex imbecillitatis ac senectutis excusationem accipiat.

c Pollicitationis. Vide cautionem Episcopi, qua parte agitur de occurso ad natalem Apostolorum. Consule et notas ad hunc locum.

XII, v. 16). Nam ipsi nos tuis condolentes doloribus, continua quasi valetudine laboramus : quod quia opportunitas est, veluti præsentes charitatis fervore sanctitatem alloquimur tuam, et stylo exarante, illud ad animum Apostolicæ consolationis reducimus, quo consolatur mœrentes : *Omne gaudium existimate, fratres, cum in tentationes varias incideritis (Jac. 1, v. 2). Ipsa quoque Veritas docet : Beati eritis, cum vos oderint homines, et persecuti fuerint, atque dixerint adversum vos omne malum (Matth. v, v. 11), et reliqua. Pro quo pollicetur, mercedem eis reconditam esse copiosam in cœlis. Quia vero in sæculo exercitium tribulatio est, ut æquanimiter toleres eventus, tuam unanimem charitatem admonemus, ne iste tibi casus aliquam ingerat pusillanimitatem. Labor enim est, per quem fructum te credimus spiritalem recipere a Christo. Illud namque recole dictum Pro-*

phetae canentis : Euntes ibant et flebant, mittentes semina sua, venientes autem venient in exultatione portantes manipulos suos (Psal. cxxv, v. 6).

His denique prelibatis, consolare, sancte frater, et esto **82** robustus : illius enim præsidio te confidimus ad propriam redire sedem, pro cuius amore tantam peregrinationis contumeliam sustines. Nam nostra apud Christum indesinens est deprecatio, ut ipse, compressa insania sævientium, ad propriam te revocet sedem. Laborare nisibus totis non quiescimus, ut modis quibus potuerimus, ejus auxilio facti, te tuæ reducamus sedi, et in aliquo nou hæsites, nec te superdua opprimat tristitia : votis enim nostris Christum Dominum nostrum favere cito confidimus, atque credimus, quod, eo miserante, lætus concessam recipias ad regendum Ecclesiam, ut læta jam mente Christo feramus laudes.

CAPUT IV.

DE USU PALLII.

ARGUMENTUM. — Pallium summi pontifices aliquando præsentibus dabant, aliquando mittebant absentibus. Dandi præsentibus antiquum ritum exhibet Ordo Romanus. Litterarum, quibus mitteretur, formulæ quatuor hæc continentur.

TITULUS I.

• Si pastores ovium solem geloque pro gregis sui custodia die ac nocte ferre contenti sunt, et ut nequaquam ex eis, aut errando pereant, aut ferinis laniatæ morsibus moriantur, oculis semper vigilantibus circumspectant, **83** quanto sudore quantaque cura debeamus esse pervigiles, nos qui pastores animarum dicimur, attendamus : susceptum officium exhibere erga custodiam dominicarum ovium non cessemus, ne in die divini examinis, pro desidia nostra, ante summum pastorem, negligentia reatus nos excruciet, unde modo honoris reverentia sublimiores inter cæteros judicamur.

Pallium autem fraternitati tuæ ex more, ad mis-

• Si pastores. Nullus plane dubito, quin hæc formula desumpta sit ex Gregorio Magno, non tamen fortasse tota ex uno loco, sed ex diversis hinc et inde. Id fragmenta quædam variis epistolis inserta produunt : id suadet stylus, qui totus Gregorianus est : suadent et Gregorianæ sententiæ. Quod cum per se clareat, elucere tamen potest manifestius ex collatione cum epistolis, quas S. Pontifex, cum pallium mitteret, aut episcopus recens ordinatos monitis instrueret, ad diversos scripsit, præsertim vero ad Maximum Salonitanum episcopum.

Formulam hanc magna ex parte Joannes VIII adhibuit, cum anno 878. Walloni Metensi episcopo pallium mitteret : descripsit enim verbo ad verbum ad hæc usque, *indiscretus inveniat*. Adhibuit etiam Leo VII, ann. 935, cum pallium tribueret Gerardo Lauriacensi : sicut et Alexander II anno 1062 cum pariter pallium Petro Dalmatiæ episcopo dirigeret. Juvat Joannis, Leonis et Alexandri epistolas cum formula Diurni componere : inde enim et usus manifestior fiet, et ecclesiasticæ eruditionis nonnihil existet.

In ordine Romano, cum ordinatur episcopus, in exhortatione ordinantis, habentur hæc exordio for-

sarum solemnia celebranda transmismus, quo non aliter, Ecclesiæ tuæ privilegiis in suo statu inmentibus, uti largimur, quam decessores prædecessoresque tuos usos esse incogitum non habes.

Cujus quoniam indumenti honor modesta actuum vivacitate servandus est, hortamur, ut ei morum tuorum ornamenta consentiant, quatenus auctore Deo, recte utrobique possis esse conspicuus.

Itaque vita tua filiis tuis sit regula : in ipsa, si qua torpidudo illis invecata est, se erigant : in ea quod imitentur, aspiciant : in ipsa semper considerando proficiant, ut tuum, post Deum, videatur esse, bene quod vixerint.

• Cor ergo neque prospera, quæ temporaliter **84**

mulæ nostræ admodum similia : « Si pastores animalium pro commodo temporali, tanto semetipsum labore afficiunt, ut oves dominorum suorum absque damno custodiant, et lucrum acquirere possint : quid nos e contra in die districti iudicii dicturi sumus, quando apparerit pastor pastorum, etc. »

• Cor ergo neque, etc. Adeo similia sunt, quæ Gregorius Magnus scribit ad Maximum Salonitarum, lib. vii epist. 130, ut quæ habet Diurnus, non aliud esse videantur, quam Gregorianæ exhortationis explicatio. « Pallium ad sacra Missarum solemniam utendum ex more transmismus, cujus vos volumus per omnia genium vindicare : hujus enim indumenti honor humilitas atque justitia est : tota ergo mente fraternitas vestra se exhibere festinet in prosperis humilem, et in adversis, si quando eveniant, cum justitia erectam, amicam bonis. Et perversis contrariam nullius unquam faciem pro veritate loquentis premens, misericordiæ operibus juxta virtutem substantiæ insistentis ; et tamen insistere etiam ultra virtutem cupiens, infirmis compatiens, bene valentibus congaudens, aliena damna propria deputans, de alieniis gaudiis tanquam de propriis exsultans : in corrigendis autem vitis sæviens, in fovendis virtu-

blandiantur, extollant, neque adversa dejiciant; sed, A pliori tamen nostro gratias agimus, quod eam in ipsa etiam brevitate rectam esse cognovimus.

Nullum apud te locum odia, nullum favor indiscretus inveniat: benignum te boni sentiant, districtum mali cognoscant: insontem apud te suggestio mala non faciat, nocentem gratia non excuset: remissum te delinquentibus non ostendas, ne quod ultus non fueris, perpetrari permittas.

Sit in te et boni pastoris dulcedo, sit et iudicis severi districtio: unum scilicet, quod innocentes viventes foveat; aliud, quod inquietos feriendo a pravitate compescat. Sed quoniam nonnunquam præpositorum zelus, dum districtus malorum vult vindex existere, transit in crudelitatem correctio, iram iudicio refræna, et censura disciplinæ sic utere, ut et culpas B serias, et a dilectione personarum, quas corrigis, non recedas.

Misericordem te, prout virtus patitur, pauperibus exhibe. Oppressis defensio tua subveniat: opprimentibus modesta erectio contradicat: nullius faciem contra justitiam accipias. Nullum querentem justitiâ despiciat: custodia in te æquitatis excellat, ut neq; diviti potentia sua aliquid apud vos extra viam quædeat rationis audere; nec pauperem de se sua faciat humilitas desperare: quatenus, Deo miserante, talis possis existere, qualem sacra lectio præcepit dicens: *Oportet episcopum irreprehensibilem esse* (I Tim. III, v. 2).

Sed his omnibus uti salubriter poteris, si magistram charitatem habueris, quam qui seputus fuerit, a recto tramite non recedit.

Ecce, frater charissime, inter multa alia, ista sunt sacerdotii; ista sunt pallii. Quæ si studiose servaveris, quod foris accepisse ostenderis, intus habes.

¶ Fidem autem, quam in tuis epistolis breviter adseripisti, licet latius explanare debueras, redem-

tibus adiutorum animos demulcens, in ira iudicium sine ira tenens, in tranquillitate autem severitatis suæ censuram non deserens. Hæc est, frater charissime, pallii accepti ratio, quam si sollicite servaveris, quod foris accepisse ostenderis, intus habes.

¶ Fidem autem. In sequenti formula fit pariter mentio fidei minus explicate, quam deceret, exposite. Ex utraque constat. I. Fidem mitti solitam ab episcopis ad sedem apostolicam, cum pallium scripto peterent. II. Utramque formulam pertinere ad episcopos, qui sedis apostolicæ ordinationi non subiacebant: hi enim et ordinabantur Romæ, et fidem in ordinatione profitebantur. III. Ambas etiam paulo post synodum Quintam esse compositas: tunc enim opus erat enucleatius fidem suam exponere, propterea quod schismatici plures Quintam synodum non admittent, atque ita eam recipere, testimonium foret orthodoxiæ. IV. Utriusque auctorem, aut informatorem potius, esse Gregorium Magnum: nullus enim fuit curiosior fidei professionisque V Synodi exactor: unde in professionibus fidei, quas vel summi pontifices vel episcopi emitterent, tam expressa utriusque mentio fiebat.

Ad hunc locum illustrandum valet plurimum, quod a Gratiano refertur, cap. *Optatum*. D. C. ex epistola Joannis VIII ad Willibertum Coloniensem: *Optatum tibi pallium nunc conferre nequivimus, quia fidei tuæ paginam minus, quam oporteat reperire, comperimus: cum videlicet in ea nullam sanctarum uni-*

versalium Synodorum, in quibus fidei nostræ symbolum continetur, nec decretalium Romanorum pontificum constitutorum, secundum morem, feceris mentionem; sed nec illam propria subscriptione munieris, nec aliquem, qui hanc jurejurando firmaret, miseris.

¶ Sancta Trinitas, etc. Hæc clausula superiorem Ecclesiæ ætatem sapit: nulla porro hac in formula, sicut neque in consequentibus tribus, fit mentio plenitudinis potestatis, nulla fidelitatis et obedientiæ peculiaris erga sedem Apostolicam, nulla vicis Apostolicæ atque auctoritatis in episcopos, nulla denique, nisi in tertia, petitionis vehementis; sed tantum ornatus, et incitamenti ad sanctius vitam instituendam.

¶ Officium sacerdotis. Quin secunda hæc formula ex Gregorio Magno accepta sit, nullus est dubitandi locus: id aperte stylus, id sententiæ, id media fero pars quatuor in locis apud Gregorium totidem verbis repetita docet. Præfatio ad hæc usque verba *remuneratione lætificet*, legitur in epistola xi Leonis noni ad Joannem Salernitanum.

¶ Prædicationem tuam vita, etc. Locus affinis apud Gregorium epist. 113, lib. vii, ind. 2, cum Siagrio Augustodunensi pallium mitteret: *« Oportet, ut enixius in cunctis se studiis fraternitas vestra exerceat, et circa subjectorum actus cura sit vigilans, ut vestrum illis exemplum, instructio, et vita magistrâ sit, etc. »*

¶ Sancta Trinitas, etc. Hæc clausula superiorem Ecclesiæ ætatem sapit: nulla porro hac in formula, sicut neque in consequentibus tribus, fit mentio plenitudinis potestatis, nulla fidelitatis et obedientiæ peculiaris erga sedem Apostolicam, nulla vicis Apostolicæ atque auctoritatis in episcopos, nulla denique, nisi in tertia, petitionis vehementis; sed tantum ornatus, et incitamenti ad sanctius vitam instituendam.

¶ Officium sacerdotis. Quin secunda hæc formula ex Gregorio Magno accepta sit, nullus est dubitandi locus: id aperte stylus, id sententiæ, id media fero pars quatuor in locis apud Gregorium totidem verbis repetita docet. Præfatio ad hæc usque verba *remuneratione lætificet*, legitur in epistola xi Leonis noni ad Joannem Salernitanum.

¶ Prædicationem tuam vita, etc. Locus affinis apud Gregorium epist. 113, lib. vii, ind. 2, cum Siagrio Augustodunensi pallium mitteret: *« Oportet, ut enixius in cunctis se studiis fraternitas vestra exerceat, et circa subjectorum actus cura sit vigilans, ut vestrum illis exemplum, instructio, et vita magistrâ sit, etc. »*

sit: ad desiderium æternæ vitæ, docente te, suspirant: tuo viventes exemplo, ad eam perveniant: temporalia despiciant, et quæ transitoria sunt, contentantes, ad ea semper, quæ nullo sine clauduntur, anhelant.

In his igitur studium adhibe, in his tota mentis intentione persiste: quatenus dum tua prædicatione atque §7 imitatione hæc fuerint consecuti, tanto majora a Deo nostro recipias, quanto congrua sollicitudine lucrandis ei animabus officii tui exercere opera minime destiteris.

Pallium præterea, juxta antiquam consuetudinem, fraternitati tuæ transmisimus, quo ita uti memineris, sicut prædecessores nostri tuis prædecessoribus concessere, a privilegiorum tuorum scilicet integritate servata.

Fidem autem fraternitatis tuæ, quamvis in epistola quam direxisti, subtiliter debuisses exponere; verum tamen lætamur in Domino, qui eam rectam esse ex solemnibus confessionibus didicimus.

Præterea pervenit ad nos, quod sacri ordines in illis partibus cum datione commodi conferantur: quod si ita est, mens dico, gemens denuntio, quia, cum sacerdotalis ordo intus cecidit, foris quoque diu stare non poterit: scimus quippe ex Evangelio, quid Redemptor noster per semetipsum fecerit, quia ingressus templum cathedras vendentium columbas evertit (Matth. xxi, v. 12). Columbas enim vendere, est de Spiritu sancto, quem Deus omnipotens consub-

^a Privilegiorum integritate servata. Cum mitteretur pallium, aut concedebantur primum, aut concessa pridem confirmabantur privilegia. Gregorius Magnus concedit primum Siagrio, «cujus indumenti ne magnificentiam nudam videamur modo contulisse, hoc etiam pariter prospeximus concedendum.» Et postea: «Omnia rationis ordo nos admonet, ut cum usu pallii aliqua largiri privilegia debeamus.» Confirmationis olim consessorum ubique passim exempla occurrunt.

^b Præterea pervenit, etc. Totus hic locus de simoniaca ordinum collatione, desumptus est ad hæc usque verba, pro qua re admono, ex lib. iv epist. Gregorii Magni epist. 50 ad Virgilium Arelatensem, cum ei pallium mitteret; et epist. 55 ad Joannem Corinthiorum episcopum, sed præsertim ex epistola ejusdem libri lvi ad episcopos Græciæ, in qua paucis immutatis continetur clausula exhortatoria, quæ in aliis duabus desideratur. Reperitur quoque lib. v epistola 7 ad episcopos Epiri, usque ad hæc verba, *Oramus, etc.*, cui tamen clausulæ alia fere par respondet.

Inde vero colligere est quantum Simoniaca lues ea tempestate grassaretur, quantumque sanctissimus Pontifex in ea abolenda laboraverit. Quid porro Simoniæ nomine comprehenderet, satis aperte docet epistola 44, lib. iv. Locum consule, et si vis, inde oculos in nostra tempora reflecte. Insertus est locus idem epistolæ 94 Joannis VIII qua Rostagno Arelatensi pallium mittit, tom. IX, conc. Gen. novæ editionis.

^c *Oramus, etc.* Idem fere est apud Gregorium epilogus, in epistola ad Virgilium Arelatensem.

^d *Pallii usum.* Hac formula Symmachus ann. 501 pallium misit Theodoro Laureacensi episcopo, ut habetur in nova collectione conciliorum, inter epistolas Symmachii epist. 11, quæ ex appendice chronici Reicherspergensis, et Metropoli Salisburgensi Hondii

stantialem sibi, per impositionem manuum hominibus tribuit, commodum temporale percipere: ex quo, ut prædixi, malo jam inuitur, quid subsequatur: quia qui in templo Dei columbas vendere præsumperunt, eorum, Deo iudice, cathedræ ceciderunt, quia videlicet error in subditos cum augmento propagatur: nam ipse quoque, qui pretio ad sacrum honorem perducitur, jam in ipsa proventus sui radice vitiat, paratus est aliis venundare quod emit. Et ubi est quod scriptum est: *Gratis accepistis, gratis date* (Matth. x, v. 8).

§8 Cum prima contra sanctam Ecclesiam Simoniaca hæresis sit exorta, cur non perpenditis, cur non videtis, quoniam cum quisque cum pretio ordinat, provehendo agit, ut hæreticus fiat?

B Pro qua re admono atque obtestor, ut omnino debeas esse sollicitus, ut nihil sibi commodi datio, nihil gratia, nihil quarumlibet supplicatio personarum in sacris ordinibus vindicet: sed ille ad hoc officium perducatur, quem morum gravitas commendat, et actiones: nam si, quod non credimus, fieri tale aliquid senserimus, canonica illud, ut dignum est, severitate corrigemus.

^c *Oramus omnipotentem Deum, ut sua te munitione circumtegat, et sacerdotii susceptum officium operibus implere concedat.*

TITULUS III.

Item aliud.

^d *Pallii usum, quem ad sacerdotalis officii deco-*

^c desumpta dicitur. Legitur etiam apud Goldastum in appendice documentorum.

Hac eadem forma Cæsario Arelatensi missum a eodem Symmacho pallium dubitare vix licet. Quamvis igitur Symmachus ad Cæsarium litteras perisse doleat vir doctissimus Thomasius, opinor tamen jacturam inde posse sarciri.

Missum porro pallium Cæsario a Symmacho, discimus ex litteris Vigilius papæ ad Auxanium Arelatensem datis ann. 543. «Quia, inquit, digna credimus ratione compleri, ut agentis vices nostras pallii non desit ornatus, usum tibi ejus, sicut decessori tuo prædecessor noster sanctæ recordationis Symmachus legitur contulisse, beati Petri sancta auctoritate concedimus.»

Sunt qui credant, ante Symmachum a nullo pontifice datum pallium ulli episcopo, præterquam Ostiensi a Marco papa ann. 336 ut eo summi pontificis ordinator insigniretur: in eamque sensum interpretantur, quod Vigilius solius Symmachii meminit, non item prædecessorum aliorum. Verum verba hæc formulæ, *majorum more, et secundum morem tuæ ecclesie*, credulitatem hanc evertunt: sit enim mentio, et *majorum*, qui plures: et *moris*, qui factio uno non inducitur.

Hac etiam forma, paucis immutatis, usus est Paschalis I cum Bernardo Viennensi episcopo pallium mitteret ann. 817. Paucis, inquam, immutatis: nam quinque linearum præfationem præposuit, et solemnem temporum illorum clausulam subjunxit, facta mentione notarii; et confirmationem privilegiorum addidit, de quibus formula hæc silet; et pauca quædam antiquæ formulæ verba prætermisit, quæ retineri satius erat. Vide appendicem Tomi VII Conciliorum generalium postremæ editionis pag. 1869 et observa obiter, formulam hanc diurni trecentis saltem annis usitatam fuisse, nempe ab ann. 501 quo Symmachus vivebat, ad 817 quo scribebat

rem, et ad ostendam unanimam, quam cum A beato Petro apostolo universum gregem dominicarum ovium, quæ ei commissæ sunt, habere non dubium est, **90** Apostolicam sedem, sicut decuit, possidisti, ut pote ab eisdem apostolis fundatæ Ecclesiæ episcopus, majorum petitioni libenter indulsumus, et ad ostendam in te tuamque Ecclesiam, ejusdem sedis Apostolicæ charitatem, ex nostri etiam tibi usu pallii, quo secundum tuæ morem uti possis Ecclesiæ, illud destinasse significamus. Fraternitatem tuam congrue ac necesse commomentes, ut et creditæ tibi Ecclesiæ opus, et Apostolicæ in te sedis benevolentiam affectumque considerans, ita Deo regente cor tuum, commissam exsequi gubernationem studeas, ut adeptus, cujus ornaris officio, dignitate, et probitate morum, et vivacitatis sollicitudine, et custodia B integritate fidei, amplius studeas adornari.

Paschalis. Saltem dixi: nam ut simplicissima est, primaque omnium, quæ ad nos cum expressa pallii mentione pervenerunt, ita antiquissima videtur: sunt enim additamenta, quæ in aliis cernuntur, posteriorum temporum a pristina simplicitate recedentium indicia.

^a *Apostolicæ, etc.* Tota quanta est, verbo ad verbum continetur lib. v. epist. 8, Gregorii Magni ad dominum episcopum Messanensem scribentis ann. 595; continetur etiam epistola ejusdem libri 18 ad Joannem Syracusanum. Præfatio ad hæc usque verba, *prævidimus concedendam*, posita fuerat in

90 TITULUS IV.

Item aliud Episcopis Sicilia.

‘Apostolicæ sedis benevolentia, et ^b antiqua consuetudine provocati, fraternitati tuæ, quam in Ill. Ecclesia gubernationis suscepisse constat officium, pallii usum prævidimus concedendum, illis videlicet temporibus atque eo ordine, quibus decessorem quoque tuum usum esse non ambigis.

Hoc nihilominus admonentes, ut sicut a nobis hujusce decoris usum, ad sacerdotalis officii honorem, accepisse te gaudes: ita etiam morum atque actuum probitate, ad gloriam Christi, nostra susceptum auctoritate sacerdotale adornare contendas officium. Sic etenim alterno eris invicem honore conspicuus, si ad hujusmodi corporis habitum, mentis quoque tuæ bona concordent

Omnia etiam privilegia, quæ tuæ pridem concessa esse constat Ecclesiæ, nostra auctoritate firmamus, et inlibata decernimus permanere.

epistola 54, lib. iv, ad Marinianum Ravennatem.

^b *Antiqua consuetudine.* Apud Gregorium, *antiquæ consuetudinis ordine.* Inde vero confirmantur tria. I. Etiam ante Symmachi tempora a summis pontificibus missa esse episcopis pallia; neque enim esset antiqua consuetudo, quæ centum annos non saperet. II. Missa esse pallia non metropolitibus tantum, sed etiam episcopis quibuscumque: temporibus enim Gregorii nullus erat in Sicilia præsul, qui metropolitæ jus haberet. III. Quibus incrementis Messanensis civitas in archiepiscopalem evasit.

^c *Non ambigis.* Apud Gregorium, *non ambigimus.*

91 CAPUT V

DE PRÆCEPTIS SUMMI PONTIFICIS AD EPISCOPOS SUÆ ORDINATIONIS, DE SACRIS LOCIS ET SANCTORUM BELIQUIIS.

ARGUMENTUM.—Formulis hoc capite comprehensis describuntur præcepta summi pontificis ad episcopos suæ ordinationis, de locis sacris, sanctorumque reliquiis. Mandat vero loca sacra, id est, basilicas, oratoria, baptisteria et altaria consecrari, sanctuaria collocari, reliquias concedi vel recondi, levare corpora sanctorum, et benedictiore loco reponi; præfici presbyteros oratoriis et basilicis. Sunt hic porro non præceptorum tantum, sed etiam petitionum formulæ.

TITULUS I.

C

Episcopo, de ordinando presbytero.

Presbyter, qui basilicæ Masse Ill. præfuerat, præsentis sæculi dicitur vita privatus, in cujus locum ab his, quorum interest, Ill. Diaconus substitui postulatur; cujus vitam et conversationem charitas tuâ diligenti examinatione perquirat: et si vitæ meritis venerabilium canonum per omnia suffragatur auctoritas, ^a vespere Sabbati, sine suffragatione, eum presbyterum solemniter ordinabis: quatenus sub ecclesiasticæ disciplinæ observatione dignus sit, qui memoratam incalpaibiliter gubernare possit Ecclesiam.

^a *Vespere Sabbati.* Congruis nempe temporibus jejuniorum. Vespere autem sabbati, si more antiquo intelligatur, aliud nihil est, quam pars illa diei, qua nondum jejunium solutum esset: atque adeo

92 TITULUS II.

Item aliud.

Filius noster Ill. postulavit, in oratorio instantia sua consecrato, debere sibi ordinari presbyterum: et ideo si fraternitas tua videt expedire, aut quæ donata sunt, possunt servientibus sine querela sufficere. Suprascripti desiderii præbentes effectum, præsentis præceptione censemus, ut in eodem loco ordinare, tempore competenti, charitas tua debeat presbyterum, qui sit dignis moribus, et fide perfectus.

TITULUS III.

Petitio dedicationis oratorii.

Domino sancto et beatissimo Patri Patrum Ill. papæ famulus vester.

etiam prima pars diei Dominicæ, si ad eam usque protraheretur jejunium. Vide epist. S. Leonis ad Dioscorum.

Ad augmentum catholicæ religionis pertinet, quod A
sians in honore sanctorum loca venerabilia divino
cultui consecrantur.

In prædio quidem III. juris mei basilicam, sumptu
proprio, me suggero construxisse, quam in honore
sanctorum II. et III. martyrum desidero consecrari:
cui basilicæ ad luminaria, vel ad alimoniam ibidem
servientibus offero II. et III.

Quapropter quæso apostolatam vestrum, uti detis
præceptiones vestras ad III. venerandum civitatis III.
Antistitem, quatenus supra memoratam basilicam
debeat sacrosanctis mysteriis consecrare, ut hoc
facto, beatitudinis vestræ temporibus sancta venero
amat augmentum.

Promitto pariter, nihil mihi de eodem loco ulter- B
rius vindicandum, nisi processione gratiam, quæ
Christianis omnibus in commune debetur.

¶ Pari prece depono, ut datis affatibus vestris
ad III. venerandum III. civitatis episcopum, quatenus
possit mihi reliquias supra memoratorum sanctorum
solemniter contradere.

TITULUS IV.

Responsum oratorii dedicandi.

* Petitoria III. nobis insinuatione suggessit, quod
habetur in subditis: in fundo III. juris III. orato-
rium se pro sua devotione fundasse, quod in hono-
rem sancti III. desiderat consecrari.

Et ideo fraternitas tua, si in tax parochiæ memo-
rata constructio jure consistit, et nullum corpus ibi
constat humatum, percepta primitus donatione legiti-
ma, id est, III. et III. vel III. præstantes liberos a
fiscalibus titulis, solidos tot, gestisque municipalibus
allegatis, prædictum oratorium absque missis publi-
cis, solemniter consecrabit, ita ut in eodem loco,
nec futuris temporibus baptisteria construatur, nec
presbyterum constituas cardinalem.

Sed etsi missas fieri sibi forte maluerit, a dile-
ctione tua noverit presbyterum postulandum, qua-
tenus nihil tale a quolibet alio sacerdote nullatenus
præsumatur. Sanctuaria vero suscepta, sui cum re-
verentia, collocabis.

* Petitoria. Hac formula bis usus reperitur Pela-
gius I, semel Eleutherio, iterum Alterio episcopo
scribens, si credimus Holstano, qui ex collectione
cardinalis Deusdedit epistolam illas duas cum alijs D
excerpsit.

Usus est deinde Gregorius Magnus tribus in locis,
lib. VII, epist. 85, indict. 2; lib. VIII, epist. 63 ad
Decium Lilybetanum, et lib. XI epist. 20 ad Passi-
vum Firmanum.

¶ Sanctuaria, etc. Tota hæc formula, quemadmo-
dum et consequentes duæ, desumpta est ex epist.
26, lib. IX S. Gregorii: habetur etiam lib. 7, epist.
107.

Sanctuaria porro sunt vel ipsæ sanctorum reli-
quæ, vel potius reliquiarum thecæ, vel, ut aiunt,
reliquaria.

* Beneficia sancti archangeli. Beneficiorum nomine
intelligi reliquias, discimus ex S. Greg. epist. 72,
lib. 2, ubi mentio fit de cruce a summo pontifice
missa ad Dynamium, in qua beneficia catenæ S. Pe-
tri, et craticulæ S. Laurentii inserta erant. Sed quæ-
sierit aliquis, quæ tandem cogitari possint beneficia

94 TITULUS V.

Responsum de sperandis sanctuariis.

¶ Sanctuaria beati III. III. oblata petitione sibi po-
stulat debere concedi, quatenus in ejus nomine basi-
lica propriis constructa sumptibus solemniter con-
secrari debeat: et ideo, frater charissime, præfati
desideriis, ex nostra te præceptione convenit obe-
dire, uti devotionis suæ, in consecratione quam po-
stulat, potiatur effectu.

TITULUS VI.

De dandis sanctuariis.

In oratorio ab III. constructo, quod jubente de-
cessore nostro, in honorem beatorum III. et III.
dicitur consecratum, beati Martyris III. accepta
sanctuararia dilectio tua, sub congrua devotione, re-
stituatur, ut supradicti sancta religiosa petitio, per
operam sacerdotalis officii, mereatur effectum.

TITULUS VII.

De dando beneficio sancti angeli.

III. c beneficia sancti Archangeli, oblata petitione,
sibi postulat debere concedi, quatenus in ejus no-
mine oratorium ¶ propriis constructum sumptibus
possit solemniter consecrari: et ideo, frater cha-
rissime, præfati desiderii, ex nostra te præceptione
convenit obedire, uti devotionis suæ, in consecra-
tione quam postulat, potiatur effectu.

TITULUS VIII.

Responsio de dedicando oratorio intra monasterium monachorum.

¶ Religiosis desiderii sine difficultate præstari
debet effectum. Quoniam III. Sancti III. in loco, in
quo monachi habitant, oratorium, pro voto suo
dixit esse fundatum, dilectionem tuam præsentibus
jussionibus duximus admonendam, quatenus ad
prædictum locum, cum postulaverit, ingranter
accedas, veneranda solemnia dedicationis impen-
dens, ut quotiens necesse fuerit, a presbyteris Ec-
clesiæ in supra scripto loco deservientibus celebren-
tur sacrificia veneranda missarum: ita ut in eodem
monasterio, neque fraternitas tua, neque presbyteri,
præter diligentiam disciplinæ, aliquid molestiarum

et reliquiæ S. Michaelis: nomine enim angeli sig-
nificari Michaelem, certum est. Responderi po-
test, fuisse fortasse ramentum ex lapide, in quo
olim archangelus apparuit, aut in Gargano monte,
aut alibi uspiam. Credibilius tamen videtur fuisse
pallium altari seu memoriæ sancti archangeli im-
positum, et pro benedictione petentibus dono da-
tum.

Hanc conjecturam auget, et vix non indubitata
reddit, quod mihi a V. C. Stephano Baluzio com-
municatum est, Excerptum ex Historia ms. monaste-
rii S. Michaelis Cuxavensis in diocesi Helvensi,
quam Garsias ejusdem loci monachus composuit
circa annum MXXX. Sic enim habet: *Sunt reliquiæ
ipsius gloriosi archangeli Michaelis, ex pallio sollicit
ejus sanctæ memoriæ.*

¶ Religiosis, etc. Habetur totidem verbis apud
Gregorium lib. VII, epist. 49. Inde vero constat,
quod fuerit jus episcoporum et presbyterorum in
consecrata oratoria: quod monachorum in obla-
tiones.

Inferant, ut si quid pro diversorum devotione commoditatis accesserit, sibi æstiment vindicandum, cum monachis in eodem loco deservientibus debeat proficere, quidquid offerri constiterit.

98 TITULUS IX.

De recondendis reliquiis intra monasterium.

Religiosis desideriis sine difficultate præstari decet effectum : atque ideo, quoniam Ill. abbas monasterii Ill. vel Ill. qui est supradicti monasterii, oratorium pro voto suo dixit esse fundatum, postulans, ut dedicari debeat : dilectionem tuam præsentibus jussionibus duximus admonendam, quatenus ad prædictum locum, cum postulaverit, ingravante accedas, veneranda solemnia dedicationis impendens, ut quotiens necesse fuerit, a presbyteris ecclesie in eodem loco deservientibus, celebrentur sacrificia veneranda missarum.

Ita ut in eodem loco, neque fraternitas tua, neque presbyteri, præter diligentiam disciplinæ, aliquid molestiarum inferant; aut si quid pro diversorum devotione commoditatis accesserit, sibi æstiment vindicandum : cum monachis in eodem loco deservientibus debeat proficere, quidquid constiterit offerri.

Sanctuarium vero suscepta sui cum reverentia collocabis.

TITULUS X.

De recondendis reliquiis b intra episcopium.

Quoniam dilectio tua sanctuarium beati Ill. sibi nostra voluntate concessa, in oratorio, quod in nomine ejusdem 97 beati martyris intra episcopium civitatis suæ asserit construxisse, postulat recondenda, ut in ejus honorem locus ipse debeat c consecrari, fraternitati tuæ, si tamen nullum illic humatum corpus esse claruerit, quæ postulas, indulgemus, quatenus desiderii tui, Deo auctore, potiaris effectu.

TITULUS XI.

Petitio Episcopi.

Ad laudem summi certum est pertinere Pontificis, quotiens sanctarum Basilicarum copia videtur accrescere. In fundo Ill. in nostro territorio constituto, Basilicam me propriis sumptibus certum est fabricasse, quam, Deo auctore, vobis propitiis, in honorem sancti Ill. martyris consecrare desidero, d cui Basilicæ ad sarta tecta, vel ad alimoniam custodum, de ipsius fundi Ill. et Ill. offero : ideoque ore apostola-

^a Religiosis desideriis, etc. Desumpta formula ex lib. II, epist. 98, S. Gregorii scribentis ad Fortunatum Neapolitanum de monasterio Gratiolæ Abbatissæ consecrando. Affinis est etiam epistola 52, libri I, quæ est ad Joannem episcopum Surrentinum.

^b Intra episcopium. Nota disciplinam temporis, per quam licebat quidem episcopo civitatis suburbicariæ domesticum habere oratorium, sed quod rite consecraretur : nec prius tamen, quam a summo pontifice indultum fuisset. Unde Gelasius epist. 9 ad episcopos Lucaniæ, etc. cap. IV, Basilicæ noviter institutas, non petitis ex more præceptionibus dedicare non audeant. Quibus ex verbis id, ab anti-

tum vestrum, uti, data jussione vestra, in prædicti sancti Ill. martyris honorem, Basilicam passim dedicare.

TITULUS XII.

Item Responsum.

Basilicam, quam dilectio tua, in honorem beatorum Apostolorum Ill. et Ill. nuper fabricasse commemorat, facultatem tribuimus dedicandi, præcipue si ea spatia Ecclesie tuæ juris esse testaris, in quibus eadem est fundata constructio, in qua etiam benedictiones de sanctuariis 98 Apostolicis, id est, e Palliola de eorum confessionibus, tradidimus collocanda. Providi quoque Pontificis devotione providebis, ut possessionem servientibus ibidem profuturam, quam de propriis facultatibus deputasti, solemniter devotione transcribas.

TITULUS XIII.

Item Responsum.

Ill. in solo sibi concessa ab Ill. et in Ill. fundo, petitione oblata, dudum se asserit Monasterium condidisse, in quo nuper oratorium, quod deerat, esse commemorat, petens hoc in honorem Sancti Ill. debere dedicari.

Et ideo, frater carissime, si in tuæ diocesis jure consistit antedicta fundatio, præsentis præceptione suscepta, oratorium memoratum solita benedictione sacrabis. Sic tamen ut non illud publica processione a conditore aliquatenus teneatur : congregationi tantummodo, quæ illic esse noscitur, sacra mysteria celebrabis, quatenus religiosa congregatio, citra strepitum plebis, Domino die noctuque valeat supplicare.

TITULUS XIV.

Item Responsum.

Petitionem dilectionis tuæ, boni operis perfectione gaudentes, congrua gratulatione suscepimus : et ideo Basilicam, quam dudum asseris Arianae hæresis speluncam fuisse, nunc sollicitudinis tuæ opera catholice fidei, Christo Deo nostro ac Salvatore nostro regnante, aptaveris concedendam, quam postulas, ut in honorem beatorum Ill. atque Ill. Martyrum debeat consecrari.

Et ideo, frater charissime, si in tuæ parochiæ memorata constructio jure consistit, et nullum corpus ibidem constat humatum, prædictam Basilicam reconciliandi, atque consecrandi, tibi nostris præceptionibus facultatem noveris attributam.

quis jam inde temporibus, servatum colligitur.

^c Consecrari. Nondum invaluerat usus cubicularium, ut ita loquar, clanculariumque oratoriorum. Suum singula oratoria lapideum altare fixum habebant, suam a domus profanæ tecto sejunctam fabricam.

^d Cui Basilicæ, etc. Nota rursus temporum morem, quo quisquis Basilicam ædificaret, deberet simul conferre, quod ad sarta tecta, alimoniam custodum, atque etiam luminaria opus esset.

^e Palliola. Brandea vocat etiam et velamina sanctus Gregorius.

^f Et ideo. Solemnis forma præceptionis, quæ in consequentibus titulis usurpatur.

TITULUS XV.

De altari dedicando.

Relationis tuæ, sed et petitionis oblatæ ab Ill. tempore decurso, necesse fuit rationabiliter respondere: ideoque in altare, quod in Basilica Sancti Ill. olim dedicata constructum dicitur, dilectionis tuæ consecratio aptata perveniat: quatenus ædificatoris devotio desiderii sui plenum sortiatur effectum.

TITULUS XVI.

De recondendo corpore Sanctorum.

Filius noster Ill. suis nobis suggestionibus indicavit, partibus Ill. corpus Beati Ill. noviter fuisse repertum, et quod Ill. gloriosus genitor ejus in Basilica, quam noviter ædificavit, idem corpus statuit collocandum, petitque ut eadem Ecclesia solemniter debeat consecrari,

Ideoque, frater charissime, si in tuæ parochiæ memorata constructio jure consistit, nullumque corpus ibi constat humatum, percepta primitus a prædicto viro donatione legitima, quæ in luminariis ejusdem basilicæ digne possit sufficere, eandem Ecclesiam, convocatis aliis fratribus et Coepiscopis nostris tibi vicinantibus, stude solemniter dedicare, quatenus devotionis suæ in consecratione, quam postulat, potiatur effectu.

100 TITULUS XVII.

Basilica quæ post incendium reparatur.

Basilicam, quam in castro Ill. dilectio tua post incendium asserit reparatam, et in honorem beati Ill. habitatores loci ipsius desiderant consecrari, dedicationis tibi in eo præceptionis nostræ serie facultatem tribuimus, ut fidei devotio competentem sortiatur effectum. ^b Scias sanctuaria noviter missa: sanctuaria vero suscepta sui cum reverentia collocabis.

TITULUS XVIII.

Basilica quæ post ruinam alterius juxta ipsam constructa est.

Quoniam beati Ill. Basilicam lateribus aliquando constructam funditus peribis corruiisse, et ita ruina ipsa vel aliis æqualioribus esse repletam, ut mendari difficilius fuerit, quam ædificari: te autem in vicino omnino ejusdem loco, Basilicam aliam in honorem prædicti Martyris, non de lateribus, sed de calce

^a *Solemniter*, etc. Observa geminum consecrationis modum: communem unum, de quo superiores formulæ; alterum solemnem, ad quem vicini Episcopi convocantur: talis fuit dedicatio Basilicæ, quæ Synodo secundæ Arausicanæ occasionem dedit.

^b *Scias sanctuaria*. Roma mittebantur reliquæ, aut certe accipi aliunde speciali præceptione mandabantur. Sic enim Pontifex aliqua ex parte videbatur ipse locum sanctum construere.

^c *Transferendi*. Ut sine missis Roma sanctuaria consecrari non licebat Basilicam, ita neque ea ex uno loco in alterum consecrationis gratia transferre.

^d *Baptisterium*. Non est fons ipse sacer, sed ædes Basilicæ addita, quare dicitur *Augmentum Basilicæ*, rotunda ut plurimum instar testudinis, in cujus medio fons sacer. In nonnullis Ecclesiis, præsertim cathedralibus, ejusmodi ædes conspicitur etiamnum, quæ ut non est sub eodem tecto cum Basilica, ita proprium habet consecrationis ritum. Dupingi sole-

A atque arena instruisse commemoras, sed et in meliorem longe statum, quam illa fuerat, surrexisse. Nunc autem facultatem tibi ejusdem Basilicæ tribui desideras dedicandæ, et ut de prædictis ruinis ad novam Basilicam ipse reliquæ transferantur.

Ideoque, ut pia et justa sunt, quæ a tua fraternitate poscuntur, dedicandi tibi prædicti locum concedimus, Deo propitiante, licentiam; sed et reliquias cum honore debito transferendi, atque in ea quæ a te constructa est, 101 Basilica collocandi. Hæc enim ad filiorum Ecclesiæ gaudium, et ad tuæ opinionis, vel etiam mercedis, utilitatem noscuntur pertinere.

TITULUS XIX.

Petitio de dedicando Baptisterio.

B Votiva solemnitas animorum exigit augmenta Basilicæ, quatenus in bonum religionis populi devotio major ad crescat. Ergo quia in Basilica Sancti Ill. et in fundo Ill. juris mei ^d Baptisterium collocavi, ita ut reliquias in eodem loco sanctorum Martyrum Ill. et Ill. desiderem introduci: idcirco provolutus Apostolatus vestri meritam obtestor, et per sedem, quam regitis, divinitatis sorte Vicarii, ut datis ad nostrum venerabilem Ill. Episcopum jussionibus, in cujus diocesi videtur esse constructum, dedicationem Baptisterii, prædictis Martyribus propitiis, fieri censeatis, ut in fide catholica, ad crescente populo, et agente beatitudini vestræ gratias, reliquæ collocentur: cui ^e Basilicæ facta donationis cartula, fundos Ill. et Ill. me collocaturum esse promitto.

102 TITULUS XX.

Responsum dedicandi Baptisterii.

^f Filius noster in fundo Ill. juris sui Basilicam dudum dicatam oblatam asserit petitione, et se prædicta in Basilica Baptisterium, quod deerat, suggestit condidisse, quod solemnibus benedictione sacrari desiderat, atque in eodem Baptisterio Sanctorum Ill. et Ill. sanctuaria debere collocari.

Idcirco, charissime frater, si in tuæ diocesis memorata fundatio jure consistit, præceptione suscepta, desiderii satisfaciens conditoris: sic tamen, ut oblatarum rerum primitias ^g donatio solemnibus præveniat, denuntiaturus ex more, nihil illuc juris fundatori ulterius jam deberi, nisi processione gratiam,

D bat imaginibus baptismorum in Novo Testamento celebrium, Christi a Joanne, Eunuchi a Philippo, etc. Ornabatur quoque Sanctorum statutis atque reliquiis: imo et suum etiam habuit olim altare. Hæc partim ex veteribus Scriptoribus constat, partim ex relictis antiquæ religionis vestigiis.

^e *Basilicæ*. Ubi unque constitutum erat Baptisterium, suam habuit plebem, atque ita fiebat, ut more nostro loquamur, parochialis: unde Zacharias papa prohibuit, ne Baptisteria in privatis oratoriis constituerentur. Unde etiam in formula dicitur, *quatenus populi devotio major ad crescat*.

^f *Filius noster*, etc. Hinc accepta est magna ex parte, unde et consequens, paucis quibusdam verbis aliunde assumptis.

^g *Donatio solemnibus*. Quæ alendo Presbytero Cardinali, id est, titulari, sufficeret: legitima dicitur a Pelagio I et S. Gregorio; a neutro summa expresse traditur.

quæ Christianis omnibus in comune debetur : quatenus et desideria conditoris in omnibus compleantur, et per sacrum lavacrum regenerandis illic peccatorum maculæ deleantur.

TITULUS XXI.

Item Responsum.

• Petitoria Ill. nobis suggessit insinuatione, quod

• *Petitoria*, etc. Formula desumpta est pancis immutatis ex lib. XI S. Gregorii epistola 24 ad Honorium Episcopum Tarentinum.

A habetur in subditis, in loco III. juris sui Baptisterium se asserit construxisse.

Et ideo, frater charissime, præsentî præceptione suscepta, desideriis satisfacis conditoris : quatenus per venerandum lavacrum peccatorum illic maculæ deleantur.

103 CAPUT VI.

DE REBUS ECCLESIE PROCURANDIS ET ALIENANDIS.

ARGUMENTUM. — Cum mittitur ad patrimonium gerendum curator, datur primum ei procurandi auctoritas : deinde scribitur et ad colonos, ut obediant ; et ad Patritium Provinciæ, ut patrocinetur ; et ad judicem pariter, ut in causis pauperum adjuvet ; et ad Episcopos loci, ut opem ferant. Postea fit potestas et confidendi legitimas locationis cartulas, et commutandi sive fundos, sive mancipia, et servos seu pueros concedendi. Denique post rationes administrationis gestæ redditas, tribuitur immunitas. Horum omnium formulæ hic habentur, et tres insuper aliæ nempe libertatis qua donatur servus, et tractoriarum, quibus, vel qui mittantur ad negotia seditis Apostolicæ, vel qui redeunt in patriam, post limina Apostolorum rite salutata, instruantur.

TITULUS I.

Præceptum quando laicus tonsuratur, et fit Regionarius.

Quos bonæ vitæ opinio et optimæ conversationis meritum commendat, hos et nos intra Ecclesiasticum ovile aggregare non despiciamus.

Et quia ex narratione plurium sumus satisfacti de conversationis tuæ modestia, quod elegantis vitæ sis, dignum censuimus inter Clerum hujus Apostolicæ Dei Ecclesiæ te connumerari, ac inter Notarios Regionarios, per hujus præceptionis paginam, ex auctoritate beati Petri Apostolorum Principis, cujus licet impares meritis, Deo tamen dignante, vices gerimus, ab hac die noveris te esse ascriptum, quatenus talis beneficii vel promotionis memor existens, **104** diebus vitæ tuæ, in his quæ injuncta fuerint a proceribus tuis, fideliter ac sinceriter deservias, et in cunctis obedientiam et rectitudinem exhibeas, ut Deo beatoque Petro Apostolo auctori et protectori nostro acceptus appareas, et apud nos commendator de fidei servitio, atque laude dignus proberis.

TITULUS II.

Præceptum, quando absens Subregionarius fit Regionarius.

Qui in commissis sinceriter fidem suam illibatam exhibet, unde Apostolorum Principi, ejusque Vicario, possit esse acceptus, merito ad inrementum provehitur dignitatis, et fortiori, nostro interveniente præceptionis annisu, ditatur honore.

Et idcirco de tuis fidelibus servitiis, quanquam dudum, tamen et in præsentî ex suggestione Ill. satisfacti, promotionis munificentiam tibi concedimus ; et ideo ex autoritate beati Petri Principis Apostolorum, cujus licet impares meritis, Deo tamen dignante, vices gerimus, noveris te ab hac die inter Regionarios Notarios esse adscriptum, quatenus talis

B beneficii existens memor, tu quoque meliora valeas ac festines demonstrare servitia.

TITULUS III.

Præceptum, eunte ordinatore in patrimonium.

Salubri providentia, quidquid Ecclesiastica requirit utilitas, illis committendum credimus esse personis, quas fidei puritas, vel placitæ actionis studium laudabili opinione commendat : quapropter tibi Ill. quod divina gratia suffragante dictum sit, omne patrimonium juris sanctæ Romanæ, cui Deo auctore deservimus, Ecclesiæ, per insulam **105** Ill. constitutum, præsentî præceptione persequendum, sive ordinandum committimus : injungentes ut colonorum vires, sub divini judicii contemplatione, consideres, et quantum pensionis nomine, a præsentî Ill. indictione, inferre debeant, sollicita provisione disponas, ne quisquam eorum ultra quam sufficit, exigi coarctetur, aut amplius quam inferre convenit, minusve persolvat ; et quidquid tibi, cum Dei timore, provida deliberatione constiterit, ejusdem creatoris nostri dextera protegente, disponas : ut cui prævideris aliquid relaxandum pensionis, levigationem inveniat ; et cui addendum esse credideris, quod justum est, cogatur exsolvere : quia id quod pauperibus erogatur, longe fit a mercede, si in his, a quibus inferitur, non fuerit juste ac misericorditer dispensatum.

TITULUS IV.

Item aliud, fundi Rectori.

Quoniam in ordinando, sive discutiendo patrimonio sanctæ Romanæ, cui Deo autore deservimus, Ecclesiæ, in provincia Ill. constituto, præsentî Ill. indictione, jubemus te rectorem accedere : te videlicet bene agente, et absque colonorum gravamine conversante, ut divini consideratione judicii, nostræ quoque communitatis memor, ita te efficaciter et fideliter exhibeas, ut nullius neglectus, vel fraudis,

quod absit, alicujus inveniariis sustinere periculum : A
magis autem id agas, quatenus de fide et industria
tua divinæ possis gratiæ commendari. Ad familias
quoque ejusdem patrimonii, secundum morem, præ-
cepta direximus, ut nihil, quod ad peragenda ea,
quæ tibi injuncta sunt, in aliquo valeant impedire.

106 TITULUS V.

*Colonis, et Familis massarum sive fundorum in
Provincia constituta.*

* Ad sollicitudinem vos Ill. sedis nostræ Notarii et
Rectoris dispositio nostra pertinere constituit. Jube-
mus enim, ut ejus, pro Ecclesiæ utilitatibus et cultu-
ra agrorum, mandatis parere properetis, et salu-
brioribus obedire præceptis : cui talem dedimus po-
testatem, ut eos, qui contumaces exsiterint, districta B
severitate corripiat. Noveritis enim sub hac condi-
tione vos esse commissos, ut mancipia, si qua foris
hætant, vel fines pervasos, sua instantia juri Eccle-
siastico revocare non differat : pariter etiam periculo
suo fuisse commonitam, ne aliquando violentiam
rebus alienis, vel raptum forsitan, facere præsumatis.

TITULUS VI.

*Præceptum ad commendationem euntis Rectoris in
patrimonio, ad Judicem Provinciæ.*

† Qui in actione positus bonis se omnipotenti Deo
commendare studet operibus, viam sibi profecto
sternit, per quam salubriter ad desiderata perveniat,
et ad majora semper, Christo adjuvante, proficiat.

Itaque præmisso salutationis alloquio, Ill. Notarium
portitorem præsentium, quem ad regimen patrimonii
Ecclesiastici in Ill. insula constituti transmisimus,
vestræ magnitudini 107 commendamus, ut bonitatis
vestræ illi affectum et gratiam in causis pauperum
libentissime commendatis : atque ita eum, sicut re-
vera christianos decet, in omnibus adjuvetis : qua-
tenus dum, vobis concurrentibus, utilitatem commis-
sam peregerit, ante omnipotentis Dei oculos, in-
tercedente beato Petro Apostolorum Principe, actio-
num vestrarum mercedem invenire, et ejus semper
debitricem habere Ecclesiam valeatis.

* Ad sollicitudinem, etc. Descripta est, paucis admo-
dum immutatis, ex lib. 7. Gregorii epistola 52, ad
colonos Syracusanos : habetur vero totidem verbis in
codice Thuanæo.

† Qui in actione. Habetur in codice Thuanæo hac
inscriptione : Ill. Episcopus, servus servorum Dei, Ill.
Insula Ill. glorioso Judici. In fine adduntur aliquot
lineæ, quæ in formula sequenti totidem verbis le-
guntur, ut suspicari merito liceat, exscriptorem codi-
cis Thuanæi formulas duas in unam contraxisse
præ oscitantia.

* Ad Patricium. Præfectos Provinciæ intellige sive
qui ab Imperatoribus Constantinopolitanis mitteban-
tur in Occidentem, ad regendas Provincias, quas
nondum alii Reges occuparant : sive qui a Regibus
Galliarum in suis ditionibus constituebantur. Est apud
Gregorium non una epistola ad Patricium Siciliæ :
sunt et epistolæ plures ad Patricios Galliarum Ari-
gium, Dynamium, etc. Sunt autem epistolæ illæ ita
similes huius, ut unum omnes autorem habere me-
rito dici queant.

† Notario. In codice Thuanæo habetur hæc inscri-
ptio : Ill. Episcopus, servus servorum Dei, Ill. Epi-

TITULUS VII.

* Ad Patricium Provinciæ.

Qui illa protegit, unde aliquid accedere cogno-
scitur pauperibus alimentum, quid aliud agit, quam
de proprio egentibus eleemosynam subministrat ?
Quod et quia ita esse excellentiæ vestræ indicium
non latet, libenter scribimus ea, quæ facere vos
sponte confidimus.

Proinde, honore debito salutantes, latorem præ-
sentium Ill. cui patrimonii Ecclesiastici in illis par-
tibus constituti cura commissa est, scriptis præsentibus
commendantes, petimus, ut ei auxilii vestri sa-
lus dignanter assistat, atque illum, quæcumque causa
poposcerit, adjuvet : quatenus pro impensis patroci-
niorum bonis, et nos orare pro excellentiæ vestræ
incolumitate enixius provocemur, et beatus Petrus
Apostolorum Princeps, cui vestrum obsequium com-
modatis, dignam vobis et hicet in futurum retributio-
nem compenset. Nec enim novum vobis est, ista,
quæ poscimus, agere : nam multi exinde venientes
tanta de vobis testati sunt, ut majorem de sublimi-
tatis vestræ bonitate fiduciam capere, quam olim
habuimus, debeamus : 108 quoniam postulatus ra-
tioni sine dubio creditur exhibere, quæ consuevit etiam
non postulatus præstare.

Omnipotens Dens ab omni malo vos protegat, et
de vestra nos semper faciat salute gaudere.

TITULUS VIII.

Item ad Episcopos.

† Notario Ill. sanctæ nostræ Ecclesiæ patrimonium
in insula Ill. a præsentibus Ill. indictione, Deo auxiliante,
peragendum noveritis esse commissum : quare di-
lectio vestra memorato Notario, ubicunque necesse
habuerit, solatia festinet impendere : quatenus ad-
jutus vestro auxilio, quæ ei injunximus, sine impe-
dimento valeat explicare : ut dum nobis de obedientia
vestra retulerit, apud nostros animos possitis, Deo
propitio, melius commendari.

TITULUS IX

* Tractoria.

Ecclesiasticæ causæ non recepit utilitas tarditatem,

scopis a paribus. Et postea : Notarius Ill. sanctæ no-
stræ Ecclesiæ patrimonium in insula Ill. situm ab
hoc præsentibus anno dominicæ Incarnationis M. Ill.
Deo auxiliante, gubernandum noveritis esse commis-
sum. Qua de re, etc.

† Tractoria. Ante novem annos, cum ad M. Mer-
catoris Comamoniorum notas adderem, utramque
edidi, occasione epistolæ illius, quam Zozimus Papa
ad omnes orbis Episcopos de condemnatione Pelagii
et Cælestii misit, quæque Mercator Tractoriam dic-
tam tradit. Eo loci Jacobum Gothofredum codicis
Theodosiani commentatorem notavi, quod ubi Bern-
nardinum Ferrarium arguere voluit, Episcopos scrip-
psisset, cum tractoriis ad Synodum a Pontificibus
evocarentur, fuisse quidem a fidelibus christiana ca-
ritate acceptos in via : sed id tractoriis neque præ-
ceptum, neque comprehensum, imo nec id ex ullo
adhuc loco probari. Dixi enim ex his duabus tractori-
is, quibus inferioris dignitatis hominibus providetur,
exhortatione et præcepto ad fideles, non improbabili-
liter colligi posse, quid de vocatis ad Synodum Epi-
scopis sentire oporteret. Non probavit autor disser-
tationis de Litteris canonicis, notaria me Gothofredum :

ideoque apud excellentissimum filium nostrum Ill. A Regem Ill. Notarium sanctæ nostræ Ecclesiæ destinavimus. Exhortamur, ut ei caballos, cum quibus ad vicinam **109** civitatem facile possit occurrere, charitas vestra sine mora faciat procurare: quatenus actio, quæ ei injuncta est, cum divino favore vestroque solatio, celeriter mereatur effectum.

TITULUS X.

a Item tractoria.

Præsentium latores pro sua devotione liminibus beatorum Principum Apostolorum præsentati, petierunt, ut a nobis relaxati, valeant ad propria remeare: ideoque præcipimus, quatenus sine impedimento solatium eis ac consultum impertientes, eos ^b absolvere debeatis, videlicet ut ex vestra subventione relecti, sospites valeant et insontes ad propria repedare. Ad eorum vero sustentationem, itineris adjumentum atque vires impendite, vicissitudinem vobis a remuneratore omnium bonorum Deo impertiendam absque dubio præstolantes.

110 TITULUS XI.

Præceptum autoritatis de faciendis cartulis.

Quæcumque ad Ecclesiasticarum rerum locationes contractusque respiciunt, sicut salubre est, Pontificale providere consultum: ita providæ ejus autoritatis interesse censuram, necesse est, ut non tantum legaliter, sed etiam regulariter, possit res Ecclesiæ Dei committi poscentibus.

Quia igitur vineas atque casales juris sanctæ Romanæ, cui, Deo autore, deservimus Ecclesiæ, in patrimonio Ill. quod curæ tuæ commissum est, constitutas, diversi sibi factis cartulis postulant debere conducti, atque ipsam conductionem multis desiderant annis extendi: experientia tua, hac autoritate suffulta, prædictas vineas et casales, cum omnibus eis pertinentibus, factis solemniter cartulis, sub justa pensione, rationibus ecclesiasticis annis singulis persolvenda, dare non differat.

Ita sane, ut nulla ratione præsumas, colonos sanctæ nostræ Ecclesiæ emittere, neque locum eis pertinentem ulla ratione usurpare, et alii cuilibet conducere vel locare: nam sunt omnia irrita et vacua, quæ feceris, si exstiteris temerator.

Quatenus hoc modo, interveniente locationis conductionisque contractu, et illis eorum labor sit utilis, et sanctæ nostræ Ecclesiæ procuretur utilitas atque indemnitas.

sed ut cursim legerat, quæ scripsi, ita contrarium atque dixi, mihi imposuit. Voluit me locutum de tractoris Imperatoris, cum de Pontificis agerem, et negare præceptum de ferenda ope, cum expresso affirmarem quæ fuit incuria legesadi: absit enim ut aliud quidquam cogitem.

Affinis quædam est inter epistolas Pelagii I. ab Holstenio ex collectione Cardinalis Deusdedit excerptas, quas Joanni Comiti, malim Curatori, Patrimonii, Luminosum Presbyterum, ad gerendum aliquod sedis Apostolicæ negotium, directam commendat.

Est apud Marculfum lib. 1, formula 11, celebris

TITULUS XII.

Item aliud, de faciendis cartulis.

Quamvis ea, quæ legaliter geruntur, nulla valeant refragatione convelli, ne qua tamen possit esse contrahendi dubietas, necessario nostra intervenire debet autoritas.

111 Quia igitur Ill. vineæ tabulas plus minus tot juris sanctæ Romanæ, cui, Deo autore, deservimus Ecclesiæ, in patrimonio, quod curæ tuæ commissum est, constitutas, sibi factis cartulis postulat debere conducti, atque ipsam conductionem multis desiderant annis extendi: experientia tua, hac nostra autoritate suffulta, prædictam vineam, cum omnibus ei pertinentibus, factis solemniter cartulis, sub unius ^c aurei solidi pensionem rationibus Ecclesiasticis annis singulis persolvendam, dare non differat.

Quatenus hoc modo interveniente locationis conductionisque contractu, et illis suus labor sit utilis, et sanctæ nostræ Ecclesiæ procuretur utilitas.

TITULUS XIII.

Præceptio de commutando fundo.

Quamquam rei commutatio ex ipsa corporali traditione possit firma consistere, vel ea quæ legaliter geruntur, nulla valeant refragatione convelli: ne qua tamen possit esse contrahendi dubietas, nostræ debet intervenire autoritatis annisus.

Et quoniam Ill. fundum Ill. positum in loco Ill. juris sanctæ Romanæ, cui, Deo auctore deservimus Ecclesiæ, poposcit, atque desiderat commutare, ad cujus vicem fundum Ill. positum in loco Ill. juris proprii concedere velit: experientia tua, hac nostra suffulta autoritate, prædictum fundum Ill. in integro juris sanctæ Romanæ Ecclesiæ, ut præmissum est, existentem, a præsentis Ill. indictione denominato Ill. contradat atque commutet, suscipiens ab eo nimirum ad invicem ejusdem fundi, in jus dominiumque sanctæ nostræ Romanæ Ecclesiæ, denominatum fundum Ill. in integro, et omnibus ei pertinentibus, vel quæcumque **112** sunt nomina ejusdem fundi, quæ in Ecclesiastico nostro Scrinio pro futuri temporis cautela contradere Scriptariis sanctæ Ecclesiæ nostræ convenit.

Quatenus hoc modo interveniente, et ille suæ petitionis potiatur effectum, et sanctæ nostræ Ecclesiæ procuretur indemnitas.

TITULUS XIV.

Præceptum de commutando mancipio.

Constat strenuitatem tuam, juris sanctæ Romanæ,

quædam tractoria Regis erectionem Legato decernentis.

^a *Item tractoria.* Huic nostræ tractoriæ affinis est, quæ inter formulas veteres decima numeratur, quæque pœnitens, dum expiandi sceleris gratia peregrinando loca sancta invisit, fidelibus commendatur, ut mansionem, focum, panem et aquam ab iis accipiat.

^b *Absolvere.* Liberos dimittere.

^c *Aurei solidi.* Si aureus solidus Romanus sex millibus denariorum æstimetur, quod vult Cassiodorus, et singuli denarii Romani tribus assibus et semi, ut habet communis opinio, aureus solidus mille libras Gallicas et paulo amplius valet.

cui, Deo autore, deservimus Ecclesie, puerum nomine III. nutritivae, ipsumque in ministerium tuae domus per tot annos etiam habuisse, quam tuae strenuitati precatus es nos commutare, ad cuius vicem III. puerum natione III. juvenem tribuere poposcisti.

Tuis denique precibus flexi, per hujus nostrae praeceptionis atque commutationis paginam, antefatum puerum in jura nostrae sanctae Ecclesiae suscipientes, sibi qui supra III. a praesenti III. indictione, pueram ante dictum III. iure irrevocabili concedimus, atque donamus, nullam jurisdictionis partem sanctae nostrae Ecclesiae in eum de caetero habere decernentes.

In cuius fidem praeceptionis atque commutationis paginam manu nostra roboratam tibi tradidimus.

TITULUS XV.

Item aliud, de commutando mancipio.

Abbas Monasterii III. propria nobis relatione suggestit, memorati Monasterii quemdam servum in possessione III. famulam nostrae Ecclesiae fuisse a sortitum.

113 Pro quibus^b tuae experientiae, praesentis praeceptionis nostrae auctoritate injungimus, ut accedens apud locam III. in patrimonio III. tibi commissio, pro praedicta Ecclesia famula vicariam suscipias a praedicti Monasterii famulis, et commutatione propriam Ecclesiae emittas, eo quod colonum Monasterii est sortita, ut deinceps in possessione Monasterii abaque ulla repetitione debeat deservire.

Pro cuius rei peragendae firmitate, praesentem praeceptionem nostram intervenire consuevimus, ut praedicta commutatio omne in posterum stabilitatis rebus obtineat.

TITULUS XVI.

c Praeceptum de donando puero.

Nihil sibi subtrahit, qui sedule sibi ministrantibus aliquid largitur, Domino Deo nostro dicente: *Beatus servus ille, quem cum venerit Dominus, invenerit vigilantem* (Luc. xii, v. 37).

Ideoque ex Apostolica auctoritate tibi puerum nomine III. ex jure Xenodochii III. largimur ad sciendum, compassionis modo a nobis tibi impenso, pro gratitudinibus tuis, atque fideli servitio nobis exhibito, quem in tuo dominio, sub ea conditione statuimus esse, ut post tui diem obitus, si bene servierit, iugo servitutis absolvatur, libertate a te munitus.

Quam nostram auctoritatis praeceptionem quicumque maluerit violare, sit aeternae condemnationis innotatus vinculo.

^a *Sortitum.* Vel optare, vel etiam duxisse uxorem.

^b *Tuae experientiae.* Ad Curatorem patrimonii dirigi praeceptum, constat ex appellatione, qua ubique passim apud Gregorium III. Curatores patrimonii appellantur.

^c *Praeceptum de donando, etc.* Similes duae sunt, aut certe non admodum diversae, apud Gregorium Magnum: altera, lib. 2. epist. 57, qua Theodoro Consiliario Acosimum puerum, altera, lib. 10, epist. 52, qua Joannem puerum Felici Partuensi Episcopo per epistolam dono dat.

^d *Praeceptum, etc.* Haec et alia consequens a priore differt, quod prius largiendo testamento li-

114 TITULUS XVII.

Item d Praeceptum de concedendo puero.

Exemplo pastoralis benignitatis accendantur fidelium animae, et maxime ministrorum Ecclesiae dignitatis; ut fidelia servitia in commissis, non solum ipsi exerceant, verum alios adhibere commendent.

Quapropter fidelibus servitiis tuis satisfacti, dilectioni tuae III. puerum, qui ex colonatu massae III. patrimonii III. juris sanctae Romanae, cui, Deo autore, deservimus Ecclesiae cognoscitur, collocata tibi munificentia, Apostolica auctoritate donamus, cedimus, atque largimur, et iuri atque dominio tuo eundem III. puerum conferimus. Ita ut, ab hac die ut proprius dominus, ejus servitio potiaris; et quid B quid de eo facere volueris, liberam ex nostra auctoritate habeas facultatem: quatenus hoc beneficio positus, etiam meliora nobis ac fideliora obsequia exhibere inviteris.

TITULUS XVIII.

Item praeceptum de concedendo.

Credimus ad augmentum et laudem sanctae Ecclesiae pertinere, si ex donis beati Petri Apostolorum Principis, cujus, licet impares meritis, vices tamen, Dei dignatione, gerimus, ejus utilitatibus fidelia exhibentibus servitia, aliquid largiamur: non enim respicit ad dispendium, quod eis irrogatur, dum largitatis Apostolicae munificentia invitantur majori studio atque alacritate in commissis invigilare ministeris, et solerti cura erga creditas utilitates impendere devota mente certamina.

115 Igitur tuis fidelibus atque sinceris provocati servitiis, ad aliquantulam tuae puritatis remunerationem, ex largitate beati Petri Apostolorum Principis, in praesenti III. indictione, donamus tibi atque largimur puerum nomine III. natione III. ex familia sanctae Romanae, cui, Deo autore, deservimus Ecclesiae, in tua transferebant jura, ita ut in eo jus atque dominium, ut in propriis famulis habere debeas: nec licentia sit cuilibet, a tuo aliquando jure auferre, quidquid tuorum ad aliquantulam recompensationem servitorum bona voluntate dignoscimur contulisse.

Quam donationis paginam manibus nostris roboratam tuae dilectioni tradidimus pro futura cautela.

TITULUS XIX.

e Securitas.

Justitiae consentaneum esse dignoscitur, ut ii,

bertatis conditionem apponat, posteriores nullam.

^e *Securitas.* Non est tantum acceptilatio vel apocha, sed rationum rite redditarum testimonium, quo muniti Procuratores rerum Ecclesiasticarum securi vivebant. Vox ista sic accipitur epist. 42, lib. 1, Gregorii Magni.

Suspicio, securitatis formulas istas duas ad posteriora tempora pertinere: nam subscribendi formam, qua Notarii nomen in utraque apponitur, vix reperitur ante novum, aut etiam decimum saeculum; et actionaria portarum urbis, cujus mentio fit, in posteriore spectat tempus, quo summi Pontifices jam dominabantur Romae. Accedit, quod terribilis Ha-

qui Ecclesiasticis utilitatibus fidei serviant, perfecta debeant securitate muniri, quatenus nullam imposterum a quoquam patiantur iacturam.

Et quoniam patrimonium Ill. juris sanctæ Romanæ, cui, Deo auctore, deservimus Ecclesiæ, curæ tuæ commissum est, cujus exactionem, per nostrum dispositum, fecisse dignosceris, præsentem Ill. indicatione de nuntiatica, vel de aliis accidentibus causis, prædicta Ill. indicatione, pro quæ tradidisti nobis de suprascripto patrimonio in auro scilicet solidos x boves numero pari x, caballos x, vaccas x, porcos accepturi tui tenorem.

116 TITULUS XX.

Securitas.

Constat nos magnitudinem vestre commississe actionaria de diversis partibus hujus Romanæ urbis ad peragendum in fide a dominicale, de hac transacta indicatione, cujus exactione fecisse dignosceris fideliter, quodcumque exinde abstollere exigereque valuistis, sine ulla fraude præsentare atque adsignare in integro visi estis, et in omnibus a vobis completi sumus de eadem actionaria: nihilque apud vos remansisse manifestum est, dum omnia pariter fideliterque cum omni integritate manifestum est vos præsentasse.

Statuentes Apostolica censura, et autoritate beati Petri Principis Apostolorum, ut nullus unquam, sit licet magna parvaque persona, præsumat quoquo modo vos hæredesque vestros pro eadem actionaria molestare, aut quamlibet requisitionis controversiam vobis vestrisque hæredibus inferre: unde amplissima vobis hæredibusque vestris cautela plena-

comminatio, quæ eidem posteriori formulæ subjungitur, fervorem nomini sæculi, decimique genium sapiat: adde, si volueris, corruptiorem Latinitatem.

^a *Dominicale. Jus domini.*

^b *Præceptum libertatis.* Desumpta videri potest aliquatenus hæc formula ex epist. 12, lib. 5, Gregorii Magni, ubi Montana et Thomas libertate donantur, sicutque cives Romani.

Porro autem plures sunt in collectione V. C. Bigonii ingenuitatis formulæ: plures quoque eruditæ

ariam securitatem duximus munendam, quam Ill. Notario et Scriuario sedis nostræ scribendam præcipimus, cuique manu nostra subscripsimus, et vobis contradidimus, sub die Ill. Imper. Domino, Alioque, et cætera.

TITULUS XXI.

b Præceptum libertatis.

Domino credimus Deo nostro placere, quod pietatis intuitu discreta prosequitur compassio, eo dicente **117**: *Misericordiam volo, et non sacrificium* (*Ose. vi, 6; Matth. ix, 13*). Ipse namque in suis legitur eloquiis conductis operariis tribuisse mercedem.

Ad cujus imitationem, nos, qui pastoris vices, eo dispensante, gerimus, fidelia exhibentibus servitia, præmia laborum reddere debemus, ut illi, quod miserando fecerimus, sit acceptabile.

Igitur servitiis exhibitis, prona, in quantum voluisti, mente, quibus nostro in commissis animo satisfecisti, te Ill. sanctæ, cui, Deo auctore, servimus Ecclesiæ, famulum, autoritate beati Petri Apostolorum Principis, per hujus auctore præceptionis paginam, recompensationis munere, a præsentem Ill. indicatione, cumulo libertatis largito, ab omni servili fortuna et conditione liberum esse censemus, civemque Romanum solutum ab omni subjectionis noxa decernimus: nec aliud cunctis, nisi solam salutationem debere, ut perfecto, absolutas jugo servili, ritæ possis degere, quibus advixeris diebus, et more liberorum, Deo agens gratias, pro cujus hoc amore et mandato te constat promeruisse.

ad eas, sive quæ apud Marcolfum, sive quæ in tribus aliis veterum formularum collectionibus habentur, notæ. Nulla tamen huic nostræ conferenda, quæ cui cumulo libertatis, largitur, civem Romanum declarat; nec jure cuiquam debere aliud, nisi solam salutationem, perfectoque ritæ posse degere: quibus omnia ingenuitatis jura comprehendendi aperta est. Merito igitur hæc singularis forma observanda est.

^c *Cumulo libertatis.* Id est, plenissima illa libertate, quæ justa appellatur, *Instit. de libertinis, tit. 5.*

CAPUT VII.

DIVERSA PRIVILEGIA APOSTOLICÆ AUCTORITATIS CONCESSA MONASTERIIS, DIACONIS ET XENODOCHIIS.

ARGUMENTUM. — Comprehenduntur hoc capite diversa privilegia Apostolicæ auctoritatis Monasteriis, Diaconis, et Xenodochiis, aliisque piis locis **118** concessa; neque visus est debere ullus alius ordo statuendus quam qui reperitur in codice MS. in quo perturbate omnia permiscuntur: ponitur tamen in fronte, propter singularitatem, *Prologus in Judicatum.* — Non præsto ætatem omnium ejusmodi formularum: suspicor enim id accessisse collectioni istæ, quod Ordini Romano, qui cum simplicior esset primæ breviorque, additamentis auctus est. Opinor ab audaci manu inserta esse huic parti quædam sequioris ævi: neque enim præcedentis ætatis leniori spiritu plena sunt, sed terribiliter minantur; qui genius novi decimique sæculi. — Paucissimas quædam observavimus ad singulas formulas, quoniam nihil admodum Ecclesiasticæ vetustatis habent, nihil reconditoris doctrinæ: voces autem inclinatæ Latinitatis, si quæ occurrant, ex Glossario V. Clar. Cangæi facile intelliguntur.

PROLOGUS IN JUDICATUM.

Cum pro exequendis justitiæ profectibus, et altercantium copiendis tergiversationibus, pastoralis

curæ: idcirco vigilantius insistimus, ut, si qua inter partes deceptio exoritur, liquida prætinus indagare

jus perscrutari, et æquitatis moderamine, quoad A parvæque personæ auferre, ut profecto isdem venerabilis locus juxta id quod **120** subjectus Apostolici constituti atque privilegii tenor consistit, inconcusse dotandus permaneat.

Et quoniam constat, etc.

I.

Privilegium.

• Quoniam semper sunt concedenda, quæ rationabilibus congruunt desideriis, oportet ut devotio conditori piæ constructionis oraculi in privilegiis præstandis minime denegetur.

Igitur quia postulasti a nobis, quatenus Monasterium Sancti Ill. situm in loco Ill. privilegiis sedis Apostolicæ decoretur, **119** ut subjurisdictione sanctæ, cui, Deo autore, deservimus Ecclesiæ, constitutum, nullius alterius Ecclesiæ jurisdictionibus submitatur.

Pro qua re piis desideriis faventes, hac nostra B autoritate, id quod exposcitur, effectui mancipamus: et ideo omnem cujuslibet Ecclesiæ Sacerdotem in præfato Monasterio ditionem quamlibet habere, vel autoritatem, præter sedem Apostolicam, prohibemus: ita ut nisi ab Abbate Monasterii fuerit invitatus, nec Missarum ibidem solemnitatem quispiam præsumat celebrare, omnimodo constituentes per hujus decreti nostri paginam, atque interdicens omnibus omnino cujuslibet Ecclesiæ Præsulibus, vel cujuscumque dignitatis potestate præditis, sub anathematis interpositione: qui præsumperit, præsentis constituti a nobis præfato Monasterio indulti, quolibet modo existere temerator, etc.

II.

Privilegium.

• Quoniam semper, ut supra usque ad hæc verba, C existere temerator.

Statuentes insuper Apostolica censura, sub divini judicii obstatione, et validis atque atrocioribus anathematis interdictionibus, ut neque ullus Sacerdos unquam præsumat, vel quispiam alius, quæ in eodem sancto loco largita atque oblata sunt, et in postmodum illic concessa fuerint, vindicare, sed firma stabilitate, juris ipsius prælati Monasterii existenda, atque in perpetuo permanenda statuimus. Nec licentia sit, ut dictum est, ex ejus vel omnibus eidem Monasterio pertinentibus, cuiquam magnæ

• Quoniam, etc. Zacharias Papa hac formula privilegium Bonifacio fundatori Monasterii Fuldensis D concessit anno circiter 750.

• Quoniam, etc. Hac formula, pluribus interpolatis, usus est Stephanus II, anno 757, cum Fulrado Abbati S. Dionysii diploma mitteret de libertate Monasteriorum, quæ vel ipse, vel successores per Franciam condituri essent.

• Pompis. Leo IX, undecimo sæculo epistola 11, ad Episcopum Salernitanum: « Si quis autem contra hujus nostræ præceptionis privilegium agere præsumperit, aut præsumptibus consenserit, aut fautor extiterit, etc., sciat se autoritate beati Petri Apostolorum Principis, cælorum regni clavigeri, nostroque anathematis vinculo innodatum, et a regno Dei alienatum, atque cum Diabolo, et ejus atrocissimis Pompis transgressorum Sanctorum Patrum canonica traditione deputatum, etc. »

Joannes VIII, ante ducentos annos in privilegio Monasterii Tornutiensis pro Pompis Angelos dixerat:

PATROL. CV.

parvæque personæ auferre, ut profecto isdem venerabilis locus juxta id quod **120** subjectus Apostolici constituti atque privilegii tenor consistit, inconcusse dotandus permaneat.

Si quis autem, quod non optamus, nefario ausu præsumperit, hæc quæ a nobis ad laudem Dei pro stabilitate jam dicti Monasterii statuta sunt, refragari, aut in quoquam transgredi, sciat se anathematis vinculo innodatum, et cum Diabolo et ejus atrocissimis c Pompis, atque Juda traditore Domini nostri Jesu Christi, æterni incendii supplicio concremandum deputari. At vero qui pio intuitu observator in omnibus extiterit, custodiens hujus nostri Apostolici constituti ad cultum Dei respicientis præceptionem, benedictionis gratiam a misericordissimo Domino nostro multipliciter consequatur, et vitæ æternæ particeps effici mereatur.

III.

Privilegium Monasterii.

Creditæ speculationis impellimur cura, atque etiam ardore christianæ religionis, et studio divinitus promovendi, pro venerabilium locorum atque Deo servientium, cogitare stabilitate, ut hoc proveniente pio labore et animæ Christo dicatæ, quæ se in illis diebus vitæ earum, servituras decreverunt, perseverent imperturbatæ, **121** necnon illa maneat sine tenus firma, quæ a christianis in Dei laudem constructa sunt.

Quia igitur monasterium sancti Christi martyris C Stephani, quod intra atrium beati Apostoli Pauli fundatum est, omnino constat, jam elapso tempore, congregatione servorum aut ancillarum Dei, nudatum et solitudini, nullo Præposito in eo aut monachis habitantibus, traditum: permoti proinde compassione tanti piaculi, ac compulsi dolore, apostolica autoritate, providimus monasterio tibi commisso idem monasterium sociare, quatenus a præsentis Ill. indictione atque in perpetuum, a te tuisque successoribus, cum sibi omnibus subjacentibus, in integro disponatur, atque cum Dei timore regatur, ut vestro conjunctum subsistat monasterio: ita ut in eodem venerabili loco Domino Deo nostro laudes exsolvere debeatis, nullam vos rationem exinde vel

more Scripturæ: *Cum Diabolo et Angelis ejus perpetuo incendio cremandum.*

Si pateretur hic locus reconditoris doctrinæ aliquid comminisci, diceretur forsitan emendanda lectio, legendumque *Pompis*. Sunt enim Pompei deductores animorum ad inferos, fuitque olim *πομπαιος*; Mercurii cognomen adus Sophoclem in Ajace: quamquam retineri potest vox *Pompis*, ut significet satellites, et ut loquitur Scriptura, Diaboli Angelos: nam Pompe nomine intellexerunt veteres, non spectacula tantum, sed et stipatores atque gestatores spectabilium rerum: unde Cicero dixit *lictorum pompam*.

• Stephani. Leo IV, qui creatus est pontifex ann. 847, collapsum S. Stephani Protomartyris monasterium restituisse scribitur: verum cum monasterium illud vicinum basilicæ sancti Laurentii fuisse dicatur; istud vero, de quo hic agitur, intra sancti Pauli atrium, necesse est ut sit diversum.

ei pertinentibus, nisi soli Deo, solvere, hac nostra autoritate statuimus : fabrica autem seu luminariorum concinnatio indifferenter, vobis sine dubio procurantibus, efficiatur.

Nulla proinde in exsolvendis Deo laudibus, vel in luminariis concinnandis mora proveniat : sed devota sinceritate peragere festinate, ac ne per incautæ desidiæ culpam iudicii vos futuri metus concutiat, potius elaborare studete, ut divina placetur vestro conatu clementia, possitque manere hoc, quod a nobis justa deliberatione decretum est, futuris inconvulse perpetuisque temporibus.

IV.

Privilegium.

Spiritualium præmiorum munificentiam religiosis viris castamque vitam degentibus, cum mittit præsumptiva **122** autoritas ad futuræ prorsus vicissitudinis cumulum proficiens, laudabili poterit apud omnium conditorem mercimonio æternam obtinere memoriam.

Hinc proinde certam habentes sollicitudinis tuæ religiose constantiam, piis semper studiis inhærentis, et sobria conversatione pollentis, præfata venerabilia loca Ill. beatorum Ill. posita in loco Ill. nimia egestate obrui reperta, prædecessorum incuria, tibi per hujus nostræ præceptionis paginam omnibus diebus vitæ tuæ, ad regendum ac dispensandum committimus, tuæ religiositati et successoribus tuis in perpetuum donantes monasterium Ill. situm in loco Ill. cum quo pariter consociantes ei et dicto Ill. qui ponitur in loco Ill. cum omnibus ad eadem venerabilia loca pertinentibus urbanis vel rusticis prædiis in integrum : ea prorsus ratione, ut omnem, qua indigent præfata, fabricam ac restaurationem, seu luminariorum concinnationem, omni seposito neglectu, perficere studeas, ut hæc perficiens nullo modo a quoquam ejici, aut alienari dubites. Imo magis omnium eorundem venerabilium locorum, ut præfatum est, augmentum et compendium, fabricam ac meliorationem perficere studeas, sub divinæ retributionis intuitu. Nos autem omnibus omnino indicimus nostris posteris ac successoribus hujus piæ dispositionis censuram sine tenus inviolatam servare.

V.

Privilegium.

Cum magna nobis sollicitudine insistat cura pro universis Ecclesiis ac piis locis vigilandi, ne aliquam necessitatis jacturam sustineant, sed magis propria utilitatis stipendia consequantur : ideo convenit nos pastorali tota mentis integritate eorundem venerabilium locorum maxime stabilitatis integritatem procurare, et sedule eorum utilitatum subsidia conferre : ut Deo nostro omnipotenti, id quod pro ejus sanctimoniis, honore etiam et laude atque

^a *Convenit*, etc. Agapetus II hujus formæ exordium usurpavit, cum ann. 949 Aymardo Cluniacensi abbati privilegium concederet : usurpavit etiam Joannes XI. I., cum Berengario Virdunensi episcopo scriberet de monasterio, quod idem Berenga-

A 123 gloria ejus divinæ majestatis, venerabilibus nos certum est contulisse locis, sit acceptabile, nobisque ab ejus locupletissima manu digna hujusmodi pii operis in sidereis conferatur arcibus remuneratio.

Igitur quia petiistis a nobis, quatenus fundos Ill. atque Ill. sitos in loco Ill. tuæ religiositati ad tenendum, emissa præceptione, in perpetuum concedere deberemus : ita sane ut a vobis, etc.

Statuentes apostolica censura, autoritate beati apostolorum principis, sub divini iudicii obstatione et anathematis interdictione, ut nulli unquam nostrorum successorum pontificum, vel alii cuilibet magnæ parvæque personæ, ipsa prænominata loca a potestate et ditone jam præfati monasterii auferre vel alienare sit licitum, sed potius in proprio suo consistent.

Si qua autem temerario ausu parva magnaque persona contra hoc nostrum apostolicum decretum agere præsumpsit, sciat se anathematis vinculo esse innodatam, et a regno Dei alienam, et cum omnibus impiis æterno incendio et supplicio condemnatam : at vero qui observator exstiterit præcepti, gratiam atque misericordiam, vitamque æternam a misericordissimo Deo nostro consequi mereatur.

VI.

Privilegium.

^a Convenit apostolico moderamini pia religione poscentibus benevola compassione succurrere, et poscentium animis alacri devotione impertiri assensum : tunc enim potissimum præmium apud conditorem omnium reponitur Deum, quando venerabilia loca opportune ordinata **124** ad meliorem fuerint sine dubio statum perducta.

Igitur quia petiistis a nobis, quatenus fundum Ill. etc.

Statuentes beati Petri principis apostolorum autoritate, cujus nos etsi impares meritis, divina tamen gratia suffragante, vices gerimus, sub anathematis interdictione et divini iudicii obstatione, hæc quæ a nobis compassionis modo decreta sunt, quempiam in quoquam convellere, sed potius firma stabilitate inconvulsa perpetuis permanere temporibus definimus.

VII.

Privilegium.

Tanto plus ecclesiasticæ res potentiori incremento proficiunt, quantum ex eis, studio pietatis, egentibus aliquid fuerit, vel Christo servientibus, aut locis venerabilibus commodatum. Unde enim credita, miserante Deo, suscepimus, optima dispensatione ejus potentia restitui non dubitamus, atque nos fiduciam, de obtinendo præmio futuro, tenemus.

rius in suo episcopio construxerat, privilegiis apostolicis confirmando : usurpavit denique Leo IX, cum anno 1049 Hugoni Cluniacensi immunitatem largiretur.

Igitur quia petiistis a nobis, quatenus fundum A
III. etc.

Statuentes quapropter apostolica autoritate, sub
interminatione futuri iudicii, nulli licere nostrorum
successorum, vel alii cuilibet, hæc quæ a nobis in-
tentione decreta sunt pia, in quoquam convellere,
potius firma stabilitate inconvulsa manere, atque
sub anathematis vinculo perpetuis temporibus ob-
servanda definimus.

VIII.

Privilegium.

Divina nos ac saluberrima præcepta, et sancto-
rum Canonum ac venerabilium Patrum instruunt
efficaciter documenta, omnium ecclesiarum Dei,
pio considerationis intuitu, imo et apostolici mode-
raminis annisu, utilitatum commoditatem, atque
firmitatis perficere **125** integritatem, quatenus
procurata earum utilitatum subsidia existunt, incon-
cussa permaneant, atque personæ divino cultui de-
dicatæ in laudibus Dei diutissime persolvendis va-
leant proficere.

Nam profecto inter cætera pastoralis congruæ
operationis certamina, quæ indeficienter studemus
procurare, hoc procul dubio commissa sollicitudo
nos provocat, pia consideratione, sancire, ut nullam
indigentia inopiam, quæcunque ecclesia, quæ ab
episcopali regimine constituta est, quoquomodo
perpeti debeat. Et ideo fas exigit æquanimiter nos
uniuscujusque ecclesiæ privilegia, juraque parochia-
rum, ac diocesanon, et monasteriorum apostolica
censura promulgare possidenda, ut ex hoc et sanc-
torum Canonum instituta illibata permaneant, et
nobis lucri potissimum præmium a conditore om-
nium Deo conferatar.

Igitur, etc.

IX.

Privilegium.

Cum piæ desiderium voluntatis, et laudanda de
bonis intentio apostolicis sit semper studiis adjuvan-
da, cura est sollicitudinis adhibenda, ut ea quæ le-
galiter geruntur, et æquitate formæ conveniunt,
nulla valeant refragatione perturbari, sed irrefraga-
bili jure, Deo autore, debeant permanere: et ob
hoc apostolicis promulgatis sanctionibus, propria
necnonque, quæ suppetunt, rationis fas exigit, pos-
sidenda confirmari.

Et ideo, quoniam constat, excellentiam vestram
plurima monasteria tam construxisse, quam acqui-
sivisse, et cuncta in honore et nomine fautoris ve-
stri beati Petri constituisse dedicare: quibus et di-
versa agrorum prædia ac possessiones, et famulo-
rum multitudinem videmini contulisse: quæ omnia
sub tax excellentiæ ditione, vel conjugis tuæ III.
reginæ et natorum vestrorum genealogiæ, in perpe-
tuum eadem monasteria et agrorum possessiones,
cum **126** omnibus originalibus famulis ac manen-

• Paschalis I ad Petronacim Ravennatem epi-
scopum utitur toto hoc exordio ad ea usque verba,
et ideo, quoniam constat: sed voces in Conciliorum

tibus vel universis sibi pertinentibus, apostolicæ so-
dis privilegiis poposcitis confirmare detinenda, sic-
uti inferius ascripta, eadem loca atque agrorum
prædia continere monstratur, scilicet, etc.

X.

Privilegium.

Convenit apostolico moderamini, pia religione po-
scentibus, benevola compassione succurrere, et po-
scentium animis alacri devotione impertire assen-
sum: ex hoc enim lucri potissimum præmium a
conditore omnium Deo procul dubio promeremur,
dum venerabilia loca opportune ordinata ad melio-
rem fuerint sine dubio statum perducta.

Igitur quia petiisti a nobis, quatenus monaste-
rium Sancti III. positum in loco III. juris sanctæ
B Romanæ, cui, Deo autore, deservimus Ecclesiæ,
tibi ad regendum, ac cum Dei timore dispensandum,
emissa præceptione, concedere deberemus: incli-
nati precibus tuis, per hujus præcepti seriem, supra
scriptum monasterium integrum cum omnibus per-
tinentibus, a præsentis III. indictione, et donec, Deo
jubente, advixeris, tibi concedimus, cum Dei timore
regendum atque dispensandum: ea dumtaxat
ratione, ut servos Dei monachos, qui in eodem mo-
nasterio sunt, vel quos aggregare potueris, sub ca-
stitate et modestia, sub regulari atque monachica
disciplina, ut paterfamilias, foveas et gubernes, ita
ut quotidianis diebus ac noctibus juges Deo laudes
canere debeant: et ut luminariorum concinnatio-
nem atque restaurationem omnem sine mora pro-
cures. Loca etiam monasterii urbana vel rustica,
si forsitan ab aliquibus ablata vel perversa cogno-
veris, hæc tuo studio juri **127** venerabilis mona-
sterii labores reducere: ut juxta quod a nobis es
institutus, in omnibus et erga omnes, sollicitudi-
nem pii studii gerens, possis a Deo mercedem sus-
cipere, atque id quod a nobis decretum est, cunctis
diebus vitæ tuæ inconcussa firmitate valeat sub-
sistere.

XI.

Privilegium.

Semper religiosi castamque vitam viventibus li-
benter in his, quæ postulant, annuimus: ideoque
petente te a nobis, cum tua congregatione, mona-
sterium beati III. juris sanctæ nostræ Ecclesiæ con-
stitutum in hac Romana civitate, regione III. quate-
nus ibidem commanentes, et jugiter piis operibus
vacantes, quotidie Deo laudes decantare debeatis.

Ob hoc, per hujus nostræ præceptionis seriem,
tibi tuæque congregationi ipsum monasterium pe-
renniter concessimus, videlicet ut nunquam te liceat
tuamque congregationem exinde egredi, sed semper
ibidem inhabitare: quæ, ut dictum est, a nobis
pietatis intuitu compatiens vestræ peregrina-
tioni, ipsum monasterium vobis est concessum.

Sed sicut statuimus vos exinde minime egredi,

generalium tomo VII, pag. 1502, ita mutilatæ sunt,
itaque corruptæ ac perturbatæ, ut omni sensu ca-
reant; hinc tamen emendari possunt.

ita firmamus, atque decernimus, nullum habere de nostris successoribus licentiam, vos exinde deiciendi; sed semper esse monasterium, in quo Domino nostro Jesu Christo humani generis redemptori laudes decantare omnibus diebus congregatio vestra debeat.

In qua præceptionis nostræ piæque mentis dispositione subterscripsimus, et tibi proinde atque tuæ congregationi pro æterno munimine vestro tradidimus.

128 XII.

Privilegium monasterii in alia provincia.

Si semper sunt concedenda, quæ piis desideriis congruunt, quanto potius ea quæ pro divini cultus prærogativa poscuntur, non sunt omni modo abneganda, ut quæ sunt a largitoribus non solum poscenda, sed etiam vi charitatis procul dubio exigenda.

Petis nos igitur, ut monasterio Ill. sancti Ill. in loco Ill. constituto, in quo præesse dignosceris, privilegia sedis Apostolicæ largiamur: quatenus sub jurisdictione sanctæ nostræ, cui, Deo autore, deservimus Ecclesiæ, constitutum, nullius ecclesiæ jurisdictionibus submittatur.

Pro qua re piis votis faventes hac nostra autoritate, id quod a tua religione exposcitur, effectui mancipamus: et ideo omnem cujuslibet ecclesiæ sacerdotem in præfatum monasterium jurisdictionem quamlibet, autoritatemve extendere, atque sua autoritate, nisi a Præposito monasterii fuerit invitatus, missarum solemnitatem celebrare, omnimodo inhibemus.

Cura ergo tuæ sit, monasterii fratres, in quo præes, egregiis moribus ac vita irreprehensibili exornare, ut charitas tua, quos subjectis apostolicis privilegiis maluit inconcusse dotandos, desideret, aut potius anhelet, inviolabili cælestis affluentiae munere, diurnis sanctæ disciplinæ precibus decorandos.

Sit profecto communis et sincera vita, sit sobria communionis sinceritas, ut quibus mundus est mortuus ac sepultus, per incentiva contentionis vitia minime suscitetur: quia incassum quis et frustra laborare cognoscitur, si superbæ vitiorum auctrici colla submittere sentiat. Sit excelsa in Deo humilitas, quia per hanc electi arcem cælestium munerum possidebunt.

Sit igitur ante oculos mentis et corporis traditionum regula paternarum, ut unusquisque Prælatus noverit, qualiter 129 debeat imperare subjectis, ne dum aspera, et non unicuique fratri aptissima, videntur imponi, usque ad contemptum prorumpant de imperantis indiscretionem subjecti.

Sit itaque moderata vivacitas, sit sollicitudinis supereminens in fratribus strenuitas, ut dum regulariter omnes, qui se Deo integerrime conferunt, pro

* *Potentium*, etc. Tota hæc præfatio ad ista usque verba, *Igitur quia petiisti*, legitur in diplomate, quo Stephanus 11 Fulrado Abbati Hospitalis et domum

A obedientiæ linea bene servientes exhibeant temporalia, et ad gaudia cælestis patriæ perveniant sempiterna. Et hæc quidem, quæ ad sollicitudinem pertinent, dixisse sufficiat.

Anta omnia vero Redemptoris nostri misericordiam, cui ingemiscimus redemptionem nostram expectantes, enixius cum singulibus et gemitibus expectemus, ut ea quæ pietas flagitat, fragilitas humanæ conditionis sufficienter atque confidenter de sui autoris suffragatione, adimpleat.

XIII.

Præceptum de concedendo Xenodochio.

* *Potentium* desideriis ita nos convenit impertire assensum, ut tamen sequentibus temporibus, nullis Ecclesiastica utilitas valeat submitti dispendiis: nam tunc petitorum postulatio congruum videtur suscipere effectum, quando venerabilia loca opportune ordinata, ad meliorem fuerint sine dubio statum perducta.

Igitur quia petiisti a nobis, quatenus Xenodochium, quod appellatur Ill. constitutum in Romana regione Ill. juris sanctæ Romanæ, cui, Deo autore, deservimus Ecclesiæ, tibi ad regendum, emissa præceptione, concedere deberemus: inclinati precibus tuis, per hujus præcepti seriem, supra scriptum Xenodochium, cum omnibus ei pertinentibus, a præsentis Ill. indictione, diebus vitæ tuæ, sub inferius ascripta conditione concedimus dispensandum.

C 130 Ea prorsus ratione, ut in eodem venerabili loco lecti cum stratis suis tuo studio præparentur, in quibus ægros semper suscipias et egenos, eisque curam adhibeas, et necessaria tribuas, confectionem idoneam infirmantibus atque indigentibus annue facias, atque præpares, vel omnia, quæ infirmantium necessitati sunt utilia: medicos introducens, et curam ægris impendens, ut tali tuo studio Christus Deus noster possit placari, atque præsens præceptio cunctis diebus vitæ tuæ maneat imperturbata, ne, si neglexeris, divinam indignationem incurras, et justa mercede tuæ dispensationis frustreris.

XIV.

Item aliud.

D Qui in commissis sibi fidem propriam illibate exhibere festinant, maxime ex quibus pauperum potest provenire consultum, ab iis nihil aliud agi creditur, quam si de proprio egentibus elemosynam administrent.

Quod quia ita esse non est ambiguum, tibi Ill. sanctæ nostræ Ecclesiæ Notario, cum Dei auxilio, Xenodochium Ill. omnibus diebus vitæ tuæ providimus committendum: ea videlicet ratione, ut omnipotentis Dei præ oculis habens iudicium, pure ac fideliter conversans, nullius hominum, pro fideli et pia operis conversatione, hujus rei cautelam habens præ oculis, ita te in commissis ejusdem Xeno-

Romæ concedit, anno 772, Indict. 10, mense Januarii.

doctii utilitatibus geras, ut curam infirmorum ibidem jacentium solertem ac fidelem necnon efficacem exhibere festines; quatenus apud hominum opiniones laudem acquiras, et omnipotenti Deo nullis de neglectu reprehensionum maculis submittaris.

Constituentes videlicet hæc, quæ a nobis, per præsentis nostræ præceptionis auctoritatem, decreta sunt, nostros etiam in futuro successores inconcussa modis omnibus conservare.

XV.

131 *Præceptum de Præpositatu.*

Quantum nobis fidelium moderata sinceritas, et dispensatorum discreta lætificate puritas, tantum pastoralis providentiæ cura nos sollicitat, in subjectis meritorum cumulare suffragia: hinc enim et pietatis integritas compendium sustinet, et Apostolica Dei Ecclesia digne commissa meliori tantum flagravat statu.

Idcirco certis verisque indiciis experti de sinceritatis tuæ certissima efficacia, quod Deum præ oculis præferas, per hujus nostræ præceptionis paginam, Præpositum te in memorata Basilica Beati Ill. quæ sita est in loco Ill. esse cunctis diebus vitæ tuæ, a præsentis Ill. indictione, decernimus.

Et vero ratione servata, ut si qua expensa aut mercede, in quacumque re prædicta, necesse habuerit Basilica seu luminariorum concinnatione, a tua industria expendatur: ita videlicet, ut summam sollicitudinem et curam erga eandem sacrosanctam Basilicam nihilominus exhibeas, quatenus valeas Deo omnipotenti ejusque Martyri complacere.

Statuentes per hujus nostræ præceptionis paginam, et sub divini judicii obstestatione prohibentes, si studiosè ejus a te fuerit in omnibus utilitas procurata, nulli licere diebus vitæ tuæ de eodem Præpositatu te suadere, potius quod a nobis decretum, servari devotè statuimus.

XVI.

Præceptum de concedendo puero in monasterio.

Nihil credimus minui ab Ecclesiæ jure, quoties ex bonis Apostolicis aliquid piis locis fuerimus largiti, præcipue tamen eis, providentiæ favente, qui in nomine Jesu Christi Dei nostri laudes jugiter solvunt.

Igitur tibi Ill. Abbati Presbytero, et per te antefato venerabili Monasterio irrevocabili jure pro Monachorum Fratrum **132** congregatione, et stipendii victusque necessitate procuranda, a præsentis Ill. indictione, donamus, cedimus, atque largimur juri dominioque Monasterii, ut præmissum est, possidendos, ex patrimonio Ill. vel Monasterio Ill. seu in suprascripta familia tales natione Ill. ita ut cunctis diebus vitæ eorum in eodem deserviant Monasterio, et omnes obedientiam vobis exhibeant, vel qui ex eis fuerint procreati, sicut certe servi propriæ dominationis.

* Quando Lucina perficitur. Id est, quo tempore luminaria accenduntur, atque adeo serotinæ preces complentur.

Nec licentia sit cuiquam aliquem subtrahere, aut alienare, sed jure perpetuo loco venerabilis Monasterii, vel Diaconicæ servire subjaceant in omnibus servitiis exhibentes, in quibus fuerint imperati, et ordinati a congregatione illic constituta, ut certe propriæ dominationis.

Quod si quisquam contra hujus nostræ præceptionis atque donationis paginam venire tentaverit, sit auctoritate beati Petri Apostolorum Principis anathematis vinculo innodatus, et perpetuæ condemnationi commissus.

Quam præceptionis paginam a nobis subscriptam tibi Abbati Ill. tuoque Monasterio contradidimus, pro futura cautela.

Privilegium Diaconias.

XVII.

Dum pro adipiscendis cœlestis regni gaudiis æternis sunt procul dubio ad cultum divinæ majestatis conferenda stipendia, omnino fas exigit, eo, quo valemus, annis, quæcumque ad stabilitatis integritatem et profectum venerabilium pertinere noscuntur locorum, enucleate perficere, maxime in quibus omnipotenti Deo laudes referuntur, et sedula fratribus nostris subministratur alimonia, quatenus omnium indigentium, inopum etiam proselytorum, copiosa proficiant subsidia: et ex hoc Redemptori nostro hoc ipsum, quod ad gloriam sancti nominis ejus dignoscimur procurasse, sit acceptabile, nobisque ab eodem **133** omnium creatore Domino Deo nostro in æthereis arcibus conferatur remuneratio.

Igitur quia postulat a nobis tua fidelitas, quatenus fundum Ill. etc.

Eum, a præsentis Ill. indictione, tuæ magnitudini, et per te in eadem venerabili Diaconia, in perpetuum concedimus detinendum. Sed dispensator qui pro tempore fuerit in eadem venerabili Diaconia, id est, * quando lucina perficitur, in eadem Diaconia pro remissione peccatorum nostrorum, omnes diaconites et pauperes Christi, qui ibidem conveniunt, *Kyrie eleison* exclamare studeant: ita sane: ut singulis quibusque Indictionibus pensio rationibus Ecclesiasticis ter a tua magnitudine, successoribusque tuis dispensatoribus, difficultate postposita, in perpetuum persolvatur, omnisque, qua indiget defensio, seu melioratio, indifferenter vobis sine dubio procurantibus, efficiatur, nullaque præterea ad dandam annuè pensionem a tua magnitudine successoribusque tuis dispensatoribus mora proveniat, sed ultro actionariis sanctæ nostræ Ecclesiæ apto tempore persolvatur.

Statuentes auctoritate beati Petri Principis Apostolorum, sub divini judicii obstestatione, et anathematis interdicto, ut nulli unquam nostrorum successorum Pontificum, vel alii cuilibet magnæ parvæque personæ, liceat ipsum prænominatum fundum quoquomodo auferre, vel alienare: potius autem in propria utilitate, usu et potestate venera-

bilis Diaconiae, pro sustentatione et alimoniis fratrum nostrorum Christi pauperum perpetuis maneat temporibus.

At vero qui observaverit hoc nostrum Apostolicum praeceptum, habeat gratiam maximam, vitamque aeternam a misericordissimo Domino Deo nostro consequi mereatur.

XVIII.

134 Privilegium.

Supernae miserationis respectu ad hoc regiminis curam suscepimus, ut juste precantium votis, et libramine aequitatis, cunctis in necessitatibus subvenire debeamus, praesertim iis, qui pro nomine redemptoris Domini Jesu Christi, totis se vitae temporibus, ad exhibenda sedula servitia, et canendas potentias ejus, sub religionis habitu, septis monasterialibus contulerunt: nam pontificalibus meritis decoramur, dum ex mandato divino, exigente ratione, jure pertinentia cuique restituimus, et compassione pastorali, si quos arctat necessitas, consolamur.

Quia vero plurimis transactis annis, Monasterium, cui praest tua religio, Ill. Abbas, coram synodali Collegio, porrecta petitione, innotuisti, possedissee jure inconcusso fundum Ill. et Ill. et quod talis sanctae recordationis praecessor supra scriptum fundum tuae congregationi restituisset: justum fore decernimus, autoritate beati Petri Apostolorum Principis, cujus licet meritis impares, dignatione tamen divina, vices gerimus, ut a praesenti Ill. indictione atque perpetuis temporibus, eundem fundum Ill. et Ill. Monasterium tuum, tuaque congregatio, absque qualibet annuali possideat functione, suoque jure defendat, propriisque usibus vindicet, nullusque temeritatis ausu a vobis auferre, quovis ingenio aut occasione, tentet vel temeret, sed perpetuo jure et proprietate maneant venerabilis loci.

Si quis autem, quod non optamus, hujus nostri fuerit ausus decreti paginam contra ire, vel molestiam inferre conatus fuerit parti vestrae, vinculo anathematis innodetur, et Judae percellatur maledictione traditoris; at vero observantes, ex meritis atque precibus Apostolorum, necnon Christi Confessoris Martini, vitae futurae praemiis perfruantur.

XIX

135 Privilegium.

Summam gerentes sollicitudinem venerabilium locorum, quantum ex divino adjutorio possibilitas datur, de eorum stabilitate satagere studemus: hoc namque studio, et divina placatur clementia, et laus Christi ac Ecclesiae procuratur, et nos potiori fidu-

^a Cantorum ordo. Inde addiscimus Cantorum scholam ex Orphanotrophiiis fuisse suppletam. Sancivit porro S. Gregorius in Synodo Romana, ne Presbyteri Diaconive in Ecclesia canerent, sed Subdiaconi tantum, minoresque Ordines ac pueri tantum. Non diu obtinuit mos ille, quamvis a sancto Pontifice non infirma ratione stabilitus: alia aliis temporibus disciplina Ecclesiae est.

^b Privilegium firmationis. Episcopus condiderat

cia, pro impetranda venia delictorum, aeternam pietatem audemus implorare.

Igitur improbitate quorundam petentium contigit, elapsis jam annis, ut loci antedicti Praeposito avaritia devicto, fundus Ill. et Ill. pupillorum, quo illorum alimentorum necessitas sustentabatur, locaretur; ipsaque dum extenditur annorum conditio, mors acciderit, et a jure jam dicti Orphanotrophii praemissa alienarentur loca, et Domino proprio frustrarentur, dumque necessitate victus arctatur locus, frequentia cessavit infantium, quibus deerat expensae providentia.

Ne ergo ^a Cantorum deficeret ordo, atque hinc Dei Ecclesiae contumelia irrogaretur, eadem curiose inquirentes loca, a quibus ultra rationem detinebantur, praecipientes venerabili restituimus loco: justum fore cernentes, ut pro laude Dei pupillos nutriantibus ministrarent, quae usibus excolebantur exterorum.

Praecipimus proinde, ut a praesenti Ill. indictione, et futuris perpetuisque temporibus, ex autoritate beati Petri Apostolorum Principis, cujus, licet meritis impares, vices tamen gerimus, Deo miserante, jam dictus fundus, cum omnibus ejus juribus redonatus, Orphanotrophii saepius dicti permaneat proprius sub inconcussa firmitate, utilitati ejus **136** vel infantium ministraturus: nec liceat cuiquam magno vel parvo eum conducere, aut ab utilitate ejus alienare, sed et semper usibus loci venerabilis et necessitatibus conservetur.

Si quis itaque extiterit temerator, vel contra hujus decreti paginam venire tentaverit, anathematis vinculo insolubiliter innodetur, atque Judae traditoris maledictione condemnetur.

XX.

^b Privilegium firmationis loci.

Quaecumque intuitu pietatis geruntur, inconcussa debent firmitate manere: atque ita convenit studere, ut omnium jura perenni subsistant stabilita tempore, praesertim cum pro laude Domini Dei nostri devota sinceritate pauperibus Christi providentur subsidia vitae, eo nempe dicente: *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur* (Matth. 5. v. 7); atque in se dicente redigi, quod **D** uni fuerit ex minimis factum.

Hac spe fretus, condidisse Diaconiam in honorem sanctae Dei genitricis semperque virginis Mariae Dominae nostrae, in loco Ill. venerabilis frater, dignosceris, opportune certus, quod mercedis praemia obtineas in futuro: ibique ob id contulisti, atque alii pro amore omnipotentis Dei nostri, fidelium offerre,

Diaconiam, et quidem, ut credibile est, in fundo ditionis suae: petit id quod contulerat in sustentationem pauperum, privilegio sedis Apostolicae firmari, ne quis aliquando fraudaret pauperes. Si fuit Episcopus ille ordinationis Apostolicae, nihil inde colligitur, nisi quod arctissimis fuit limitibus coercita ejusmodi Praesulum potestas. Si forensis erat, intelligere licet, quae fuerit illis temporibus Praesulum de Romani pontificis autoritate opinio.

pro administratione pauperum ejus, et propter redimenda peccata, student.

Ne ergo aliquis emulatione quadam contra salutem temerator existens, ex rebus semel Deo dicatis, aviditate devictus, abstrahat aut defraudet, nostre ut autoritatis **137** præcepto venerabilis loci immunitas procuretur, sperasti.

Quapropter præcipimus, beati Petri apostolorum principis autoritate, per hujus decreti paginam, omnibus omnino qualibet dignitate præditis et potestate, ut ex rebus ejusdem venerabilis diaconiae nemo presumat quidquam auferre. Sed quidquid illud est, suo semper possideat jure, et omnia sibi vindicet concessa, vel si qua fuerint oblata, ita ut sub tuitione et regimine ac dispensatione loci III. maneat.

Sub judicii metu æterni statuentes pontificali censura, atque sub anathematis interdico, nullum existere temerorem.

XXI.

Privilegium, quando suo proprio loco conceditur.

Dum magna nobis cura insistit, pro stabilitate omnium locorum sanctorum cogitare, ut eorum devotissimæ commoditatis proficiat integritas, convenit. Certe nos pro Ecclesia tam III. quam III. maximam gerere sollicitudinem, ne minus illic luminariorem concianatio habere videatur, ob hoc de ejus propriis prædiis, scilicet loca III. subter via III. in præfato venerabili titulo, pro usu et utilitate ejusdem sancti loci, atque presbyteri, qui omni tempore ejusdem venerabilis tituli curam gesserit, perennibus ac perpetuis temporibus permansuros confirmamus supra scriptos III. fundos, et præsentem III. indictione, et in perpetuum in usu et utilitate præfati tituli, ut dictum est, permansuros.

Statuentes apostolica censura, sub divini judicii obstationibus, et anathematis interdictionibus, ut nullus nostrorum successorum pontificum, vel quælibet magna parvaque persona, ipsos prænominatos fundos ab eodem venerabili titulo et usu presbyteri auferre, vel alienare **138** præsumat. Sed nec presbyteri, aut Visitatores, qui ejusdem sancti loci in tempore curam gesserint, audeant cartulam, aut aliud quodlibet munimen, exinde cuiquam emitte; potius autem, ut præfati sumus, firma stabilitate in usu et utilitate ipsius sancti loci, vel omnium ejus presbyterorum, perpetuis permaneant temporibus.

XXII.

Privilegium ad confirmationem monasterii.

Desiderium quod ad religiosum propositum et sanctorum locorum stabilitatem pertinere monstratur, sine aliqua est, Deo autore, dilatione perficiendum, ut quoties in quibusdam ejus utilitatibus et commodis nostrorum assensuum, et solite apostolicæ

^a Aut visitatores. Ut Ecclesie episcopo orbata, ita loci pii presbyteris commendabantur visitoribus: atque hinc fortasse origo prima commendarum, quas vocant, mandato in concessionem degene-

autoritatis exposcitur præsidium, ultro benignitatis intuitu nos conveniat subvenire, et jura, pro integra securitate, ex ratione solidare; ut ex hoc ipsius venerabilis loci III. salus et indemnitas proficiscatur, et nobis quoque lucri potissimum præmium a conditore omnium Deo in sidereis arcibus præscribatur.

Convenit reverentiæ III. nos implorasse, ut præfatum monasterium sancti III. autoritatis serie muniamus, et omnia ei pertinentia perenni jure ibidem inviolabiliter permanenda confirmemus.

Propterea flexi precibus tuis, per hujus præceptionis paginam statuentes, decernimus ut cuncta loca urbana, vel rustica, id est, massas, casales, diversa prædia, culta vel inculta, colonos vel familias, quæ præcepto per III. et III. et III. in eodem venerabili monasterio concessa sunt, vel etiam per alias monitiones in eodem pio loco advenerint, sicuti omnia præfatum tuum monasterium detinuit temporibus sanctæ recordationis III. atque III. prædecessoris nostri, ex **139** nunc cum magna securitate, quietus debeas possidere: et per te etiam venerabili tuo monasterio, vel successoribus tuis abbatibus, sit facultas possidendi ac tenendi; ut jurisdictione in perpetuum fruente defendant, et in utilitatibus ejusdem pii loci perenniter proficiant.

Pro quo, sub divini judicii obstatione promulgantes, decernimus, ut nullo modo cuiquam publicæ actionis virorum vel etiam cujuscunque sit dignitatis magnæ vel parvæ personæ, cuilibet liceat habere jurisdictionem in dicto monasterio, massis, fundis, casalibus, prædiis, cultis vel incultis, vel aliis possessionibus, colonis etiam et familiis, vel diversis rebus, ubicumque detinere videmini, nec quispiam horum ex eodem pio loco auferre, aut diripere præsumat, neque ullam læsionem, aut contrarietatem malam in ipso beati III. monasterio, atque omnibus annexis ei pertinentibus, pro quovis ingenio aut argumento, inferre audeat, potius autem jure perpetuo in eodem venerabili monasterio, ut superius afatum est, proficiat, et in potestate atque ditione religiositati tuæ vel omnibus successoribus tuis abbatibus perenniter permaneat disponendi atque possidendi licentia.

Si quis autem temerario ausu, contra hujus nostræ apostolicæ præceptionis seriem, pie a nobis promulgatam, venire vel agere tentaverit, sciat se Domini nostri et apostolorum principis Petri anathematis vinculo innodatum, et cum diabolo et ejus atrocissimis pompis, atque cum Juda traditore Domini Dei et salvatoris nostri Jesu Christi, in æternum igne concremandum, simulque in chaos demersus cum impiis deficiat.

Qui vero intuitu pietatis custodes, et obedientes, atque observantes hujus nostræ salutiferæ præceptante.

^b Desiderium. etc. Præfatio hæc ex parte legitur in epistola 70 Paschalis II, ad Hugonem Cluniacensem.

ptionis extiterint, benedictionis gratiam, et cœlestis A
retributionis æterna gaudia a justo iudice Domino
Deo nostro consequi mereantur.

XXIII.

140 *Privilegium, quando loca quæ ablata sunt in
monasterio, in usus pristinos restituantur.*

Divinæ præceptionis monent cunctos eloquia, ut
quoties res aliena contra rationis ordinem a quo-
quam detinetur, æquitate debeat imminente resti-
tuiti.

Constat siquidem fundum III. in loco III. constitu-
tum, qui dudum a tuo monasterio detinebatur ab

III. et III. fuisse illicite invasum, et usque hactenus
detentum.

Nunc igitur, quoniam, supernæ pietatis gratia
suffragante, prædictum monasterium tuum, nos sic-
cut ex antiquitus fuit, denuo confirmamus, statui-
mus, ut hoc, quod suum est, debeat sine cuncta-
tione recipere.

Ea de re hujus privilegii autoritate confirmantes,
ante dictum locum in præfato monasterio consti-
tuimus, quatenus ad jus ejusdem monasterii, de quo
ablatum fuerat, revertatur, et in ipsius domini-
o sine ambiguitate permaneat.

Statuentes, etc.

DISSERTATIONES AD LIBRUM DIURNUM.

DISSERTATIO PRIMA.

APPENDIX AD NOTAS CAPITIS PRIMI, de *Indiculo scribendæ epistolæ.*

143 I. Dubitare non licet, litteras pontificias B
ita aliquando inscriptas fuisse, ut nomen suum pon-
tiffex postponeret nomini illius, ad quem scriberet :
id enim plurimæ pontificum epistolæ aperte docent.

II. Quo primum tempore usus iste cœperit, desi-
niri non potest, quando quidem epistolæ, quæ cir-
cumferuntur datæ ante Damasi Siriciique ætatem,
aut dubiæ sunt, aut certo suppositivæ, præter pau-
cas, quæ probatorum Scriptorum libris inseruntur.

III. Quamdiu manserit, ex eo constat, quod a Da-
masi Siriciique temporibus deduci potest ad nonum
sæculum traditio, qua tam diu servatus ostenditur.

IV. Traditio eo certior est, quo infirmiora sunt
argumenta duo, quæ in contrarium afferri queunt.
Primum est, referri epistolas unius ejusdemque papæ
utroque modo inscriptas. Alterum, regesta Leonis C
Magni, Gregorique pariter Magni, quibus nulla fue-
runt primis sæculis numerosiora, plena esse episto-
lis, in quibus nomen pontificis priore loco ponitur.

V. Fatendum est sub finem quarti sæculi, quin-
tique initium, utriusque modi inscriptiones usitatas
esse : sed fatendum simul, a Leone Magno, qui anno
440 Pontificatum inivit, usque ad Joannem VIII, qui
ann. 872 sedere cœpit, unicum morem invaluisse,
postponendi nempe nominis pontificis.

VI. Neque credendum regestis Leonis Gregorique,
propterea quod a collectoribus neglectæ sint solem-
nes epistolarum inscriptiones ac subscriptiones,
quas probati auctores alii suis scriptis inseruerunt.

Cum enim collectores vellent parcere fastidio lecto-
rum, quod perpetua ejusdem formulæ repetitio pa-
reret, contenti sunt dicere, quis, cui scriberet, et
qua de re : sed hæc postea prolixius. Nunc texenda
traditioni serie, præmissis tamen cautionibus sex.

144 VII. Prima. Mos ille, de quo loquimur, non

repente inductus est, sed paulatim, aliis aliter epi-
stolis ejusdem pontificis inscriptis, donec quinto
tandem sæculo penitus invaluerit : idem videtur
fuisse desinendi, qui incipiendi modus.

Secunda. Non sunt, ut jam monui, consulenda
super ea quæstione regesta pontificum, qui a quarto
sæculo ad nonum sederunt : collectores enim solem-
nes inscriptiones subscriptionesque prætermiserunt.
Epistolæ igitur S. Leonis, quæ in recentiori editione
Operum solemnem formulam præferunt, aliunde
acceptæ sunt ab editore nupero, et adjectæ collectioni
veteri.

Tertia. Quorum pontificum epistolæ suis a colle-
ctoribus detruncatæ sunt, minutæque quasi capite
et pedibus, illæ si quando apud probatos autores
aliis insertæ scriptis reperiuntur, integræ sunt, ut
plurimum, et hinc idcirco petendæ.

Quarta. Cum pontifices vel sententias damnatio-
nis in aliquos, ut Vigilius in Rusticum et Sebastia-
num, vel ad homines communionem privatos, ut Fe-
lix ad Acacium, scribunt, tunc nomen suum præfe-
runt, quod ratio et iudicii, et fidei jubet.

Quinta. Nonnullis videntur pontifices, cum præ-
cellentibus quibusdam personis scriberent, nomen
suum postposuisse ; cum inferioribus, præposuisse.
Id ut a vero abesse demonstramus, in texenda tradi-
tionis serie, exemplis utemur epistolarum ad impe-
ratores, episcoporum cœtus et privatas personas
datarum.

Sexta. In traditionis serie servabitur ordo succe-
dentium sibi pontificum ; nec ullus omittetur, cujus
habeantur epistolæ, vel germanæ, vel honorificam
inscriptionem subscriptionemque continentes. Hæc
enim nota docet epistolas a collectoribus relatoribus-
que non fuisse mutilatas.